

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ESKİ YUNAN VE ROMADA ASKERİ VE SİYASİ
ALANDA KEHANET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali TORAMAN

Prof. Dr. Özdemir KOÇAK

Konya 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ESKİ YUNAN VE ROMADA ASKERİ VE SİYASİ
ALANDA KEHANET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali TORAMAN

Prof. Dr. Özdemir KOÇAK

Konya 2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali TORAMAN
	Numarası	164202011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Eskiçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Eski Yunan Ve Roma'da Askeri Ve Siyasi Alanda Kehanet

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali TORAMAN
	Numarası	164202011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Eskiçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin Adı	Eski Yunan Ve Roma'da Askeri Ve Siyasi Alanda Kehanet

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Eski Yunan Ve Roma'da Askeri Ve Siyasi Alanda Kehanet başlıklı bu çalışma 24/01/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Prof. Dr. Özdemir KOÇAK	Danışman	
Prof. Dr. Hasan BAHAR	Üye	
Doç. Dr. Fatih Mehmet BERK	Üye	

Not: Tezlerde **ıslak imzalı suretleri** yer almaktadır.

ÖNSÖZ

Selçuk Üniversitesinde Eskiçağ Tarih Bölümü'nde hazırladığım yüksek lisans tezimde Eski Yunan ve Roma'da Askeri ve Siyasi Alanda kehanet ile ilgili günümüze ulaşan antik çağ eserleri ve yapılan kazılarda ortaya çıkarılan buluntular incelenmiştir. Şimdiye kadar üzerinde fazla bir çalışma yapılmamış konu hakkında, Hocam Prof. Dr. Özdemir KOÇAK'ın önerisiyle tez çalışması yapmak bana büyük mutluluk vermiş. Ayrıca çalışmanın her evresinde yardımını, desteğini, rehberliğini ve sabrını benden esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Özdemir Koçak'a teşekkürlerimi ve minnettarlığımı belirtmek isterim.

Tez çalışmamın başında ve tamamlama sürecinde desteklerini esirgemeyerek bana bu fırsatı veren bölüm hocalarıma, özellikle Prof. Dr. Hasan BAHAR ve Yrd. Doç. Dr. Hatice Gül KÜÇÜKBEZCİ'ye şükranlarımı sunarım.

Araştırma sürecimde zamanlarını bana ayırarak yardımcı olan ve desteklerini benden eksik etmeyen eşime, kardeşlerime, annem ve babama ayrıca iş arkadaşlarıma teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

KONYA 2020

Ali TORAMAN

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali TORAMAN
	Numarası	164202011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin Adı	ESKİ YUNAN VE ROMA'DA ASKERİ VE SİYASİ ALANDA KEHANET

ÖZET

Tez konusu olarak Eski Yunan ve Roma'da askeri ve siyasi alanda kehanetin etkileri belirlenmiştir. Konu hakkında antik kaynaklar ve arkeolojik buluntular incelenerek değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Yunan ve Roma toplumunda kehanet kültürü ilahi bir varlığa ihtiyaç duymalarından dolayı zamanla ortaya çıktığı görülür. İhtiyaç duyulan ilahi varlık zamanla kehanet verebilen tanrılara, en başta ise baş kehanet tanrısı olarak bilinen Apollon'a nasıl dönüştüğü araştırıldı. Ancak bu ilahi iradeye başvurmak için toplumun bir aracıya ihtiyaç duyması zamanla Yunanlılarda kahin ve kehanet merkezleri, Romalılarda ise Haruspexler (Kahinler), kuş falı ve kutsal tavuklardan kehanet alınmasını ortaya çıkardı. Bu şekilde gelişen kehanet kültürü Yunan ve Roma toplumunda büyük bir saygı ve üne sahip oldu.

Yaptığımız araştırmada ise teşkilatlanmış ve kurumsallaşmış bu kültür, Yunan toplumunda saygınlığını o kadar artırmış ki mutlak ve siyasi yönetimler yapmak istedikleri her kararı kehanet merkezleri ve kahinlere danışmak zorunda kalmıştır. Roma toplumunda ise bu inanç patricius sınıfının etkisinde kalmıştır. Ayrıca patricius sınıfı, ilahi bir irade olarak kabul ettikleri bu kültürü, pleplerin bastırılmasını da ve patricius sınıfının mevcut durumunu korunmasında kullandıkları görülür. Bu kadar büyük bir gücü ve saygınlığı

elde eden kehanet merkezleri zamanla halkın sermayesini yüksek ücretler ile sömürmeye başlamıştır. Ayrıca savaş ve siyasi kararlarda kendi lehlerine kehanet almak isteyen devlet ve kişilerde sahte kehanetler vermişlerdir.

Ortaya koyulan bu bilgiler ışığında Yunan ve Roma toplumunda siyasi ve askeri alanda yaşanan olaylarda kehanetin ne derece önemli olduğu ve etkilediği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma, Yunan, Kehanet Merkezleri, Patricius, Pleps, Apollon, Haruspexler

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali TORAMAN
	Numarası	164202011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Tezsiz Yüksek Lisans ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin İngilizce Adı	OLD GREEK AND MILITARY AND POLITICAL FIELD PROCESS IN ROME

ABSTRACT

The effects of the prophecy in the military and political spheres in Ancient Greece and Rome were chosen as the topic of thesis. The ancient sources and archaeological findings were examined and evaluated. In this context, it is seen that divine being emerged from the fears and needs of people and divine culture in Greek and Roman society over time. The required divine being was investigated, how it became the gods who could prophesy, as Apollon, who was known as the chief god of prophecy in time. However, the need for an intermediary of society to resort to the gods of this divine will led to the divination of the priests and divination centers in the Greeks, and the Haruspexes (oracles), bird fortune and holy chickens in the Romans. The culture of prophecy that developed in this way had great respect and fame in Greek and Roman society.

In our research, this culture, which was organized and institutionalized, was influenced by the patricius class of Roman society. In addition, the patricius class is regarded as a divine will by the society and this sacred institution which is accepted as the thought of the hatch, the suppression of the Pleps are used to protect the current state of the Patricius class. In Greek society, the culture of prophecy has increased its prestige so much that absolute and political administrations have had to consult with the divination centers and oracles of every decision they wish to make. The divination centers, which gained such great power and dignity, started to exploit the capital of the people with the prophecies they gave with high wages. They also gave false

prophecies in states and people who wanted to take prophecy in their favor in war and political decisions.

In the light of this information, it was tried to put forward the importance and effect of the prophecy in the political and military events in Greek and Roman society.

Keywords: Rome, Greek, Divination Centers, Patricius, Plebs, Apollo, Haruspexler

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	4
1.1. KEHANET.....	4
1.2. APOLLON KÜLTÜRÜ.....	5
1.3. KEHANET TÜRLERİ.....	7
1.3.1. Kurban Edilen Hayvanların Kehanetleri.....	7
1.3.2. Kuş Kehaneti.....	8
1.3.3. Kura Kehaneti.....	8
1.3.4. Koloni Kurmak İçin Kehanet.....	8
1.4. APOLLON'A ADANMIŞ KEHANET MERKEZLERİ.....	9
1.4.1. Delphoi Apollon Kehanet Merkezi.....	10
1.4.2. Dodana Zeus Kehanet Merkezi.....	14
1.4.3. Klaros Apollon Kehanet Merkezi.....	16
1.4.4. Didyma Apollon Kehanet Merkezi.....	23
1.4.5. Telmisos, Heros, Smitheion ve Emecik Apollon Kehanet Merkezileri.....	26
1.4.6. Aktaios, Sura ve Dionysos Kehanet Merkezleri.....	28
2. BÖLÜM.....	30
2.1. ESKİ YUNAN'DA SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	30
2.1.1. ESKİ YUNAN GEOMETRİK DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	30
2.1.1.1. Siyasi Alanda Kehanet.....	30
2.1.1.2. Askeri Alanda Kehanet.....	39

2.1.2.	YUNAN'DA ARKAİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET	43
2.1.2.1.	Siyasi Alanda Kehanet.....	44
2.1.2.2.	Askeri Alanda Kehanet.....	53
2.1.3.	ESKİ YUNAN'DA KLASİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	58
2.1.3.1.	Siyasi Alanda Kehanet.....	58
2.1.3.2.	Askeri Alanda Kehanet.....	63
2.1.4.	ESKİ YUNAN'DA HELENİSTİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	83
2.1.4.1.	Siyasi Alanda Kehanet.....	83
2.1.4.2.	Askeri Alanda Kehanet.....	90
3.	BÖLÜM.....	94
3.1.	ESKİ ROMA'DA KRALLIK, CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMİNDE KEHANET	94
3.1.1.	Eski Roma'da Kehanet Kültür	94
3.1.2.	Haruspex'ler (Kahinler).....	96
3.1.3.	Auspicious (Kuş Falı).....	98
3.1.4.	Auspicious De Tripudliis (Kutsal Tavuklar)	100
3.1.5.	Sbylli Kutsal Kitapları	101
3.2.	ESKİ ROMA'DA KRALLIK DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	102
3.2.1.	Siyasi Alanda Kehanet.....	102
3.2.2.	Askeri Alanda Kehanet.....	105
3.3.	ESKİ ROMA'DA CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET.....	106
3.3.1.	Siyasi Alanda Kehanet.....	107
3.3.2.	Askeri Alanda Kehanet.....	116
3.4.	ESKİ ROMA'DA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SİYASİ ALANDA KEHANET	129
	SONUÇ.....	137
	KAYNAKÇA	140

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
MÖ	Millattan Önce
Hom. Hym.	Homerik, Hymnos
Strab.	Strabon
Eur. İph.	Euripides, İphigenia Tauriste
Paus.	Pausanias
Hom. Odys.	Homeros, Odysseia
Hom. İly.	Homeros, İlyada
Plut. The.-Rom.	Plutarkhos, Teheseus-Romulus
Ovid. Met.	Ovidius, Metamorphoses
MS	Millattan Sonra
Hes. İşler.	Hesiodos, İşler ve Günler
Plut. Lykur.	Plutarkhos, Lykurgus'un Hayatı
Plut. Gracc.	Plutarkhos, Gracchus Kardeşler
Arrian. İsk.	Flavius Arrianos, İskenderin Seferi
Aristot. Ather.	Aristoteles, Atheraion Politeia
Thuky.	Thukyidides
Ksenop. An.	Ksenophon, Anabasis
Cic. Div.	M. Tillius Cicero, A Dictionary Of Greek and Roman
Cic. Phil.	M. Tillius Cicero, Philipps
Liv.	Titus Livius, Roma Tarihi
Suet.	Suetonius
Tacit. Ger.	Tacitus, Germania-Britannia
Tacit. An.	Tacitus, Annales

GİRİŞ

Araştırma konusunumuz Eski Yunan ve Roma toplumunun kehanete başvurma sebeplerini araştırmaktır. Yani kehanetlerin gerçek olup olmamalarından daha ziyade verilen kehanetlerin Yunan ve Roma toplumundaki etkileri ele alınmaya çalışılmıştır. Kehanetin ortaya çıkması ise kısaca insanların kendini güvende hissetmek istemesi ve gelecek kaygısından kurtulmak amacı ile tanrı iradesine kehanet vasıtası ile ulaşmak istemesinden dolayı ortaya çıkmıştır. Yani Kehanetin insanlar ile tanrı arasında bir köprü kurarak toplumun kendi güvende hissetmesini sağlamıştır. İlahi bir varlığın gücüne ulaşmak için insanların kehanete başvurduğu, kehaneti ise tanrıdan almak için bağlantı kurduğuna inanılan kahinlerin bu ihtiyaçları karşılamak amacı ile zamanla ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Kahinlerin tapınaklarda tanrının iradesine ulaşarak kehanet vermeleri ile Yunan ve Roma kültüründe azımsanamayacak bir güç ve saygı elde ettiği anlaşılır. Yunan kültüründe Zeus'un geleceği bilme yeteneğini oğlu Apollon'a devrettiği için en büyük kahin tanrı Apollon olmuş, Apollon inancı Anadolu ve Yunanistanda tanrı Apollon'a adanmış tapınaklar ile bir artış göstermiş ve toplumun kehanet ihtiyacını karşılamaya başlamıştır.

M.Ö 8-7 yüzyılda büyük bir etki alanına kavuşan Apollon Kehanet Merkezlerinin ünü Helen dünyasınida aşarak Doğuda Anadolu, Batı'da ise Roma'yı büyük oranda etkilemiştir. Araştırmalarda Apollon'un bir Lykia (Anadolu) tanrısı olduğu zaman ile Helenleri etkileyerek 12 Olympos tanrıları arasına girdiği anlaşılmış. Ayrıca Apollon Roma kültürüne girerek bu kültürde Apollo ismini almıştır. Ortaya çıkan bu kehanet kültürü kısa sürede yayılmış ayrıca ünlü kehanet ocaklarının çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu kehanet ocakları zamanla bir kamu ya da devlet eli olmaksızın özel ayrıcalıklı aileler ya da kişilerce yönetilerek, paraya aç birer kurum haline gelip Helen dünyasını sömürmüştür. Ayrıca Yunanlıları önemli askeri ve siyasi konuların sonuçlarını farklı karar vermelerine neden olarak Yunan tarihinin şekillenmesinde rol oynamıştır. Büyük kahin tanrı Apollon Roma kültürüne Apollo olarak yerini alsada Apollondan önce Romalılar Etrüsklerin kehanet anlayışından etkilenmiş

ve bu inancın gerekliliklerini yerine getirmeye başlamışlardı. Yunanlılardaki gibi bir kehanet ocağı anlayışı yerine daha çok belli bir yeri olmayan her an her yerde kehanet verebilen Haruspexler (Kahinler), Auspicia (Kuş Falları) ve Auspicium De Tripudiis'ler (Kutsal Tavuk Kehaneti) ortaya çıkmıştır. Daha sonradan ise Yunan kökenli olduğu kabul edilen Sbyllia Kutsal kehanet kitabında Roma kehanet türlerine eklenmesi ile Roma Kehanet anlayışı tamamen şekillenmiştir. Ancak Roma'da ortaya çıkan kehanet anlayışı özel bir aile ya yerine Romayı yöneten Patricius sınıfının elinde bulunarak bu sınıfın yararına yönelik kararlar alıp gücün sürekli olarak patricius sınıfında kalmasını sağlamıştır. Bu amacı gerçekleştirirken tanrının göndereceği korkuyu sürekli olarak patriciuslara doğal bir rakip olan Plebsler üzerinde kullanmıştır.

Yunan ve Roma toplumunda ortaya çıkan kahin ve kehanet merkezlerinin insanların iyiliklerinden daha çok kendi çıkarlarını ya da bağlı oldukları kişi ve zümrelerin çıkarlarını koruduklarını görülür. Bu amaç ile uzun yıllar kendilerine bol para ve güzel hediyelerin akmasını sağlayacak bir sistem kurmuşlardır. Kurulan bu sistemin amacı millet ya da devlet çıkarlarından daha çok bu tekeli elinde bulunduran aile ya da sınıfın yararına kararlar alınmasıydı. İsterse bu kararlar Roma ya da Yunan milletinin zararına olmasıda farketmezdi. Amaçları sadece kendi çıkarları olup kendi iyilikleri için bu sistemleri kullanırlardı. Bundan dolayı hazırladığımız eseri üç Bölümden bahsettik, Birinci bölümde Kehanet ve Türleri, ikinci Bölümde Eski Yunan'da Siyasi ve Askeri Alanda kehanet, Üçüncü Bölümde ise Eski Roma'da Siyasi ve Askeri alanda kehanet olarak üç bölümde hazırladık.

Birinci bölümde kehanetin toplum nezdindeki ifadesi ve bu inancın gelişerek Kahin tanrı Apollon kültürünün ortaya çıkmasından bahsedilmiş, ayrıca ortaya çıkan kahin tanrı Apollonun kehinler aracılığı ile kehanet verdiği kutsal kehanet merkezlerinin kurulmasına değinilmiştir. Bunun yanısıra tanrı iradesine ulaşmak için Kehanet türleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüme Eski Yunan'da Geometrik, Arkaik, Klasik ve Helenistik dönemlerinde kehanetin ortaya çıkması, teşkilatlarının yanı sıra Yunan toplumunu siyasi ve askeri alanda ne derece etkilediği ele alınıp bahsedilmiştir.

Üçüncü bölüm Eski Roma'da Etrüsklerden etkilenecek ortaya çıkan kehanet anlayışının nasıl geliştiği araştırılmış. Ayrıca kehanet türleri, kehanetlere kimlerin bakabildiği ve kehanetlere bakmak ile görevli kişilerin hangi sınıflardan seçildiğine yer verilmiş. Buna ek olarak Roma'da ortaya çıkan kehanet anlayışının bağımsız olmaktan uzak olarak elit bir sınıf olan Patricius sınıfının çıkarlarını nasıl koruduğu ve patriciuslar tarafından nasıl kullanıldığı kaleme alınmıştır.

Bu amaç ile antik çağlardan günümüze kadar gelen birinci el kaynakların ve ortaya çıkarılan malzemelerin incelenip bahsedilmiştir. Bundan dolayı bahsi geçen konunuda yaşanan olayların gerçekleşmesini sağlayan etkenler içinde kehanet ve kehanet merkezlerinin rolünü ve etkisinin ne kadar önemli olduğunu göstermek hedefimizdir.

1. BÖLÜM

1.1. KEHANET

Kehanet insanoğlunun geleceği öğrenme içgüdüğü veya gelecek endişesiyle, kendi korkularının yarattığı tanrılara danışma olgusudur. Kişi yapmaya karar verdiği şeyi tanrıya danışmalıdır. Tanrının konu hakkında ne düşündüğünü, tanrının onay verip vermediğini öğrenmez ise tanrının gazabına uğrayacağına inanırdı. Tanrının gazabından korunmak için ise tanrı ile memnun edici bir kişisel ilişki kurabilmek ve kurulan bu yolu devam ettirebilmek için üç yol benimsenmişti. Bunlar genellikle yakın bir ilişki içinde olan dua, kurban ve adak idi. Tanrıya kehanet amacıyla başvuran bir kişi kesin olarak bunlardan bir veya ikisini yapmak zorundaydı¹.

Dindarlığın artmasının doğal bir sonucu olarak, tanrıların kahinlik gücüne olan inancı da artırmıştı². Genel olarak özel yaşamdan kent ya da devlet sorunlarına, sağlık, hastalık, yapılmak istenen barış anlaşması, bir devlete karşı ilan edilmek istenen bir savaş, koloni kurma, başka bir yere göç etmek, yolculuğa çıkmak, işlenmiş bir suça ceza verilmesi, yapılacak bir yarışmanın sonucuna kadar her şeyde tanrıya başvurulurdu ve başvurulması zorunluydu. Bunun yanı sıra ortamın bir parçası olmayan beklenmedik şekilde ortaya çıkan olaylar, tanrının bir işareti olarak algılanmıştı. Bu işaretler ise ani bir hışırtı, tökezleme, göz seğirmesi, bir yerden geçerken duyulan ses, şimşek çakması, yıldız kayması, güneş ya da ay tutulması ve yağmur yağması da bir işaret olarak kabul edilir. Kehanet ile ilgili araştırmalar yapan P. Levi'ye göre, "ilkel" dediğimiz toplumlarda bilicilik Merkezlerinin önemi, onların dinlerinden, toplumsal yapılarından, birikimlerinden ve varlıklarından ayrılamaz olduğunu belirtir. Bu nedenle bilicilik merkezleri insana ait birçok konuyu yönetirdi³. Yine bilicilik merkezleri yunan dünyasındaki birçok insanı bir araya getirmekle kalmamış, verdikleri öğüt ve kehanetler ile yunan dininin ve kültürünün ortak değerlerinin oluşmasında önemli bir kaynak olmuştur⁴.

¹ Straten, 1981, 66; Şahin, 2009, 1; Tanrıver. 2009, 112

² Mansel, 2014, 227

³ Levi, 1987, 78; Şahin, 2009, 1

⁴ Tanrıver, 2009, 345, 346, 380

Helen dünyasının da birkaç kahin tanrı vardır. Zeus, oğlu Apollon'a el vermek suretiyle bu işten çekilmişti. Bundan sonra en önemli geleceği yorumlayan kahin tanrı Apollon olmuştu. Kahin, Apollon'un yolladığı işaretleri yorumlayıp kehanete başvuran kişiye bildirirdi. Bu yorumu yapılmış işaret "Thesphaton" yorumu tanrıdan alan kişi "Theopropos" yaptığı işe "Theiazein ve ya Entheanzen" olarak adlandırılırdı⁵. Yorumlanan işaretleri bir uzman saygı gören bir kişi olan kahin (Mantis) Apollon'dan alır ve insanlara gelecek için öğütlerde bulunur ve tanrının isteklerini bildirirdi.

Bu kahinler kimi zaman seçimle olsa da genel itibar ile babadan oğula ya da anneden kızına el vermesi ile geçerek devam etmişti. Geleceği görme gücü taşıyan ve kehanetler veren büyük tanrılar Yunan dünyasında sürekli olarak var olmuştu. Bu inancın pek eski olduğu ve kahinlik niteliği taşıyan tanrı, yarı tanrı veya kahramanlara Ege'de tarih öncesi çağlardan beri tapıldığı araştırmalar ile ortaya çıkarılmıştır⁶.

1.2. APOLLON KÜLTÜRÜ

Apollon kültürünün yayılımı M.Ö. 700 civarında, yazılı kaynakların yaygınlaşmaya başladığı dönemde görülür. Araştırmalarda Linear B metinlerinde Apollon hakkında bilgiye sahip değiliz bundan dolayı Apollon'un Yunan dinine sonradan girdiği tespit edilmiştir. Apollon'un bir batı Anadolu Lykia tanrısı olduğu görüşü ilk olarak U. Von Wilamowitz Mollendorff tarafından ortaya atılmıştır. Çünkü onun en sık rastlanan sıfatı Lykeios dur. Bu sıfat kurt ve kurt öldüren anlamına gelse de, Apollon'un annesi Leto Lykia kökenlidir.⁷ Anadolu kökenlide olsa sonradan Yunan mitolojisine girerek Zeus'un niyetlerini insanlara doğru ve kesin bir biçimde aktarmıştır⁸.

Apollon yıllık toplantılarda gençlik dolu yenilenme, hastalıkların şifası, vebaların uzaklaştırılması ile ok taşıyan tanrının bir tek kimlik altında

⁵ Herodotos, 1. 62-63; Thukydides, 8. 1; Tanrıver, 345

⁶ Homeros'un eserlerinde kahinlik inancını ortaya koyan bir çok konu yer almaktadır. Bkz. Mansel, 2011, 152; Şahin, 2009, 1; Mansel, 2014, 227; Kahin kelimesi "Mantis" akıl gücü anlamına gelen İndo-Avrupai bir kelimeyle çılgınlık anlamına gelen "Mania" ile bağlantılıdır, ayrıca tanrıların isteklerini öğrenmek niteliği sahip kişi olarak da görülür. Bkz. Tanrıver, 2009, 344, 345; Mansel, 2011, 152

⁷ Tanrıver, 2009, 231, 232

⁸ Hom. Hym. 131-132; Tanrıver, 2009, 257

toplandığı görülür. Bu tanrı yer altı ejderi piton'u öldürdüğünden dolayı 'da çile çıkarmakta ve kendini kan ile lekelemiş olanlara elini uzatmakta, insanların pişmanlık duymasını ve toplum ile uzlaşmalarını da kolaylaştırmaktadır⁹. Ayrıca Apollon'un vebayı gönderen tanrı olmasının yanında, verdiği kehanetler ile de vebayı ve kötülükleri uzaklaştıran "arındıran" bir sağlık tanrısı kimliği vardır. Apollon'un sağlık tanrısı olmasına en güzel örnek ise Thargelia bayramlarında gerçekleştirilen Pharmakos (Günah Keçisi) ritüelinin de Apollon İatros (Doktor) ile ilişkilendirilmesidir. Bunun sebebi bir kentte salgın bir hastalık çıktığında, insanlar bunu kültürel bağli bir arınmayla sonlanacağını düşünerek, Apollon'un gönderdiği bir ceza ve kirlenme olarak algılanmaktadır. Apollon sadece salgının kaynağı olarak kalmıyor, aynı zamanda salgını tedavi etmenin yolunu da gösteriyordu¹⁰. Aslında Thargelia bayramı tarım ile ilgili bir bayramdır. Bu bayram kutlanırken Apollon'un sağlık ile ilgi özelliğine de yer verilir. M.Ö. 5 yüzyıllarda Asklepios kültürünün yayılması ile birlikte Apollon'un sağlık üzerinde etkisi de azalmıştır¹¹. Apollon M.Ö. 7-4 yüzyıllar arasında Apollon adına kurulan bilicilik merkezleri ile ünü kıta Yunanistan'ı aşarak uluslararası bir nitelik kazanmış yapılacak siyasi ya da askeri sosyal ya da ekonomik herhangi bir iş için Apollon bilicilik merkezlerine başvurulmuştur. Pers yunan savaşlarında Apollon'un Anadolu'da yer alan bilicilik merkezleri Pers baskısı nedeni ile susturulsa da Helenistik dönem ile birlikte tekrar faaliyete geçtiği görülmektedir.

Apollon bahsettiğimiz gibi tarımı ve tarım ürünleri ile de bağlantılı olarak tarım ürünlerini koruyan bir tanrı özelliği de göstermektedir. Apollon Erythibios (Bitkileri Pas Hastalığından Koruyan) bitkileri koruyan bir tanrıdır. Apollon'a yüklenen bu (Erythibios) sıfat bitki ve tarım ürünlerini koruduğu göstermektedir. Ancak Apollon tarım ürünlerini korurken yolladığı fareler ile de ürünleri yok ederek insanları cezalandırdığına inanılmaktadır. Bu yönünden

⁹ Mansel, 2011, 227

¹⁰ Rosenberg, 2001, 24; Tanrıver, 2009, 259; İlyada'da Apollon biliciliğinin ve sağlığın tanrısı olarak betimlenir. Bkz. Akça, 2013, 4

¹¹ Thargelion (24 Nisan-23 Mayıs) ayının 6 ve 7 gününde kutlanan Thargelia'nın ilk günü Artemis'in, ikinci günü Apollon'un doğum günü olarak kutlanıyordu. Bkz. Tanrıver, 2009, 272

dolayı Apollon'a "Smintheus" ismi de verilmiştir¹². Bunun yanında mesafe ve uzaklıkla da ilişkilendirildiği içinde Güneş tanrısı olarak da bilinir¹³. Güneş tanrısına Yunanlılar Helios ismini vermişlerdir. Her yere girer, bundan dolayı her şeyi gören ve sezen bu tanrı yerini zamanla Apollon'a bırakmıştır. Bu şekilde Apollon aydınlık tanrısı şekline bürünmüştür. Apollon aydınlık tanrısı olduğundan her yere girmekte, her şeyi bir bakışı ile görüp öğrenmekte ve geleceği öğrenmektedir. Bu yüzden kahinlik kimliği de kazanmış olmaktadır¹⁴. Apollon ok ve yay ile betimlenip erkek geyik ve karaca ile ilişkilendirilir.¹⁵

1.3. KEHANET TÜRLERİ

1.3.1. Kurban Edilen Hayvanların Kehanetleri

Antik Yunanistan'da falcılık "Kehanet" ateşte yakılan kurbanların incelenmesi (Emyra) ya da kuşların hareketlerinin incelenmesiyle yapılırsa da farklılık gösteren birçok kehanet türleri vardı. Hayvan kurban edereken ortaya çıkan her şey işaret olarak kabul edilir. Hayvanın altara isteyerek gidip gitmediği, hayvanın kurban edildikten sonra hangi tarafa düştüğü, hayvanın çabuk ölüp ölmediği, altar'daki ateşin canlı olup olmadığı, altar'daki ateşin ve dumanın çıkarmış olduğu şekiller, kurbanın kuyruğunun kıvrılıp kıvrılmadığı, karaciğer ve iç organlarının sağlıklı olup olmadığı, safrasının patlamasına bakılır. Ayrıca su ve kan içerek, gaz soluyarak, tanrı ile cinsel ilişkiye girerek ve defneyaprağı çiğneyerek de kehanette bulunularak gelecek bilinmeye çalışılır. Özellikle kurban ciğerlerinin incelenmesi özel bir sanattır. Ciğer loploplarının nasıl renklendiği izlenir. Bu teknik Mezopotamya kökenlidir. Bu kahinlik sanatının Yunan dinine M.Ö. 7-8 yüzyılda girdiği görülür. Kurban bağırsaklarının incelenmesinde savaşa giden kahinlerin başlıca görevidir¹⁶.

¹² Nilson, 1955, 535; Strab. 13. 1. 64; Apollon Smintheus Troia'da "Fare Tanrı" olarak bilinir. Bkz. Tanrıver, 2009, 266

¹³ Tanrıver, 2009, 236, 243, 266,

¹⁴ Mansel, 2011, 146; Bonnard, 2004, 179

¹⁵ Tanrıver, 2009, 235

¹⁶ Eur. İph. 5; Tanrıver, 2009, 346, 340, 347; Lykia'da yer alan Patara kehanet merkezinde kahin tanrı ile cinsel ilişkiye girilerek kehanet verir. Bkz. Holliday, 1913, 82, 128; Herodotos, 1. 182; Pneuma; Delphoi'de volkanik gazlar solunarak da kehanet verilmesine denir. Bkz. Parke, 1972, 77-80;

1.3.2. Kuş Kehaneti

Tanrı ile ilişki kurmanın diğer bir yolu ise kuşların uçuşlarının ve hareketlerinin incelenmesi ve yorumlanarak kehanet verilmesidir. Bu yöntem eskiçağda sıkça uygulanan bilicilik yöntemlerinden birisi olup İndo-Avrupai bir gelenek olduğu var sayılır.¹⁷ Yunan dünyasına bu geleneği Teiresias ve Kalkhas'ın dahil ettiği varsayılır. Bu nedenle bu iki kahin (Oionopolos) olarak adlandırılır. Oionos ‘‘Kehanet Kuşu’’ kimi zaman bir kimi zamanda birden çok olarak görülür. Bazen sağdan bazen soldan uçar, uçuş yönü önemlidir. Kahin bu kuşları sabit bir oturma yönünden izler. Yüzünü kuzeye dönen kahinin sağından uçarsa iyi, solundan uçarsa kötüye işarettir.¹⁸

1.3.3. Kura Kehaneti

Yunan dünyasında kura kehanetinin varlığı da söz konusudur. Bu kura kehanetin kehanet türlerinin ilki olduğu düşünülmektedir. Bu kehanet türü Delphoi kehanet merkezinde ayda bir günü beklemezsizin üç ayaklı kazandan kura çekerek gerçekleştirildiği, basit ritüel açısından etkisiz olan bir kehanet ritüeli olduğu anlaşılmaktadır. Bu kehanet türünde, kehanet metni önceden bilindir, kehanetler önceden büyük taş bloklara yazılmış vaziyettedir.¹⁹

1.3.4. Koloni Kurmak İçin Kehanet

Yunanlılar yaşadıkları bölgelerin nüfusları arttığında, coğrafi kaynakların bölge halkına az geldiği zamanlarda, bilinmeyen yerleri keşfetmek için, daha çok para kazanma, yeni sömürge toprakları ele geçirmek amacıyla Delphoi kahinine başvururlar ve tanrının insanlara yerleşile bilecek en iyi yeri ve zenginlikleri göstereceği anlayışı yer almaktaydı. Bundan dolayı M.Ö. 7-8

¹⁷ Troia savaşı öncesi kahin Kalkhas, iki kartalın gebe bir tavşanı Agememnon ve Menelaos'un ayaklarının dibine bırakmasını, savaşın uzun süreceği ancak Yunanlıların galip geleceği biçiminde yorumlanmıştır. Asur'da kuş uçuşunu gözleyen bilicilerin (Dagıl İşşuri) diğer görevliler ile birlikte krala sadık kalacaklarına dair yemin etmeleri onların ne denli önemli olduklarını göstermektedir. Bkz. Akşit, 2011, 4, 6

¹⁸ Teiresias: Thebaili kahin, soyundan gelenler on iki İon şehrinden biri olan Kolophon'da Klaros Bilicilik Merkezini kuracaktır. Bkz Tanrıver, 2009, 345; M.Ö. 401 yılında tünemiş kartalın sağ tarafından sesini duyduğunu söyleyen Ksenophon'un kuş falının önemini gösterir. Bkz. Ksenophon, Anabasis, 6.1.23; Eur. İph. 5

¹⁹ Kehanet türlerinde kahinin tanrıdan aldığı cevap niteliğindeki işaretleri yorumlama sanatını Hititlilerden onlar ise Mezopotamya'dan aldıkları kabul edilmektedir. Bkz. Tanrıver, 2009, 354, 396, 398

Yüzyıllarda Batı Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında kurulmuş olan Yunan kolonilerinin kuruluş kehanetlerinde Delphoi kehanet merkezi büyük bir saygı kazanmıştı. Bu ün ve saygı Delphoi Kahinin (Piythia) yüzyıllar boyunca Yunanistan'da uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olarak kalmasını da neden olmuştur.²⁰ Görüldüğü üzere Delphoi kehanet merkezi kolonileşmede önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılır. Kolonizasyon döneminde Delphoi'nin liman, ülke ve uygun deniz rotaları hakkında edindiği bilgi ile sömürgecilik faaliyetlerini yönlendirdiği, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan teşkilatlandığı görülür.²¹

1.4. APOLLON'A ADANMIŞ KEHANET MERKEZLERİ

Orta Yunanistan'da Abai, Thebai, Ptoian ve Tegyra; Tegyra kehanet merkezleri Pers savaşlarına kadar önemini sürdürmüştür. Ayrıca Peloponnesos'da Argos, Thsselia'da Pagasai ve Delos adasında Keropaios bulunur²². Küçük Asya'da Didyma, Klaros Kyaneia, Kalkhedon, Adresteia, Khryse, Gryneion, Aigai ve Patara (Lykia) yer alır²³. Bu kehanet merkezlerine ek olarak bütün antik şehirlerde Apollon bilicilik merkezleri yer alsa da bazı merkezler ününü kıta dışına duyururken bazı bilicilik merkezleri ise sönük kalarak adını duyuramamıştır.

²⁰ Martin, 2014, 114-115; Bonnard, 2004, 179; Tanrıver, 2009, 259

²¹ Sonradan koloni olarak yada başka bir amaç ile kurulan şehirlerin kendi itibarlarını yükseltmek için sonrada bu kehanetleri ortaya çıkardıkları da düşünülmektedir. Bkz. Tanrıver, 2009, 353; Mansel, 2011, 154

²² Paus. 2. 24; Tanrıver, 2009, 341

²³ Herodotos, 1. 182; Paus. 9. 11; Tanrıver, 2009, 341

RESİM 1:Antik Yunan Kehanet Merkezleri²⁴.

1.4.1. Delphoi Apollon Kehanet Merkezi

Yunanistan’da bazen komşu devletler bir araya gelerek Amphiktyones adını taşıyan dinsel bir birlik kurmuşlardır. Bu tür merkezlere örnek olarak, Yunanistanda Thermoplai yakınındaki Anthela’yı ve Korinthos körfezinin kuzeyindeki Delphoi’yi görebiliriz.²⁵ Delphoi’nin kurulma efsaneleri farklılık gösterir bunlardan birisi Apollon’un Python öldürmesidir. Apollon Python ya da Delphyne olarak adlandırılan bir ejderhayı oklarıyla öldürmüştür. Sebebi ise bu yaratığın köylülerin sürülerini kaçırıp, bereketli Krissa’yı talan ederek ülkeye zarar vermesiydi. Apollon ülkeyi ondan kurtardı ve Themis kehanet merkezini ele geçirek buraya bir üçayaklı iskemle (sehpa) koydu. Bu sehpa Apollon’un sembollerinden biriydi²⁶. Başka bir kaynakta ise Atina kralı olan Aegeas tam oğlunu zehirlenmek üzereyken onu kılıcından tanır, zehri yere döker ve sarılır. Bardağın devrilip zehrin aktığı yerin, şimdi ki Delphoi Tapınağının bulunduğu yerle örtüştüğü söylenir, çünkü Aegeas orada yaşamaktaydı. Aynı

²⁴ <https://worldarkeoloji.blogspot.com/2017/03/antik-cagda-kahinler-ve-kehanet.html>
(06.01.2020)

²⁵ Tekin, 2015, 69

²⁶ Üreten, 2019, 83

zamanda tapınağın doğu tarafında bulunan Hermes Sütunu'na Aegeas kapısındaki Hermes sütunu dendi²⁷.

RESİM 2: Delphoi Apollon Tapınağı²⁸.

Homeros ise Delphoi kehanet merkezinin kurulmasını şu şekilde açıklar;

*“..... Tanrı Phoibas Apollon niyet etti burada
Kurmaya dilleri destan tapınağını ve şöyle dedi:
“ Burada kurmayı düşünüyorum güzel tapınağımı
İnsanlara kehanet hizmeti versin diye, ki onlar bana daima
Getirecekler buraya kusursuz, yüzlük kurbanları,
Gelecek hem de Poleponnessos'tan ,
Hem Europa'dan hem de dalgaların yıkıldığı adalardan
Geleceği öğrenmek isteyenler
Onlara doğru ve güvenilir yargımı bildireceğim güzel tapınağım da.....”*

²⁷ Aegeas, Theseus'un babasıdır. Bkz. Plut. The.-Rom. 1. 12. 3

²⁸ <https://ancient-greece.org/architecture/delphi-temple-of-apollo.html> (07.12.2019)

Tanrı Apollon'un Delphoi'yi insanlara kehanet vermesi için kurduğunu belirten Homeros eserlerinde Python ya da Delphyneden bahsetmez²⁹. Başka bir efsanede ise kutsal özle beslenen Apollon, yalnızca dört günlükken annesine saldıran yılan Python'u boğmuştur. Saldırının gerçekleştiği yerin adını Delphoi olarak değiştirilmiş ve burası Apollon'un en kutsal yerinden birisi olmuştur. Delphoi'nin şöhreti Delos'u aşar ve yılan ise kehanetlerde bulunan Pythia ismi verilen rahibelerine dönüşür³⁰.

Yunan tanrılarının ahlak prensiplerini ve halkın koruyucusu olduğunu en açık Apollon'da görüyoruz. Tanrılar dünya düzenini sağladıkları ve adaleti korudukları inancı tanrılar ile insanlar arasındaki ayrılığın büyümesine, fakat aynı zamanda insanların tanrılara karşı duydukları güvenin artmasına yol açmıştır. Bundan dolayı kendini fazla beğeni, gurur, kibir ile tanrıya yaklaşmak isteyenleri tanrıların öfkesi karşıladı. Delphoi eski yunan töre ve adetlerini islah etmiş, dini hayati bir düzene sokmuş, ülkenin yeni tanrılarını ile eski tanrılarını ahenkli bir biçimde birleştirmiştir³¹.

Delphoi kehanet merkezinin giriş kapısında;

“ταῦτα μὲν δὴ οὕτω γεγόμενα ἴστω τις: ἐν δὲ τῷ προνάῳ τῷ ἐν Δελφοῖς γεγραμμένα ἐστὶν ὠφελήματα ἀνθρώποις ἐς βίον, ἐγράφη δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν οὓς γενέσθαι σοφοὺς λέγουσιν Ἑλληνας. οὗτοι δὲ ἦσαν ἐκ μὲν Ἰωνίας Θαλῆς τε Μιλήσιος καὶ Πριηνεὺς Βίας, Αἰολέων δὲ τῶν ἐν Λέσβῳ Πιπτακὸς Μιτυληναῖος, ἐκ δὲ Δωριέων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Κλεόβουλος Λίνδιος, καὶ Ἀθηναῖός τε Σόλων καὶ Σπαρτιάτης Χίλων: τὸν δὲ ἑβδομὸν Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος ἀντι Περιάνδρου τοῦ Κυψέλου Μύσωνα κατέειλε τὸν Χηνέα: κόμη δὲ ἐν τῇ Οἴτῃ τῷ ὄρει ὠκοῦντο αἱ Χῆναι. οὗτοι οὖν οἱ ἄνδρες ἀφικόμενοι ἐς Δελφοὺς ἀνέθεσαν τῷ Ἀπόλλωνι τὰ ἄδόμενα Γνωθὶ σαυτὸν καὶ Μηδὲν ἄγαν³²” yazılıdır.

Bu sözlerden bazıları Miletoslu Thales'in “Kendini Tanı”, Prieneli Bias'ın “Kalabalık Kötüdür”, Lindos'lu Kleoboulos'un “Ölçülü olmak en iyisidir” ve Korinthoslu Periandros'un “Her şey bir sınavdır” gibi moral ve

²⁹ Hom. Hym. 43. 281-299

³⁰ Rodgers, 2015, 386

³¹ Mansel, 2011, 154, 227,

³² Paus. 10. 24. 1

ahlak değerlerini vurgulayan özlü sözler Delphoi'daki Apollon tapınağının duvarına yazılmıştır³³.

Yunanlılarda en büyük kehanet tanrısı Apollon olup, Homeros zamanından başlayarak kehanet alanında büyük bir üne sahip olmuştur. Bununa birlikte M.Ö. 7. yüzyılda tüm Yunanistan için bir otorite haline gelmiştir. Ünu yunan sınırlarını aşarak batı'da İtalya, doğuda ise Anadolu içlerine kadar yayılmıştır. Yunan ve barbarlarca saygı gören kehanet merkezi, Libya gibi yunan olmayan krallıklarcada hediye ve heykeller ile donatılmıştır³⁴. Delphoi'de bilgin bir rahipler topluluğu bulunduğundan o zamanlar için bir bilimler akademisi meydana getirdiği ve kendisine başvuranlara öğütler verdiği görülür³⁵.

Delphoi'de kehanet Bysios ayının (Mart sonu-Nisan başı) 7 günü çok önemli olarak görülse de yılın dokuz ayı neredeyse her günü kehanet verilirdi. Bugünler bysios ayı Apollon'un doğum günüdür. Ancak Apollon'un Hyberborei ülkesine gittiği kışın 3 aylık sürede kehanet ocağı kapalı olabilirdi³⁶. Tapınakta 3 Pythia görev yapmaktadır, Pythia hayatını tanrıya adanmış bir kadındır. Herhangi bir konuda kehanet almak isteyenler tapınağa gelir ekonomik sınıfına göre bir kurban keser ve ücret öderdi. Ancak tapınağa o kadar çok talep vardı ki, tapınağı yönetenler en çok bağışı yapanı sıranın başına alarak ödüllendirmekteydi³⁷. Pythia tanrı ile bağlantıya geçmek için Kastalia kaynağında banyosunu yapar kurban olarak keçiye kurban edip tapınağa girer yemeğini yedikten sonra hiç sönmeyen ocak (Haestia) üzerine defne yaprakları atardı. Sandalye üzerinde oturan pythia rahibesi uyuşturucu maddelerin etkisiyle bir süre kendine gelemeyen ardından tapınağın arka kısmında yer alan yeraltı mağarasına girmektedir. Burada dünyanın merkezi olarak kabul edilen yuvarlak biçimli Omphalos ismini taşıyan çukurun üstüne yerleştirilmiş

³³ Altar: Kurban hayvanının kurban edilmek için götürüldüğü kutsal bölge alan. Karaciğer falı Mezopotamya da ortaya çıkıp Anadolu daha sonra ise Yunan dinine girmiştir. Bkz. Tanrıver, 2009, 346

³⁴ Mansel, 2011, 154;Phrygia kralı Midas'ın tahtını, Lydia kralı Gyges'in altın ve gümüş birçok hazinesini Delphoi'ye adak etmesi, Delphoi'nin sınırlarının Yunanistan'ı aştığını açıkça göstermektedir. Bkz. Herodotos, 1. 14; Bonnard 2004, 179; Rodgers, 2015, 126

³⁵ Mansel, 2011, 154, 155

³⁶ Amandry, 1951, 241-243; Tanrıver, 2009, 396

³⁷ Martin, 2012, 114-115

üçayaklı kazanın üstüne oturan Pythia, çukurdan gelen gazları ve elindeki yeni kesilmiş defne dalını soluyarak transa geçerdi.³⁸ Üçayaklı iskemlenin altında yer alan bu çukurda toprağın derinliklerinden gelen bir esin buharı yer alırdı. Bu esin buharı bazen nefis kokulu, bazen ise tanrı Apollon'un kehanetinden memnun olmadığı durumlarda ölüm getirecek derecede zararlı olabilen meşhur Delphoi "Pneuma" sıydı³⁹. Pythia'nın ağzından çıkanlar Homerik Heksametron vezninde açıklanırdı⁴⁰. Verdiği mesajlar çoğu zaman muğlak ve doğruluğu ispatlanamazdı. Ancak Yunan politikasında önemli bir role sahip olduğundan kehanetleri çoğu zaman parayla satın alınan "ismarlama kehanetler" olmuştur. Delphoi kehanet merkezi Helenistik dönemden sonra düzenli bir şekildi etkisi azalmaya başlamış, son pagan Roma İmparatoru Iulianus (M.S. 361-363) Delphoi'de muğlak yanıtlar almış ve M.S 390'da Delphoi bilicilik merkezi ortadan kaldırılmıştır⁴¹.

1.4.2. Dodana Zeus Kehanet Merkezi

Günümüz Yunanistan'ın Kuzeybatısında, Buthrotum'un güneydoğusunda yer alan antik bir kenttir. Antik kaynaklarda ise yeri Epeiros olarak bildirilir. Epeiros'daki Dodona bilicilik merkezi en eski Zeus kehanet merkezi olarak kabul edilmektedir. Yapılan kazılarda Dodona'da basit bir kutsal ağaç alanı ortaya çıkarılmıştır. Bu ağacın etrafında bronz kazanlardan oluşturulmuş bir dairenin yer aldığı görülür. Odysseia'da Dodona'ya gidip yeşillikler içindeki meşe ağacından Zeus'un düşüncelerini öğrendiğini belirtir. Bu şekilde antik eserlerde verilen bilgiler kazı sonucunda ortaya çıkan veriler ile de örtüşmektedir.⁴²

Hesiodos'da meşe ağacında yaşayan üç güvercinden bahsetmektedir. Hesiodos' da adı geçen üç güvercin (Peleiai) olarak adlandırılan üç rahibedir. Kaynaklarda Dodona kehanet merkezinin kuruluşundan bahsederken

³⁸ Rodgers, 2015, 127; Bonnard, 2004, 179; Tanrıver, 2009,352; Akça, 2013, 4

³⁹ Yapılan araştırmalarda Delphoi bilicilik merkezinin yakınından geçen fay hattından termal bir su geldiği ve bu suyun kutsal olarak kabul edildiği görülmüştür. Fay hattından gelen termal suyun çeşitli gaz ve mineraller ile zengin olduğu için insanları etkilediği varsayılır. Bkz. Roux, 1976, 769, 770

⁴⁰ Tanrıver, 2009, 352

⁴¹ Rodgers, 2015,127

⁴² Hom. Odys.14. 327; Burkert, 1985, 114; Rodgers, 2015, 400; Arslan, 2007, 190; Herodotos, 1. 46; Tanrıver, 2009, 349, 350,

güvercinlerden de söz etmektedir. Mısır'daki Thebai'den iki kara güvercin uçmuş biri Libya'ya öbürü Dodona'ya gitmiş. Bu ikincisi bir meşeye konmuş ve dile gelmiş “...*Burada Zeus adına bir Orakl Kehanet Merkezi kurulsun*” diye söylemiş. Dodonalılar bu sözleri tanrı buyruğu olarak saymışlar ve kutsal alanı kurmuşlar. Libya'ya uçan güvercin orada bir Amon Orakli kurulmasını bildirmiştir⁴³. Ayrıca adı geçen bu rahibelere (Kahinlere) Selloş'lar (Sellai) adı verilmektedir: Bunlar “asla yıkanmayan ayaklarıyla” yerde yatar ve kutsal meşenin uğultusuyla kumruların ötüşlerini yorumlardı. Başlangıçta sadece Selloşlar kehanette bulunmuş, sonra ise Dione'nin de Dodona'da Zeus'un yanında kehanet tanrıçası olmasıyla birlikte, burada kahin olarak üç yaşlı kadın görev almıştır. Bu kadınlar, Delphoi kehanet merkezindeki kahinler gibi kendilerinden geçerek (Enthousiasmoshalı) kehanetleri açıklamışlardır⁴⁴.

RESİM 3: Dodona Antik Kenti⁴⁵.

⁴³ Gerçekten de Dodona ve Mısır'daki Thebai'de yer alan kehanet merkezleri birbirine çok benzer. Bkz. Herodotos, 2. 52

⁴⁴ Herodotos, 2. 54-55; Strab. 7. 329; Hom. İly. 16. 235; Dione: Hera'dan önce Zeus'un karısıdır. Bkz. Tanrıver. 2009. 348

⁴⁵ <http://hellenicperiod.blogspot.com/2011/02/dodona-theatre.html> (05.12.2019)

Philostratus, resimler adlı kitabında, antik döneme ilişkin eşsiz bir resim tasvirleri koleksiyonu miras bırakmıştır. Ancak hiçbir tablo günümüze gelmemiştir. Bu resimlerden birinin tasviri ise şu şekilde anlatılmaktadır;

“..... (Onlar) kıt kanat geçiniyor ve hiç de medeni bir hayat sürmüyor, öyle olması için çabada göstermeyeceklerini söylüyorlardı. Çünkü onlar mekanın verdikleri ile memnun oldukları için Zeus tarafından seviliyorlardı. Çünkü onlar rahiplerdi: birinin görevi çelenkleri asmakken, diğerinin ki dua etmek, üçüncüsünün ise Pelanoi (Kehanet Kurabiyeleri) ile ilgilenmekti. Buradaki Sello, kurban sepetleriyle ilgilenir, şuradaki bir şey kurban eder, oradaki ise başka bir kimsenin kurban ettiği hayvanın derisini yüzmesine engel olurdu. Şunlarda ciddi ve vakur kılıklarıyla Dodona rahibeleridir. Onlar yakılan kurbanlardan ve libasyon sunularından gelen güzel kokulara bulanmış gibi gözükmedirler...”⁴⁶”. Bu tasvir bize Dodona bilicilik merkezindeki gündelik yaşamı tam manasıyla anlatmaktadır. Dodona’da yer alan Selloslar medeniyet öncesi bir durumu temsil ederken, rahibeler daha yüksek bir seviyeyi oluştururlar. Selloiler daha aşağı işleri Dodona’da yerine getirirken rahibeler ise daha yüksek bir statüde yer almaktadırlar.⁴⁷ Kehanet merkezi en eski kehanet ocağı olarak bilinse de etki alanı yavaş yavaş azalmıştır. M.Ö. 4 yüzyılda Dodona’nın koruma işini Epeiros’daki Molossaslu krallar üstlenmiş ve buraya küçük bir tapınak inşa etmişlerdi. Zamanla önemini ve ünü yitiren Dodona kehanet merkezi Roma İmparatorlu ile birlikte tarih sahnesinden çekilmiştir.⁴⁸

1.4.3. Klaros Apollon Kehanet Merkezi

Klaros bilicilik merkezi İzmir İli, Menderes İlçesi, Ahmet Beyli Köyü sınırları içerisinde kalan Apollon Klaros kutsal alanı; Cuma ovasının güneyinde, ovayı güneydeki kuş adası körfezine bağlayan Ahmet beyli Vadisinin taban düzlüğünde yer almaktadır⁴⁹. Klaros M.Ö. 294 yılına kadar

⁴⁶ Libasyon, tanrı için sıvı (şarap, bal, su) şeyleri yere dökerek sunmak bir nevi kurban etmektir. Bkz. Philostratus, 2. 33

⁴⁷ Tanrıver, 2009, 350

⁴⁸ Burkert, 1985, 114; Tanrıver, 2009, 350, 396

⁴⁹ Şahin, 2002, 243

Kolophon'a (Değirmendere) bağlı kalmıştır, Klaros' un Kolophon'a uzaklığı ise 13km dir. Bu tarihten sonra ise Notion (Ahmetbeyli) kentine bağlanmıştır⁵⁰.

RESİM 4: Klaros Bilicilik Merkezi ⁵¹.

Klarosta tanrı Apollon, “Kahin tanrı” ve “Kötülüklerden arındıran” kimlikleri ile ön plana çıkmıştır. Ayrıca Klaros Kutsal alanında sürüngen yaşayamaz, çünkü Apollon hepsini kovmuştur ve kutsal alanı arındırmıştır⁵². Klaros kehanet merkezinin birkaç tane kurulma efsanesi vardır. Bunlardan biri Klaros adındaki bir kahraman tarafından kurulmuş ve bundan dolayı da Klaros bilicilik merkezi ismini almıştır. Efsaneye göre Apollon, Zeus, Hades ve Poseidon'un arasında gerçekleşen bir kurada Apollon'un bilicilik merkezini aldığı ve “κλήροϛ” sözcüğünden dolayı Klaros olarak adlandırıldığıdır. Ya da

⁵⁰ Şahin, 2012, 317; Gürdal, 2007, 51; Taştür, 2007, 169; Tanrıver, 2009, 50; Strabon'da eserinde Klaros'un yerini şu şekilde tarif eder; “... *Sonra Galleion'a ve bir İon kenti olan Kolophon'a ve ondan önce eski bir kehanet merkezi olan Apollon Klarios'un kutsal alanına/koruluğuna (Alsos) gelir...*”Bkz. Strab. 14. 1. 27

⁵¹ <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/kultur-turizmi/57-klaros-un-kehanetleri>, (07.12.2019)

⁵² Gürdal, 2007, 54

Poseidon, Zeus ve Hades arasındaki kura burada çekildiğinden dolayı, bu ismi aldığı söylenen kaynaklarda vardır.⁵³

En göze çarpan kurulma hikayesi ise Thebaililerin Teiresias'ın önerisi ile gece yarısı kentlerini terk ederek Boitai'deki Tilphoussa adlı köye sığınır. Ancak Epigonlar onları yakalar ve esir ederler. Teiresias'ın kızını dileklerinin hediyesi olarak tanrıya Delphoi'ye sunarlar⁵⁴. Delphoi kahinleri Apollon'un bir kehaneti uyarınca Manto'yu Batı Anadolu'ya yollayarak ayak bastığın yerde bir kehanet merkezi ve bir şehir kurmasını bildiren kehanet verip gönderir. Deniz yolculuğuna çıkan Manto Batı Anadolu'da bir sahile çıktı. Burada Mylenai'li olan Lebs oğlu Rhakios ile evlendi. O sırada Apollon Klaros bilicilik merkezini kurdu. Yukarıdaki kısımda da bahsettiğimiz gibi çok üzülüp ağlamasından dolayı Klaros ismini gözyaşlarından aldığı içeren bilgiler kaynaklarda geçmektedir⁵⁵.

Manto'nun oğlu Mopsos annesinin yolunu takip ederek Klaros Kehanet merkezinde kahin olur. Klaros kehanet merkezi Mopsos zamanında ünü yayılır ve tanınır. Annesinin kurmuş olduğu Klaros Kehanet merkezinin yanına Kolophon şehrini kurarak hem kahin hem de bir kral olur. Daha sonra Trophonios'un oğlu kahin Amphilokhos ile birlikte Kilikya'da bulunan Mallos'a bir Apollon kehanet merkezi kurmak için giderler. Ancak tapınağı kurduktan sonra ikisi anlaşamaz ve bir birlerini öldürürler⁵⁶.

Ünlü kahin Kalkhas ve Mopsos'un efsanevi bir yetenek karşılaşması da kaynaklarda geçmektedir. Buna göre Mopsos'un ünü artmaya başladığında Akhalı ünlü kahin Kalkhas ve yoldaşı Amphiaros'un oğlu Amphilakhos'da

⁵³Vatanını kaybeden Manto Klaros'a gelir ve çok üzülür ve ağlar bundan dolayı da Klaros ismini gözyaşlarından almıştır. Kehanette ise kaynağı bulunduğu yerde kehanet merkezini kurması istenmiştir. Gözyaşlarından bir kaynak oluşmasıyla da Klaros kehanet merkezini kurmuştur. Bkz. Şahin, 2009, 4; Scholia in Apollonium Rhodium, 1. 308; Tanrıver, 2009, 46

⁵⁴ Teiresias'ın kızının ismi Manto olarak bilinir ancak bazı kaynaklarda Daphne ve Sybille olarak geçmektedir. Ayrıca Manto kahinlik yeteneğini babasından almıştır. Bkz. Tanrıver, 2009, 27

⁵⁵ Apollonium Rhodium,308. 154;Paus. 8. 3. 1-2, 9. 10. 3, 9. 33. 1; Manto'nun Klaros ile ilgili hikayesi Klaros rahipleri tarafından kendi kutsal alanlarını Delphoi'ye bağlamak için uydurulduğunu bunun nedeninin Didyma gibi kehanet merkezleri ile rekabette edebilmek için olduğunu savunularda vardır. Bkz. Tanrıver, 2009, 25; Şahin, 2012, 321, 322

⁵⁶ Bu anlatımlarda Delphoi, Klaros ve Mallos'un birbirlerine karşı bir üstünlük kurma çabalarının olduğu görülmektedir. Bkz. Parke, 1985, 112; Paus. 7. 3. 1-4; Parke, 1985, 112; Tanrıver, 2009, 348; Şahin, 2012, 323

Troia dönüşü Klaros'a yaya olarak gelirler. Kalkhas'a daha önceden bir kehanet verilmiş ve kendinden daha güçlü bir kahinle karşılaştığında öleceği söylenmiştir. Kalkhas, Klaros'a gelir gelmez Mopsos ile kehanet sanatı hakkında bir çekişmeye girer. Kalkhas; "...Orada yetişmiş bir incir ağacında kaç meyve var..." diye sorunca, Mopsos; "...On bin tane ve bir medimno ve bir fazla incir..." diye cevap verir. Onlar cevabın doğru olduğunu gördüler. Mopsos, Kalkhas'a; "...Hamile bir domuzun karnında kaç yavru var ve ne zaman doğum yapacak..." diye sorunca, Kalkhas; "Sekiz" cevabını verir. Mopsos; "...Gülümseyerek, Kalkhas'ın kehanetinin doğru değil; fakat ben Apollon ve Manto'nun bir oğlu olarak ben gerçek kehanet gücünden gelen keskin bir görüşe sahibim. Ben domuzun karnındaki yavruların Kalkhas'ın dediği gibi sekiz değil dokuz tane olduğunu ve hepsinin erkek olduklarını ve hiç hatasız yarın altıda doğacaklarını söylüyorum..." bu cevap doğru çıktığına da Kalkhas öldü ve Nation'a gömüldü⁵⁷. Klaros kehanet merkezi hakkında ortaya çıkan bu kurulma hikayeleri kehanet merkezinin ünlü bir kahine ya da kutsal saygı duyulan bir kehanet merkezine dayandırılarak ilahi bir temel oluşturmak ve toplum nezdinde bir yer edinmektir. Bu şekilde halk arasında saygınlığı artacak ve Batı Anadolu'da yer alan diğer kehanet merkezleri ile olan rekabetinde avantajlı duruma gelecektir.

Klaros kehanet merkezine dünyanın dört bir tarafından herkes buraya gelirdi. Kehanet merkezinden kehanet almaya gelen bu kişiler Adytonun ön odasında Praohenes ile birlikte banklar üzerinde oturur ya da Ompbalos'un yanında ayakta beklerlerdi. Ekonomik durumlarına göre herkes kehanet almak için ücret öder. Zenginler alacakları kehanet için koro getirmek zorundaydı. Bu korada müzik eşliğinde Hymnoslar (İlahiler) okunurdu. Tapınak içerisinde küçük çocuklar çalışırdı. Çocukları çalıştırmanın amacı tapınağa gelen ve bekleme alanında yer alan kişilerin isimlerini, ekonomik durumlarını ve sıkıntılarını öğrenmektir. Bu bilgiler kahine söylenir kahin gelen kişilere ismi ile hitap ettir sıkıntılarının ne olduğunu söylediğinde gelen kişiler hemen etkilenirdi.

⁵⁷ Strab. 14. 1. 27; Şahin, 2012, 323; 1 Medimnos: 52 lt eşittir. Bkz. Tanrıver, 2009, 382

Kahin ise kehanet ritüeline başlamadan 48 saat önce oruç tutmaya niye eder, aç susuz kalır ve kimseyle konuşmadan bir odada kehanet saatini beklerdi. İki günün sonunda Rahip kahine soruyu söylerdi. Kehanet için genellikle dolunay zamanı tercih edilirdi. Zira dolunayın mistik ışığıyla insanları etkilemek daha kolaydı. Aynı zamanda Kahin transa geçtiği zaman Kithara çalınırdı⁵⁸. Kahin kutsal kaynak ve kutsal kuyudaki su ile orucunu bozar, su içer apdest alırdı. Tanrıya sorularını sorar ve cevaplarını aldığı odadan dışarıya çıkıp rahibin ulağına bunları fısıldar, tekrar içeriye giderdi. Rahip bu cevapları altılı vezinler halinde Grapjikas'a (sekreter'e) yazdırırdı. Eğer kehanet sahibi zengin birisi ise net bir cevap yerine her zaman muğlak bir cevap verilirdi.⁵⁹

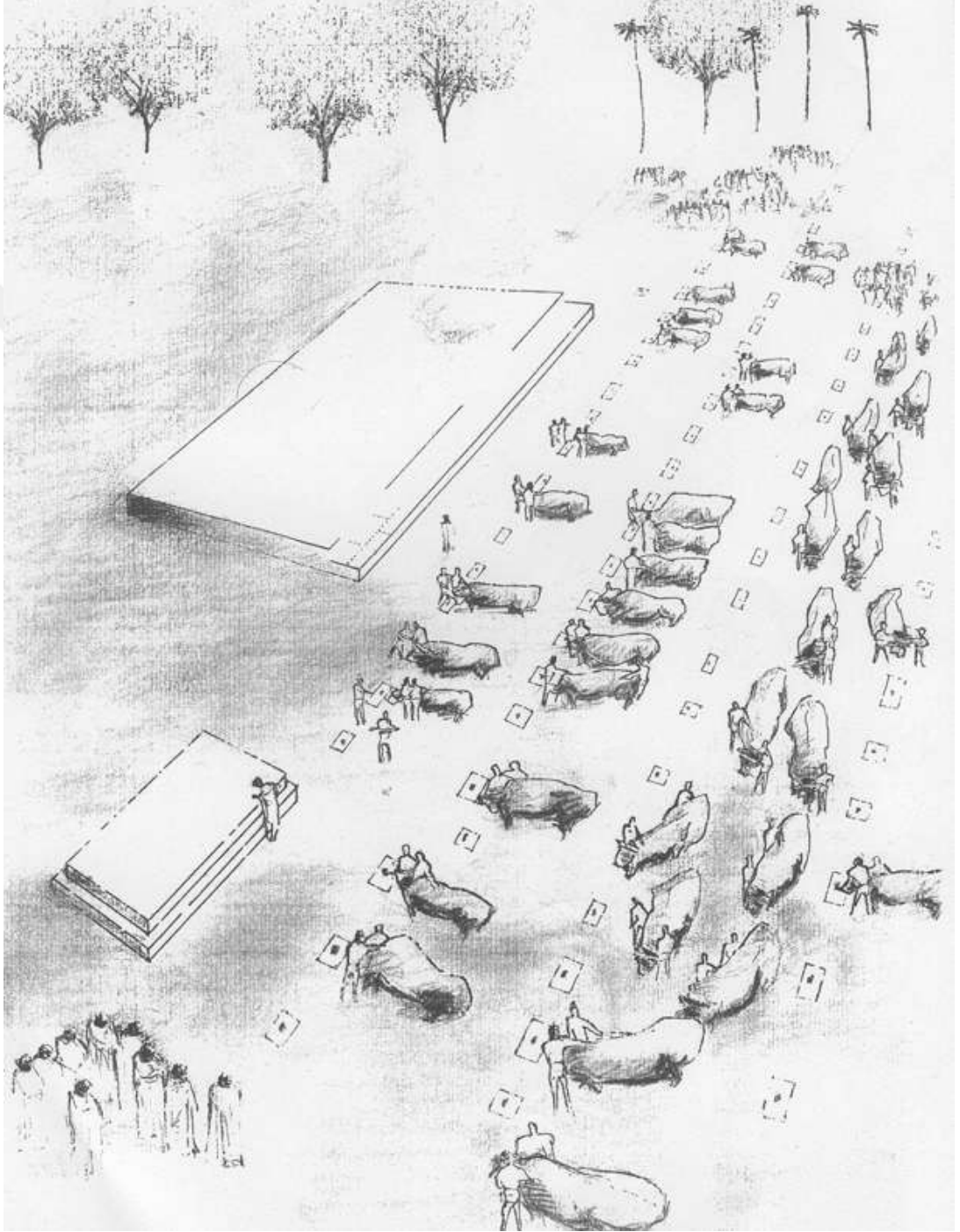
Kehanetler için önemli bir yer olan mağara, batıya bakmaktadır. Mağara ilk bilicilik merkezi olarak yorumlanmıştır. Mağaranın için de kutsal bir kaynak yer alır. Ritüeller bu kutsal sudan içilerek yapılırdı. Kehanetler için vazgeçilmez olan bu kutsal su Didyma kehanet merkezi gibi iki taneydi. Aslında esin suyu olarak içilen bu su Gallesion dağındaki fay hattından geliyordu. Bu nedenle kendilerinden geçip tanrının esinlerini aldıklarına inanıyorlardı. Kahinler bir hayvan (Boğa) kurban ederken bıçağı bir defa sürer ve arkasını döner giderdi. Bunun sebebi kurban olsa da hayvan öldürdüğü için günahkar olurdu. Bıçakta günahkar olduğu için akan bir dereye atılırdı⁶⁰. Klarosta kahinler ömür boyu görev yapar, dengesi bozulana kadar zorlu bir eğitime de tabi tutulur bu şekilde kutsal su ile birlikte hayal görmeleri daha da

⁵⁸ Parlak, 2012, 5; Ompbalos; Yunanca "Göbek" anlamına gelir. Yunanistan'da Delphoi Apollon Tapınağı'nda yer alan ve dünyanın merkezi olduğuna inanılan yuvarlak taş. Daha sonraları Klaros kehanet merkezinde bu tür taş Omphalos adıyla kutsal sayılmıştır. Bkz. Karadağ, 2013, 289; Koroda 7 ergenliğe yeni girmiş erkek ve bakire kız ilahi okurdu. Okunan ilahileri de yüksek bir ücret karşılığında kutsal alan da yazılırdı. Bkz. Şahin, 2009, 5, 8

⁵⁹ Delphoi kehanet merkezinden farklı olarak Klaros'taki kahinler erkektir. Bkz. Şahin, 2009, 5, 8

⁶⁰ Şahin, 1998, 24; Günahkar kabul edilen bu bıçaklar Klaros yakınındaki Ateş deresine atılırdı. Ayrıca Klarosta defne yaprağı kehanetlerde pek kullanılmazdı. Diğer kehanet merkezlerinde (Delphoi, Didyma) defne yaprağında uyuyan kahin defne yaprağını kehanet vermeden önce çiğner ver kehanet verirdi. Araştırmalarda defne yaprağının çok fazla çiğnenmesi uyuşturucu etkisi yaptığını göstermiştir. Bkz. Şahin, 2009, 6; Çavaş, 2008, 42; Antik dönemde özel ve kutsal olduğuna inanılan sular yer alırdı. Etiyopya'da insanların kendinden geçmesine neden olan bir havuz, Potniaia'da bir suyun kısrakları kışkırttığı bilinir. Bkz. Paus. 9. 8. 2; Ovid. Met. 15. 320; Aigai'da ve Argos'ta bakire bir kadın tarafından boğa ve kuzu kanı içilmesi sarhoşluğa neden olduğu ve bu şekilde kehanet verildiği bilinir. Bkz. Paus. 2. 24. 1, 7. 25. 13; Kehanetler çoğu zaman abartılı bir şekilde verilir. Bkz. Bean, 2000, 236

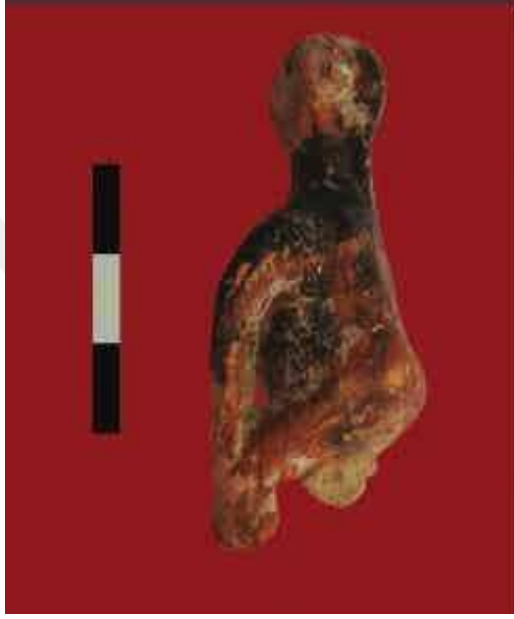
kolaylaşırdı. Didyma ve Klaros bilicilik merkezlerindeki kahinler birbirleri ile çelişirlerdi. Klaros kehanet merkezindeki kahinler tanrıya danışmadan önce iki gün oruç tutarken, Didyma kehanet merkezindeki kahinler ise u gün oruç tutardı⁶¹.

⁶¹ Tanrıver, 2009, 398; şahin, 2009, 4

RESİM 5: Klaros Hekatombun da Kurban Töreni⁶².

Apollon'a diğer tanrılardan farklı olarak birçok kentte Hekatombaia bayramlarında ya da savaş ve vebalarda yüz hayvan kurban etmek zorunluydu. Tanrıya aynı anda yüz hayvan (boğa) kurban ediliyordu. Yılda ortalama bu gibi on etkinlik yapılırdı. Yapılan kazı sonuçlarında Klarosta altar ile tapınak

arasında birer demir halka taşıyan, bir birine paralel dört taş sıra halinde yapılmış bir Hekatomb ortaya çıkarılmıştır. Kuzey- güney yönünde yerleştirilmiş dört sıra halinde yüz adet bağlama bloğu bulunmuştur⁶³. Yine 2009 yılı kazı çalışmalarında 2009 yılında kazının 12. tabakasında doğuran ana tanrıça figürünün bulunuşu kutsal alanın Apollon kültüğünden önce bir ana tanrıçaya adanan bir kutsal su alanı olma ihtimali gündem getirmiştir⁶⁴.

RESİM 6: Klaros Bilicilik Merkezinde Kazılarda Çıkan Doğuran Ana Tanrıça Figürü⁶⁵.

⁶² Tanrıver, 2009, 936

⁶³ Geniere, 1991, 71; Klaros kazılarında M.Ö. 6 yüzyıla tarihlenen küçük yanık hayvan kemikleri ve yanmış odun kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Bkz. Geniere, 1993, 37; Şahin, 2010, 49-50

⁶⁴ Bu şekilde Klaros Kutsal alanı kurulması öncesinde bir ana tanrıça kültüğü olması bu merkezin kökenini daha da eskiye götürmektedir. Bkz. Şahin, 2012, 331; Klarosta tüm kehanet elemanları bu güne kadar yerinde “In Situ” olarak bulunmuştur. Bkz. Şahin, 2009, 1

⁶⁵ Şahin, 2012, 331

Klaros kutsal alanı Pers-Yunan savaşlarından sonra Batı Anadolu'nun Pers egemenliğine geçmesi ile Helenistik döneme kadar iki asır sesiz kalmış. Helenistik dönem ile birlikte Batı Anadolu İskenderin eline geçmesi ile tekrar faaliyete geçmiş, Roma döneminde ise son pagan Roma İmparatoru Filavius Theodosius M.S. 8 Kasım 392 yılında bütün pagan tapınaklarını yasaklamasının ardından ile birlikte faaliyetleri son bulmuştur. M. S. 7 yüzyılda kesin olarak terkedilip yıkılmıştır.⁶⁶

1.4.4. Didyma Apollon Kehanet Merkezi

Aydın İli Didim İlçesi Balat köyünde yer alan Miletos'un kıyıda 18 stadion (3-3,5 km) içerisinde, Akköy sınırlarında Brankhid'ler ülkesinde Didyma Apollon'un Kehanet ocağı yer alır⁶⁷.

RESİM 7: Didyma Bilicilik Merkezi ⁶⁸.

⁶⁶ Klaros Bilicilik Merkezinde 2016 yılında yapılan kazı çalışmalarında düzensiz belli aralıklarla yağmaya maruz kaldığı ortaya çıkarılmıştır. Buda göstermektteki kutsal alan siyasi ya da ekonomik olarak bazı çevrelerin ilgisini çekerek yağmaya uğramasına neden olmuştur. Bkz. Geniere, 1991, 69; Taştēmür, 2007, 169; Şahin, 2017, 137; Parke, 1985, 169-170; Tanrıver, 2009, 110

⁶⁷ Bir stadion 180-200 m uzunluğu kapsar. Bkz. Strab. 2015, 19. 1. 5

⁶⁸ <https://turkisharchaeonews.net/site/temple-apollo-didyma> (07.12.2019)

Apollon Didyma bilicilik merkezinin kuruluşu Didyma'yı yöneten Brankhidlerce Delphoi'ye bağlanır. Pythia Brankhos'un büyük babası Demokles'e oğlu Smikros ile birlikte Miletos'a gitmesini öğütler. Smikros o sıralar 13 yaşlarındadır. Demokles sahile ulaştığında oğlunu unuttur. Onu bir keçi çobanı bulur ve büyütür, Smikros burada evlenir ve Smikros'un karısı hamile kaldığında bir rüya görür. Rüyasında güneş onun ağızından ve cinsel organından onun içine girmektedir⁶⁹. Brankhos büyüdüğüde korulukta dolaşırken Apollon'a rastlar. Tanrı ona nefesi ile kehanet becerisi bahşeder. Görüldüğü üzere Klaros kehanet merkezi gibi Didyma kehanet merkezininde kurulma hikayeleri kahin tanrı Apollon ve Delphoi kehanet merkezine dayandırır. Bu şekilde saygı, ün ve diğer kehanet merkezlerine karşı bir avantaj elde etmek amcındadır.

Brankhos'un kurduğu tapınak ve kehanet ocağı, uzun yıllar babada oğula geçen bir miras ile Brankhos sülalesinin adıyla Brankhdai olarak anılır. Bu tapınağın kurulması M.Ö. 8-7 yüzyıllara tarihlenmektedir. Brankhos sülalesi zamanın da kahinlerin erkek olduğu, kehanetlerin doğrudan tanrının ağızından ve düz yazı biçiminde yazıldığı, ele geçen Arkaik dönem metinlerinden anlaşılmaktadır. Helenistik dönemde ise kehanetler dizeler halinde yazılarak verilmiştir⁷⁰. Didyma'nın ismi ise, Didymeus sıfatının, Yunanca'da ikizler anlamına gelen "Didymos" kelimesi ile benzerliği nedeniyle; Apollon'un kardeşi Artemis ile birlikte tapınım görmüş olduğu, kelimenin tanrı ve tanrıçayı, iki tapınağı işaret ettiği düşünülür⁷¹.

⁶⁹ Bu şekilde Brankhos'un babası her şeyi gören sıfatı ile Apollon olmaktadır. Brankhos anne tarafından Apollon ile bağlantılı, baba tarafından Delphoi'nin en soylu rahibelerinden Daites'in soyuyla ilişkilidir. Bkz. Mansel, 2011, 551; Tanrıver, 2009, 26

⁷⁰ Gürdal, 2007, 46; Taşlıoğlu, 1963, 40

⁷¹ Paus. 7. 2. 6; Gürdal, 2007, 43

RESİM 8: Didyma Apollon Bilicilik Merkezi⁷².

Didyma’da kehanetlerin gece verildiği kanaklardan anlaşılmaktadır. Ancak Helenistik dönemde kehanetin ne zaman verildiği belli değildir. Kahin kehanet öncesi üç gün oruç tutar, bu süre zarfında temizlenmedikleri ve tapınakta yattıkları anlaşılmaktadır. Kehanet başlamadan önce ise ayaklarını ya da cübbelerini kutsal suda ıslattıktan sonra suyun buharını içlerine çekerek cevap vermeye başlardı. Bu kehanetler kaydedilip sahiplerine verilirdi. Didyma’ya gelenler kahinin cevaplarını duymaz ve görmezlerdi. Klaros ve Delphoi’de görmeseler bile duyarlardı⁷³. Muhtemelen Delphoi ve Klaros’ta yer alan kutsal su gibi Didyma’da yer alan kutsal suda bir fay hattından geldiği için insanın kendinden geçmesini ve hayal görmesine neden olmaktadır.

Didyma Apollon bilicilik merkezinde kahinler geleneksel olarak erkektir. Kadın geç bir Yunan özelliğidir. Ancak Didyma’da Pers tahribi sonrasında kahinlerin kadın olduğunu görmekteyiz⁷⁴. Didyma Bilicilik Merkezi Batı Anadolu ve çevre bölgelerin saygısını kazanmış, ünü yayılmış bir kehanet

⁷² <https://worldarkeoloji.blogspot.com/2016/01/didim-apollon-tapnag-didyma.html>
(07.12.2019)

⁷³ Gürdal, 2007, 49

⁷⁴ Didyma’da kahinlerin erkek olması Apollon’un doğu kökenli bir tanrı olmasının yanında, Brankhos sülalesinin de Didyma gibi cezbedici bir gelir kapısını başka kişilere kaptırmak istememelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Bkz. Tanrıver, 2009, 388

ocağıdır. Sosyal ve siyasi tabakaları etkileyerek kendine pay ve kar çıkararak tarihte yoluna işlevini kaybedesiye kadar devam etmiştir.

1.4.5. Telmisos, Heros, Smitheion ve Emecik Apollon Kehanet Merkezleri

Telmissos Apollon bilicilik merkezi Muğla İli, Bodrum İlçesi Turgut Reis yolu üzerinde Ortakent'ten 3 km sonra Gürece Köyünde yer alır. Halikarnasos'a 10 km uzaklıktadır. Kentin tek ve baş tanrısı kahin rahiplerin atası olduğu düşünülen Apollon Telmisos'dur. Telmisos ünü yayılmış bir kehanet ocağıdır. Öyleki kent halkı Halikarnasos'a yerleşmeye zorlansa bile Kentte hayat devam etmiştir. Kehanet merkezini Apollon'un oğlu olarak bilinen Telmisos kurmuş ve kehanet becerisini babasından alarak kuşların uçuşlarını yorumlamıştır⁷⁵.

Kuruluş efsanesinde geçen bilgilerde ise; Kuzey rüzgarının ötesinde Hyperboreoi ülkesinde yaşayan Apollon'un oğulları Telmisos ve Gaetos, Apollon rahibinin yönlendirmesi ile tanrıya sundukları kurban etinin bir kartal tarafından kaçırılmasına kadar, biri doğuya diğeri batı ya olmak üzere yürüyecekler ve kehanetin gerçekleştiği yerde Apollon'a sunak inşa edecekleri yer almaktadır. Kehanet gerçekleştiğinde Telmisos Karia'ya, Galeotos Sicilya'ya ulaşmıştır⁷⁶.

Epeiros'daki Ephyra'da bulunan Heros Kehanet Merkezi erken dönemlere kadar giden bir tarihi vardır. Thesprotoi kabilesi tarafından korunan kehanet merkezi Odysseius'un Hades'e olan yolculuğunda bağlantılı olarak görülür. Oradaki iki nehir, yeraltı dünyasının iki nehri olan Akheron ve Kokytas'a isimlerini vermiştir. Burada kehanete danışacak kişi geceyi mağarada rüya görmek için geçirir ve dışarı çıktığı zaman artık gülecek hali kalmamıştır. Bu uygulamanın Anadolu kökenli olduğu düşünülür. Nitekim Klaros ve Telmesos kehanet merkezlerinde rüya kehaneti verilmektedir⁷⁷.

Emecik kehanet merkezi, Muğla İli, Datça İlçesi ile Marmaris yolu üzerinde, Emecik Köyü yakınlarında yer almaktadır. Emecik Apollon kutsal

⁷⁵ Lydia kralı Kroisos, Telmisos kahinlerine danıştığını Herodotos'dan öğrenmekteyiz. Bkz. Herodotos, 1. 175-183; Bean, 2018, 118; Gürdal, 2007, 19, 20

⁷⁶ Gürdal, 2007, 20

⁷⁷M.Ö. 6. Yüzyılda Korinthoslu Tyran Periandros ölü karısının ruhu için Hreos kehanet merkezine yalvarmıştır. Bkz. Paus. 9. 39; Tanrıver, 2009, 351

alanı hem yeni hem de eski Knidos'a hizmet vermiştir. Kutsal alanda ele geçen ve Geç Geometrik dönemden M.S. 12 yüzyıla kadar kesintisiz kullanıma işaret eden buluntular yer almaktadır. Ancak M.Ö. 5-4 yüzyılda yeni Knidos kurulurken Emecik kutsal alanı kullanılmaz, en parlak dönemini ise M.Ö. 7 yüzyılda yaşamıştır. Bölgede taş bloklar ile düzenlenmiş kült mağarası ve kutsal bir su kaynağı bulunmaktadır⁷⁸.

RESİM 9: Emecik Apollon Bilicilik Merkezi ⁷⁹.

Smitheion kutsal Alanı Çanakkale İline bağlı Gülpınar Beldesinde, Volkanik bir platonun içerisinde yer almaktadır. Bu alan Aleksandria Troas'ın kutsal alanı olan Smitheion, bölgenin bilinen en önemli kült merkezidir. M.S. 3 yüzyılda yaşayan Menander Rhetor dizelerinde; Apollon Lykia'da doğduktan sonra ilk kurduğu kehanet ocağı olarak Smintheion'u gösterir ve tüm kehanet ocaklarının buradan yayıldığını söyler. Ancak Smitheion'un bilicilik merkezi olduğuna dair bir kanıt yoktur⁸⁰.

⁷⁸ Gürdal, 2007, 13; Geç Hitit döneminden beri Yakın Doğu etkisi olarak düşünülen Apollon ile ilişkilendirilen aslan ve şahin figürleri Emecik kazılarında sıklıkla ele geçirilen kült nesnelere olmuştur. Bkz. Tuna, 2008, 141

⁷⁹ [http://www.timestopsmugla.com/tr/datca/tarih/apollon-kutsal-alani-\(emecik-arkaik-tapinak](http://www.timestopsmugla.com/tr/datca/tarih/apollon-kutsal-alani-(emecik-arkaik-tapinak) (07.12.2019)

⁸⁰ Gürdal, 2007, 20

RESİM 10: Apollon Smitheion Bilicik Alanı⁸¹.

1.4.6. Aktaios, Sura ve Dionysos Kehanet Merkezleri

Aktaios Apollon Kehanet Merkezi, Granikos (Biga) ırmağının suladığı Adresteia (Biga) ovasında Apollon Aktaios ve Artemis' e adanmış bir kehanet ocağıdır. Burada bulunan Adresteia kenti ismini Adrestos'tan almıştır. Priapos ile Parion arasında yer alır. Fakat tapınak yıkıldığı zaman bütün eşyası ve taşları Parion'a, Hermakreon' un yaptığı bir sunağa taşınmıştır.⁸².

Dionysos Kehanet Merkezi, Thrak dağlarının en yüksek noktasında yer alır. Thrak kabilelerinden Satriailer için de oraklı sözcülüğünü Bessiler yapar: Delphoi'de olduğu gibi Oraklı'nın bir rahibesi vardır. Bu rahibelerde muğlak yanıtlar verirler⁸³.

Sura Apollon kehanet merkezi Likya'nın önemli kentlerinden Myra Antik kentinin Andriake limanının hemen arkasında yer alır. Bu kehanet merkezi insanların geleceğine dair sorularına yanıt verirdi. Rahipler kehaneti ise havuzda yer alan İrili ufaklı balıklara et parçalarını atarlar ve balıkların bu et parçalarını nasıl yediklerini gözlemleyerek kehanet verirdi. Balıklar et

⁸¹ <http://www.arpaboyuyol.com/apollon-smintheus/> (07.12.2019)

⁸² Priapos ve Parion bir liman kenti olup, Parion'u Miletoslular kolonileştirmiştir. Bkz. Strab. 13. 1. 13; Gürdal, 2007, 80

⁸³ Satriailer, Thrak kabilelerinden birisidir ve yüksek kesimlerde yaşayıp savaşçı bir kabilelerdir. Bkz. Herodotos, 2006, 7. 111

parçalarını kuyrukları ile iter ve yemez ise bu kötü bir işaret olarak yorumlanırdı⁸⁴.

Resim 11: Sura Apollon Bilicilik Merkezi⁸⁵.

⁸⁴ Antalya İli'nin Demre İlçesinde yer alan Myra Antik kenti sınırları içerisinde konumlandırılır. Bkz. Çevik, 2013, 96

⁸⁵ Çevik, 2013, 96

2. BÖLÜM

2.1. ESKİ YUNAN'DA SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

2.1.1. ESKİ YUNAN GEOMETRİK DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

Bu dönemde insanlar tanrının isteklerini öğrenmek için bir takım usullere başvurmuşlardır. Bunlardan en çok başvurulanı ise kuşların uçuş tarzının incelenmesidir. Bununla birlikte Mezopotamya etkisi altında gaipten haber verme yeteneği kabul görmeye başlamış, Anadolu etkisi ile de hayvanların karaciğer ve iç organlarını inceleme usulü Yunan kültürüne girmiştir. Ancak bazı insanların bu usullere inanmadığı görülür⁸⁶. Yunan toplumu veba salgını, bir yerin kolonileştirilmesi, halkın göç ederek yurt edinecekleri bölge için kehanete danışmaları, bir savaşa başlayacakları zaman, garip işaretler meydana geldiğinde ve yürürken tökezlemek gibi çok basit olaylarda kehanete başvurmuştur. Helenlerin kehanet merkezlerine bu kadar sık uğramaları ve önem göstermeleri ilahi iradeye sığınmak, tanrıların öfkelerini dindirmek, gelecek hakkında muğlak olayları bilme istekleri kehanet merkezlerine gitmelerine sebep olmuştur.⁸⁷ Bu ihtiyaç içinde Helen dünyasının dini ihtiyacını karşılamak amacı ile Apollon'a adanmış merkezler zamanla birçok yerde kurulmuştur. Kurulan kehanet ocakları Helen dünyasının dini inançlarını sömürerek bu ihtiyaçtan yararlanmış ve saygınlığını ve ünü Helen dünyasının dışına dahi taşımıştır.

2.1.1.1. Siyasi Alanda Kehanet

Genel olarak ansızın ortaya çıkan alametlerin yorumlanması ile ya da Kehanet merkezlerinden kehanet alınarak kehanete başvurulurdu. Bunların arasında kuşların uçuşlarının gözlemlenerek kehanet verilmesi ve bilicilik merkezlerine başvurmak çok yaygındı⁸⁸.

Bu dönemde kaynaklarda geçmiş olup günümüze kadar gelen kehanetleri aktarmaya çalışacağız, ilk kehanet örneği Magnesia'yı, Giritli göçmenlerin Apollon'un kehaneti üzerine kurmasıdır. Magnesia'da Apollon

⁸⁶ Magnesia Aydın İli Gemencik İlçesi ortaklar bucağına bağlı, Tekinköy sınırları içerisinde yer alır. Bkz. Mansel, 2011, 152

⁸⁷ Hom. İly. 1. 43-53; Strab. 13. 1. 53

⁸⁸ Strab. 13. 1. 53

kültüne işaret eden en büyük kanıt, kentin kuruluş öyküsünün yer aldığı yazıttır⁸⁹. Yine bir yurt edinme ve koloni kurma kehanet ise Troia savaşından sonra Aineias'ın yandaşlarıyla bir ordu kurarak babası ve oğlu Askanios'la denize açılmasıdır. Daha sonra ise Makedonia Olympos'u yakınında ya da Arkadia'da Mantinea yakınındaki Kopyai kentini kurduğunu söylenir. Bazılarına göre ise Troia'lı Elymos'la beraber Sicilya'da Aigestaya ve orada Eryks ve Lilybalon'u aldı ve Aigesta akınındaki ırmaklara Skamandros ve Simaeis adlarını verdi. Oradan Latin ülkesine gitti ve kehanete göre yurt edindi. Kehanette “...Yemek masasını yiyeceği yeri yurt edinmesi gerekiyordu...”, bu olay Lavinium bölgesindeki Latin ülkesinde meydana geldi. Burada daha uygun bir şey olmadığı için büyük bir somun ekmek masa olarak ortaya kondu ve üzerindeki etlerle birlikte bu somunda yendi. Bu şekilde kehanet gerçekleşti ve burası yurt edinilmiş oldu⁹⁰. Plutarkhos ise Theseus'un tanrıların buyruğu doğrultusunda şehri yönetmek için Delphoi'den kehanet aldığını belirtir;

*“...Babam başka birçok şehrindeki gibi
Sizin şehrinizin kaderini de bana emanet etti
Ne kadar yorulsan da şehrin için mücadeleden vazgeçme
Çünkü kese, muhakkak deryaları aşacaktır...”*

Yine bu kehanete benzer kahin Sibylla'nın bir kehanet verdiği bilinir, kehanet; “...Ey kese, denize düşecek, ancak batmayacaksın...”, bunun üzerine Theseus bütün insanlara seslenir ve şehrinin büyütme çalışır⁹¹.

Homeros'un Odysseia kitabının da Tepegöz ve Odysseia arasında geçen diyalogda Tepegöz'ün nasıl bir kehanet aldığını gösterir. Kehanet de;

*“... Ölümlü insanlardan biri, sorarsa sana,
Nasıl oldu bu böyle kör oldu gözün,
Dersin ki, Odysseia kör etti beni, kentler yıkan,
Yurdu İthake'de olan Odysseia, Leartes'in oğlu,
Ben böyle dedim, o da haykırıp karşılık verdi, dedi ki:*

⁸⁹ Gürdal, 2007, 61

⁹⁰ Strab. 13. 1. 53

⁹¹ Plut. The.-Rom. 1. 24. 4-5

*Vay başıma gelen benim, vay başıma gelen
Demek gerçek oluyor eski bir tanrı sözü!
Buralarda bir bilici vardı çok eskiden,
Eurymosoğu Telemos'tu adı, soylu ve büyük bir adam,
Tanrı sözcülüğünden ondan ustası yoktu,
Tepegözler arasında kocaldı sözcülük ede ede;
O demişti bana bir gün gerçek olacağını bunların,
Odysseia eliyle gözümün çıkarılacağını o demişti.
Ama ben başka bir adam beklediydim, yakışıklı, boylu poslu,
Oysa şu ufak tefek, şu cılız, pis herif geldi.
İkinci şarapla sarhoş etti beni, sonra gözümü gör etti...⁹²”*

Destanda yer aldığı gibi Odyseia'nın gelip Tepegöz'ün gözünü kör edeceği bilici tarafından bildirilmiştir. Bu açıdan bilicilik halkın kültürüne ile o kadar iç içedir ki destan ve hikaye de yerini almıştır.

Yine Odysseia evine dönmek için katlandığı zorluklardan birinde Hades ülkesine Yeraltı dünyasına inemesidir. Burada kahin Teiresias Odysseia'ya kehanet verir. Kehanette şu bilgiler yer alır;

*“...Dolaşacaksın dedi bana, ülkeden ülkeye
Denizi bilmeyen inşaların ülkesine varana dek,
Yemeklerine hiç tuz karıştırmazlar o adamlar,
Bilmezler cilalı kürekleri, gemilere kanat olan.
Bana birde kanıt verdi gizlemem senden;
Rastlayacakmışım yolda bir başka yolcuyla,
Ne diye omzumda yaba taşıdığımı soracakmış bana o,
O zaman yere dikecekmişim küreği,
Güzel kurbanlar kesecekmişim Kral Poseidon'a:
Bir boğa, bir koç ve birde dışisine binen domuz,
Sonra evime dönüp kutsal yüzlük kurbanlar sunacakmışım,
Hepsini yaparsam sırasıyla denizden gelecekmiş bana ölüm...⁹³”*

⁹² Hom. Ody. 9. 500

⁹³ Hom. Odys. 23. 265

Destanda Odyseia'nın ölümler diyarına giderek burada ölmüş olan Klaros Kehanet merkezini kuran kişi olarak kabul edilen Manto'nun annesi Kahin Teiresias ile görüşür ve kehanet alır. Belki bu Kısımın amacı Klaros kehanet merkezinin kurulmasını sağlama almak ya da Yunanlıların da bir kahraman olarak kabul ettiği Odyseias'a da Teiresias'ın kehanet verdiğini dile getirerek Klaros'un ününü yaymaktır.

Çocuk sahibi olamayan Atina kralı Aegeas'a da Delphoi kahini Pythia bir kehanet verir. Bu ünlü kehanete göre Aegeas'ın Atina'ya gidesiye kadar hiçbir kadınla ilişkiye girmemesi emrediliyordu. Troizina yakınlarında bulunan Aegeas pek net bir şekilde ifade edilmeyen kehanetten anlam çıkaramadığından, Pittheus'a danışmayı düşünür. Pittheus kralı ikna etmek ya da caydırmak amacıyla;

“...kudretli kral! Atina şehrine gelinceye dek
Çözme şarap tulumundan sarkan bağı...”

Bu şekilde verdiği yorum ile ne yapmak istediği bilinmese de, Pittheus kendi kızı Aithra ile birlikte olmasını sağladığı bilinir⁹⁴. İler ki bölümlerde bahsedilecek olan İphiheia'nın kurbanından sonrada kardeşi Orestes babasının intikamını annesi ve üvey babasından alır. Ancak tanrı Apollon Erinyslerden birini başına musallat eder. Orestes bu kovalamacadan kurtulmak için Apollondan bir kehanet alır. Kehanette; “...Kız kardeşin Artemis'in Tauris'teki sunağına gitmesini ve rivayete göre buraya gökyüzünden düşen heykelini kurnazlıkla ya da başka yöntem ile almasını ve heykeli Atinalılara vermesini söyleyen...” bir cevap alır. Bu şekilde Apollon Orestes'in ablasını bulması ve kurtarması için yardım etmiştir. Kaynaklarda geçen bu bilgilerden de kehanetlerin doğrudan tek kişilere verildiği görülebilir⁹⁵.

Bu dönemde başka bir kehanet olayı ise Girit Kralı Minos, Pasiphae'nin oğlu olan Androgeos'un Attika'da haksız yere öldürülmesi üzerine Attika'lılara savaş açmış ve orada yaşayanlara büyük zarar vermiştir. Ayrıca tanrının öfkesi

⁹⁴ Plut. The.-Rom. 1. 3. 3

⁹⁵ Erinysler; Kronos babası Uranos'u hadım ederken toprağa damlayan kanından doğmuşlardır. Üç kişi oldukları söylenmekle birlikte, sayıları hakkında fikir birliği yoktur saçlarında yılanlar oynayan kanatlı yaratıklardır. Toplumsal düzeni bozma cezalandırmak ile yükümlüdürler. Bkz. Eur. İph. 1. 80-95

bölgeye büyük bir kıtlık ve veba getirmiştir. Bunun üzerine Attikalılar, kendilerini Minos'a affettirdikleri takdir de bütün bu belalardan kurtulaabileceklerine dair bir kehanet alırlar ve Girit Kralı Minos ile bir anlaşma yaparlar. Bu anlaşmaya göre dokuz yılda bir yedisi kız, yedisi erkek on dört genci Girit'e yollayacaklardır. Labirente bırakılan bu gençler ya Minotauros tarafından parçalanıyor, yada sonsuz dehlizlerin içerisinde çıkamayıp ölmeye mahkum ediliyordu. Euripides'e göre Minotauros;

*“...karma görünüşlü korkunç bir canavar
İki doğalı, yarı boğa yarı insan, dı...”*

Bu şekilde tarif ederek onun ne denli bir canavar olduğunu betimlemiştir. Ayrıca Philokhares Giritlilerin bu söylentilere katılmadıklarını, Labirentlerin hapisaneden başka bir şey olmadığını iddia ettiklerini ayrıca hapsedilenlerin kaçmalarının imkansız olduğundan bu hikaye ve efsanelerin çıktığını söyler. Ayrıca Minos'un oğlu adına atletizm yarışmaları düzenlediği, galip gelenlere ödül olarak labirent de hapsedilen on dört gencin verildiğini belirtir. Aristoteles'in Bottiaioluların devleri eserinde Atinalı gençlerin Minotauros tarafından parçalanmadıklarını, Girit'e köle olarak gittiklerine inandığını belirtir⁹⁶.

Başka bir kehanet ise Tegea Kralı Aleos'a Delphoi kehanet merkezinde verilir, kehanette oğullarının, kızı Auge'nin doğuracağı kişi tarafından öldürüleceği hakkındadır. Aleos bunun üzerine kızını bekar yemini etmesi gereken bir Athena rahibesi yapar. Ancak kız yine de Herakles tarafından baştan çıkarılır ve hamile kalır. Aleos kızını ve torununu denize bıraktırır. Ancak kızı Mysia kıyılarında, Kral Teuthras ülkesinde kıyıya çıkar ve onun tarafından evlat edinilir. Telephos ise bir dişi geyik tarafından emzirilmiş büyütülmüştür. Telephos büyüdükçe kehanetin getirdiği zorunluluğa uyarak Euge'nin erkek kardeşlerini yani dayılarını öldürür. Burdan Mysia'ya kral Teuthras yanına gider. Kral ona kızı bir şekilde vaat eder, ancak bir ejderha (yılan) araya girerek Telephos'un annesi ile olmasını engeller⁹⁷. Bu arada Telephos Mysia kralı olur ve yanlışlıklar Troia ile savaşa giden Akhalar ile

⁹⁶ Plut. The.-Rom. 1. 15. 1-2, 1. 16. 1-2

⁹⁷ Üreten, 2019, 114; Erhat, 2011, 66; Güngör, 2005, 81

büyük bir savaşa girer. Savata Mysialılar üstün olsa da Telephos bir sarmaşığa takılarak düşer ve Akhilleus tarafından yaralanır. Ancak yarasını bir türlü iyileştiremez, bunun üzerine bir kahine başvurur. Kahin;“...yarayı açan iyileştirebilir...” diye bir kehanet verir. Telephos gizlice Argos’a gider ancak kimliği açığa çıktığı zaman Agememnon’un oğlu Orostesi rehin alır. Bunun üzerine Telephos Akhilleus’un mızrağının tozu ile iyileştirilir⁹⁸.

Yine Odysseia destanının’ da kuşların uçuşlarından kehanette bulunulduğu görülür metinde şu bilgiler geçmektedir; “ Odysseia oğlu Telemakhos kendi halkı İtakelilerle bir konuşma yapar ve evinde durmadan şölen yapmalarından yakınır ve bu sırada;

*“...Gür sesli Zeus saldı iki kartal,
Ta yukarlardan uça geldiler, bir dağın doruğundan,
Yelin yoluna uyup süzülü verdiler önce,
Gergin kanatlarıyla uçuyorlardı yan yana,
Varınca uğultulu toplantı alanının üstüne,
Dolgun kanatlarıyla sallaya sallaya uçtular,
Ölüm salan gözleri insan başlarına dikilmişti.
Sonra pençeleri ile yırttılar birbirinin yüzünü, boynunu
E uçtular sağa doğru, evlerin ve kalenin üstüne doğru.
Bu belirtileri kim gördüyse titredi tırnağa,
Nasıl olacaktı kim bilir bu işin sonu.
Söz aldı yaşlı yiğit Halitherses, Mastor’un oğlu,
Kuş fahıyla geleceği görmede üstüne yoktu,
İyi niyetle onlara yöneldi, dedi ki⁹⁹:
“...dinleyin beni, İthakeliler diyeceğim var:
Ama taliplilerdir bu sözüm daha çok,
Ölüm kasırgası onların başı üstün de.
Odysseia çok uzun kalmayacak sevdiklerinden,
Artık onun yurduna dönmesi yakın,
Dikecek ölüm tohumlarını tümünün köküne,*

⁹⁸ Güngör, 2005, 81

⁹⁹ Homeros, Odysseia, 2. 145-160

*Bir çoğumuzun da başına belalar gelecek bir sürü,
Bizim, ta uzaklarda gözüken İthake'de oturanların.
Bir son vermeye bakalım iş işten geçmeden,
Onlarda bıraksınlar artık taşkınlıklarını,
Böylesi onlar için çok daha iyi.
Toy bir bilici değilim, bilirim ben ne dediğimi.
Ona ne dediysem bir bir çıkmadı mı?
Hani Argoslular İlyon'a doğru yol almıştı,
Çok kurnaz Odysseia binmişti onlarla gemiye.
İşte o zaman çok çekeceksin demiştim ona,
Yitireceksin demiştim tekmil yoldaşlarını,
Yirminci yılında döneceksin, demiştim, evine,
Ama o zaman tek kişi tanımayacak seni.
Şimdi gerçek oluyor bütün dediklerim... ”¹⁰⁰*

Metinde bilicinin Odysseia'ya geleceği hakkında bilgi verdiğini ve başına türlü belalar geldiğinden bahsederek, meydana gelen kuş falı için verdiği kehanete inanmalarını beklemektedir.

Yine bu kaynakta Odysseia evinde Telemakhos'un ölümünü talipliler kurarken, tam o sırada bir kuş görüldü soldan doğru, yukardan uçan bir kartaldı bu, yavru bir güvercin vardı pençesinde. Amphinomas gördü kuşu, seslendi taliplilere, dedi ki:

“...istediğimiz olmayacak arkadaşlar anlaşıldı...”

Bu konuşmadan da anlaşılacağı üzere bir soldan uçan kartalın olumsuz bir işaret olmasıdır, bu nedenle Telemakhos'un öldürülemeyeceğini dile getirmiştir¹⁰¹. Yine bu eserde Telemakhos ve Theoklymenos İthake'ye gelmişler ve konuşurlarken bir kuş uçar sağ yanlarından, bir şahindi bu, Apollon'un tez giden habercisi, tüylerini yoluyordu pençesindeki güvercinin,

¹⁰⁰ Hom. Odys. 2. 160-170

¹⁰¹ Telemakhos, Odysseia'nın oğludur, Talipliler ise Odysseia'nın 20 yıldır kayıp olmasından dolayı Telemakhos'un annesi ile evlenmek istemektedirler ve Telemakhos'un da yaşı küçük olduğundan dolayı Odysseia'nın evinde sürekli taşkınlık yaparlar. Bkz. Hom. Odys. 20. 240-245

tüyler gemi ile Telemakhos'un arasında düşüyordu. Derken Theoklymenos konuşmaya başlar;

*“... Bu kuşun uçuşunda, gözümle gördüm, tanıdım, bir işmar vardı
Bu sizsiniz İtake İlinde her zaman en güçlü, soy yok sizin soyunuzdan başka
kral olacak...”*

Bilgilerden anlaşılacağı üzere sol taraftan uçan kuşun olumsuz, sağ taraftan uçan kuşun ise olumlu bir işaret olduğu bundan dolayı da, sağ taraflarından uçan ve güvercinin tüylerini yolan kartalı Telemakhos'un soyunun kral olacağına yormasına neden olmuştur¹⁰². Yine Menelaos ve Telemakhos koşurlarken bir kuş havalanır sağ taraflarından, bir kartaldır, ak kanatlı bir kartal pençelerin de avludan kaptığı bir evcil kaz vardı, koşuyordu evin erkekleri ve kadınları bağıra çağıra, kartal geldi yakına ve atların sağından uçtu, bu alamete Menelaos eşi Helene dedi ki;

*“...dinleyin beni, ben bildireyim size,
Ölümsüzler bakın ne koydular gönlüme benim,
Sanırım düşündüğüm gibi gerçekleşecek bu
Bu kartal nasıl, soyunun sopunun yaşadığı dağdan inip
Aldı götürdüyse evde beslenmiş bu kazı,
Odysseia'da çok acılar çeke çeke süründükten sonra
Dönecek evine alacak öcünü,
Belki dönmüştür şimdi, evindedir belki,
İncir dikiyordu ocağına o heriflerin...”*

Yaşanan bu olayı olumlu bir duruma yoran Helene Odysseia'nın geri döneceğine işaret eder¹⁰³.

Bu dönemde kehanet merkezlerinin verdiği kehanet ve bir anda gerçekleşen olumsuz veya olumlu işaretler ile koloni ve şehirler kurulduğu kaynaklarda geçmektedir. Bu kehanetlere örnek olarak Theseus Amazonların kıyısına çıktığı zaman kendisine hediye getiren Antiope ile uzun zaman beraber kaldı. Theseus yanında Euneas, Thoas ve Soloeis adında üç Atinalı arkadaşı da vardı. Soloeis Antiope'ye aşık oldu, ancak bunu herkesten gizli tuttu. Bir gün

¹⁰² Hom. Odys. 15. 525

¹⁰³ Hom. Odys. 15. 160

dayanamayıp bir arkadaşına itiraf etti, o da vakit kaybetmeden Antiophe'ye söyledi. Bunu duyan genç kadın aşkını reddedip sert tepki gösterdi, ama sorun çıkmasın diye Theseus'a bunu söylemedi. Umudunu yitiren Soloeis yakınlarda bulunan bir ırmağa atlayarak intihar etti. Theseus, arkadaşının ölümüne sebep olan gerçeği duyduğunda çok üzüldüve hemen Delphoi'den aldığı bir kehanet aklına geldi. Tapınağın kadın kahini Pythia, yabancı bir ülkedeyken çok üzgün olduğun bir anda, bulunduğun yerde bir şehir kurmasını tembih etmiştir¹⁰⁴.

Rüya kehanetinin de bu dönemde önem verildiği görülür. Her rüya önemli olmasa da belli şahıs ve rüyaların gelecekte haber ya da tanrıların buyruklarını insanlara bildirdiğine inanılır. Rüya kehaneti ile ilgili İlyada'nın Odysseia yapıtında şu rüya kehanetini görürüz. Odysseia'nın karısı Penelopeia kocası yaşlı halde görür ve ona gördüğü rüyayı şu şekilde anlatır;

“...Haydi, gördüğüm düşü anlatayım da yorumla bana;

Yirmi kazım var, sudan çıkmış avluda tane yerler,

Bende durmuş izlerim onları keyifli keyifli,

Derken dağdan eğri ağızlı kocaman bir kartal iner,

Tekmil kazlarımın boynunu kırar, öldürür hepsini,

Ölür kazlar serilir avluda, kartal havalanır tanrısal gökyüzünü.

Ağlar dövünürüm düşümde ben, iki gözüm iki çeşme,

Güzel belikli Akha kadınları etrafımı sarmışlar,

Ağlarım acı acı, kartak kazlarımı öldürdü diye,

Birde bakarım, kartal gelmiş yine, konağın çatısına,

Seslenir bana insan sesiyle, söyle avutur beni:

Korkma çok ünlü İkaros'un kızı, düş değil bu,

Hayırlı bir işarettir, bu sana ve gerçekleşecek;

Kazlar senin talipliler, kanatlı kartalda ben

Demin gittim ve şimdikocan oldum geldim,

Korkunç bir ölüm hazırlayacağım teknil taliplere...”

¹⁰⁴ Plut. The.-Rom. 1. 26. 3

Bu şekilde Odysseia karısının rüyasını kendi evinde yer alan ve karısı Penelopeia'ya talip olanların öleceğini belirterek rüyayı bu şekilde kendi yararına yorumlar¹⁰⁵.

2.1.1.2. Askeri Alanda Kehanet

İlyada destanında yer alan bilgilerde Akhaların lideri Agememnon Troia kenti yakınlarında ki kutsal Killa Apollon rahibi Khryses kızını köle olarak alır. Khryses fitye ile (kurtulmalık) gelip kızını istese de Agememnon Khryses kovar. Ancak buna tanrılar çok kızar ve Akhalara veba hastalık gibi çeşitli belalar yollarlar. Bunun üzerine Akhalar (Yunanlılar) Akhilleus'un fikri ile dönemin ünlü kahinlerinden olan Kalkhas'a danışır. Apollon tanrısının Akhalar' neden kızdığını şöyle açıklar;

*“...Yok yok, ne adak için kızdı o,
Yüz sığırlık kurbanı.
Saygısızlık etti Agememnon duacıya ondan
Kurtulmalıkları istemedi, salmadı kızını.
Çok acılar çektirdi okçu tanrı bu yüzden size
Bundan böylede çektireceği var.
Vermezse kurtulmalık olmadan, pazarlıksız,
Oynak gözlü kızı sevgili babasına Agememnon,
Kurban etmezse birde Yüz kutsal sığır Khryses'e
Bu kötü salgından Danaoları kurtaramaz o,
Bunlar olursa tanrı yola gelir, yatıştır...”*

Akhaların lideri Agememnon bu baskıya dayanamaz ve kahinin de dediğini yapar Apollon rahibinin kızını bırakır ve yüz kutsal sığır kurban eder. Apollon'da bu kurbanları kabul eder ve Akhaların üstündeki salgını iyileştirir¹⁰⁶. Metinden de anlaşıldığı gibi tanrının kutsal mekanlarını ve bu mekanlarda görevli rahip ve kahinleri tanrı tarafından korunduğu anlaşılır. Bu şekilde tanrı Apollon'un kutsan bilicilik merkezleri ve tapınakları ayrıca diğer tanrıların tapınakları halk nezdinde bir değer yüklenip bu kutsal mekanlara

¹⁰⁵ Hom. Odys. 19. 535

¹⁰⁶ Hom. İly. 1. 90-100, 1. 430-455; Ancak bazı zamanlarda yaşanan olaylara karşı da tanrılara isyan belirtileri de Agememnon'un oğlunda görüldüğü gibi görülebilmektedir. Bkz. Eur. İph. 1. 570

yapılacak her hangi bir saldırının tanrılar tarafından korunacağı imajını verilmiştir. Bu şekilde ortaya çıkarılan kutsal bilicilik sektörünün devamlılığının korunması da tanrılar vasıtası ile sağlanmıştır.

Başka bir kaynakta yine Agememnon'un Artemis'e yaptığı saygısızlığı dile getirir verilen bilgiler ise konuyu şu şekilde açıklar;

*“...Bir söylentiye göre babam, Euripos'un hiç dinmeyen
Rüzgarının denizin mavisini girdaplarla çalkaladığı
Aulis'in meşhur otlaklarımda canıma kıymış,
Helene yüzünden beni Artemis'e kurban etmiş.
Kral Agememnon, Troia'ya karşı savaşarak
Akhalara savaş tacını giydirmek ve karısı
Helene'nin kaçırılmasıyla küçük düşürülen
Menelaos'un intikamını almak için orda
Orada bin gemiden oluşan bir donanma toplamıştı.
Ama hiç rüzgar esmiyordu ve ateş işaretlerinden
Kehanet okunduğunda Kalkhas şunları söyledi:
Helen ordusunun baş komutanı Agememnon,
Kızın İphigenia Artemis sunağında kurban
Edilmeden, hiçbir gemi denize açılmayacak
Bu limandan, çünkü ışıklar saçan tarıçaya,
Doğduğu yılın en güzeli kızı adamıştın.
ve güzellikte birinciliği bana yakıştırdık:
Klytaimnestra sana bir kız doğurmuştu, onu
Kurban etmelisin, Kurnaz odyseia,
Annemi kızını Akhilleu ile evlendiriyoruz
Diye kandırıp beni Aulis'e götürdü.
Kılıçla kesmeye kalktıklarında beni,
Artemesi yerime bir ceylan göndererek
Oradan kaçırdı beni ve parlak gökyüzünde
uçurarak boğaların ülkesi Tauris'e götürdü...¹⁰⁷”*

¹⁰⁷ Eur. İph. 1. 5-25

Savaş zamanlarında görülüyor ki destanda olsa bir insan kurban etme geleneği yer almaktadır. Bu kurban neticesinde kurban edilen kişinin bir ceylan ile takasıda insan kurbanının ölmediği fark etmeden tanrılar tarafından yanlarına alındığını da simgelemektedir.

Yunanlıların en ünlü destanı olarak bilinen İlyada da Troia savaşının dokuzuncu yıl biteceğine dair ünlü Kahin Kalkhas bir kehanet verir. Metinde şu bilgiler yer alır;

*“...Hep hatırlarız onun dediklerin,
Tanık olun ölüm tanrılarını görmeyen sizlerde;
Priamos'la Troialılara yıkım getirmek için, Auliste,
Kutsal sunaklarda, bir kaynağın çevresinde,
Güzel bir çınar ağacının altında,
Ölümsüzlere kusursuz kurbanlar kesiyorduk hani,
Büyük bir belirti görünmüştü o zaman,
Olymposlu tanrının gün ışığına saldığı korkunç bir yaratık
sunağın altından çıkıp yürüdüdü çınara doğru,
sırtı kıpkırmızı bir yılan.
Ord ufacık serçe kuşları vardı, yavrular, minnacık,
Yapraklar altında büzülmüşlerdi en yüksek dalından çınarın.
Hepsi sekiz taneydiler,
Dokuzuncuda yavruların anasıydı.
Bağırarak yavruları yutu verdi yılan,
Döndü durdu anaları yana yana
Yılan çörekleniydi önce,
Sonra dikilip yakaladıydı çırpınan kanadından.
Kalkhas oracıkta yorumladı
Serçe yavrularıyla analarını nasıl yuttuysa bu yılan,
Onlar sekiz taneydiler,
Dokuzuncu yavruların anasıydı,
İşte tıpkı onlar gibi bizde
Savaşacağız orada dokuz yıl,
Alacağız o koca ili onuncu yılda.*

İşte kalkhas böyle konuştu...”

Bu metinden anlaşılacağı üzere Troia savaşının 10 yılda biteceği ve savaşı Troia'nın kaybedeceği yorumlanmıştır. Ancak bu eserin savaştan 4-5 asır sonra kaleme alındığı düşünüldüğünde bu kehanetin uydurma bir kehanet olabileceği görülmektedir. Bu şekilde kehanetin önemi de Yunanlıların en önemli eserleri ile kuşaktan kuşağa aktarılmıştır¹⁰⁸.

Yine Troia savaşında Hektor Akhaları gemilerine kadar geri çekilmeye zorlamış ve gemileri yakmaya niyetlendiği zaman yanında Pulydamas' bir kehanet alameti görürler ve Pulydamas bunu hemen orada yorumlar. Bu yorumlanan alamet ve kehanet şu şekilde dir;

*Bir belirti görünmüştü gözlerine,
Yükseklerden uçan bir kartal
Orduyu solunda bırakıp geçmişti,
Kızıl bir yılan tutuyordu pençesinde,
Yılan canlıydı, debeleniyordu,
Savaştan vazgeçmemiş kocaman bir yilandı bu.
Yılan arkaya bükülü verdi birden bire,
Kendisini taşıyan kuşu göğsünden soktu,
Soktu tam boynunun altından
Kartalın canı yandı, bıraktı yılanı yere
Düşürdü onu kalabalığın ortasına,
Sonra karıştı rüzgarların soluğuna,
Uçtu gitti bağıra çağıra...”*

Pulydamas bunu şu şekilde yorumlar;

*“...orduyu solunda bırakan bir kartaldı bu
Kızıl bir yılan tutuyordu pençesinde,
Canlı, kocaman bir yılan,
Ama bıraktı onu yuvasına varamadan,
Götürüp veremedi onu yavrularına,
Bizde tıpkı öyle olacağız işte.*

¹⁰⁸Kalkhas; Thestor'un oğlu ve Yunanlıların bilinen en iyi kahinlerinden dir. Bkz. Hom. İly. 2. 300-325

*Akhaların kapılarını, duvarları yıksak bile,
Hiç de güzel olmayacak gemilerden dönüşümüz
Bir çok Troialı bırakacağız oralarda,
Paramparça edecek onları Akhalar...”*

Bu yorum ile Troialıların gemileri yaksalar bile sahilde yenileceklerini öne sürmüş ve destanın devamında da bu şekilde olmuştur. Bu kehanet ise kuş uçuşunun kahin olmayan biri tarafından yorumlanması ise Yunan toplumunda büyük bir bölümü kehanet işareti yorumlamasını bildiğine işaret etmektedir¹⁰⁹.

Atina şehrinin efsane kahramanı Theseus, Amazonlar ile savaşmaya başladıklarında, iki tarafta savaştan çekinir. Theseus, bir kehanete uyararak tanrı Phobos adına kurban kesti ve saldırıya geçti, dört ay kadar sürede Amazonları ger çekilmeye zorladı ve barış anlaşması imzaladı. Görüldüğü gibi tanrıya kesilen kurban ile bir diyalog kurularak tanrının rızasını kendi tarafına çektiği görülür. Temelde de Yunan kültüründeki bu şekilde önemli şehir ve efsanevi kişilerin kehanet ve kurban kehanetlerini halk bilincine işlediği anlaşılmaktadır¹¹⁰.

Ayrıca mutlu anlarda olduğu gibi kişinin kendini mutsuz hissettiğinde kendini iç huzurunu sağlamak için bir şehir kurduğu görülür. Yine bütün Miken merkezleri iyi tahkim edilmelerine rağmen meçhul saldırganlar tarafından yok edildi. Atina üzerinde kurulduğu kayalığın sağladığı güvenlik ile zarar görmez. Ancak başka bir kaynağa göre ise bu şehrin son kralı Kadros'un şehrin kralının ölmesi durumunda şehrin kurtulacağını söyleyen kehaneti gerçekleştirerek, kendini kurban etmesi sayesinde olduğunu söyleyen halk hikayeleri de yer alır¹¹¹.

2.1.2. YUNAN'DA ARKAİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

Bu dönemde kehanetler ısmarlama ve parayla satın alına bilen bir duruma gelmiş ve bilicilik merkezleri insanların ihtiyaçlarından kendilerine pay çıkarmaya ve durumlarını kullanmaya başlamış. Dindarlığın artmasının

¹⁰⁹ Pulydamas Troia'nın en güçlü savaşçılarından biri, Hektor ise Troia Kralı Priamos'un oğludur. Bkz. Hom. İly. 12, 200-230

¹¹⁰ Plut. The.-Rom. 1. 26. 5

¹¹¹ Rodgers, 2015, 26

doğal bir sonucu olarak tanrıların kahinlik gücüne olan inanç da artmış. Bundan dolayı resmi, özel, gündelik işlerde, erkek çocuğun olmayışı, bir isteği yapa bilmek için, çıkılacak bir sefer, yolculuk, kurulacak bir şehir ve başa gelen her türlü olayın yorumlanması için Apollon'a ait kehanet merkezlerin başvurmak adet olmuştur. Bundan dolayı insanların irade güçlerinde bir azalmasına ve savaş ve barış gibi önemli işlerin Kehanet Merkezlerine bırakılmasına neden olmuş. Ancak yine de başta Delphoi olmak üzere kehanet merkezlerine hem Yunanlılar hem barbarlar akın akın gelmiştir. Hesiodos eserinde tanrıların insanların geleceğini ve her zaman önlerine iyi kişiler ve işlerin çıkması ve tanrıları memnun etmek için kurban sunmasını bu şekilde tanrıların insanlarla birlikte olacağını söylemektedir¹¹².

2.1.2.1. Siyasi Alanda Kehanet

Bilicilik merkezlerine başvurularak alınan kehanetler oldukça yoğundu, bu merkezlerin başında Delphoi, Klaros ve Didyma bilicilik merkezleri gelmekteydi. Bu merkezlerden alınan ve günümüze gelen kehanetleri bu bölümde aktarmaya çalışacağız.

M.Ö. 790-776 yıllarında Elis kralı İphitos ülkesinde meydana gelen olayları sonlandırmak için Delphoi'ye bir çare sorar, kahin ona Hreaklesin bir zaman kurduğu ve zamanla unutulmuş yarışmalarını yeniden düzenlemesini söylemiş. O yıllarda savaş hiç eksik olmadığından, Lykurgos'la birlikte bir karar almışlar Olypia yarışmaları sürecinde Yunanlılar arasında her türlü savaş ve kavga kesilecektir¹¹³. Bu şekilde Kehanet Merkezleri Olypia oyunlarını kendilerine bağlamışlar ve Yunan kültüründe giderek yerlerini sağlamlaştırmışlardır. Bu kehanetin sonradan uydurma bir kehanet olmasıda ortaya çıkan sonucu değiştirmez Hreakles'in tekrar başlatılan oyunları Delphoi Kehanet merkezine dayandırılmıştır.

Eski Yunan tarihçileri Sparta devlet teşkilatının özünü bir devrimci olarak saydıkları Lykurgos'a "*Büyük Retna*" olarak gösterilen kanunlarına bağlamakla ve bu kanunların Delphoi tarafından sunulduğu hakkında hem fikirdirler. Sparta kralı Lykurgos Yunanistan'da yeni bir rejim ortaya koymak

¹¹² Herodotos, 1. 46; Hes. İşler, 40, 420; Mansel, 2011, 227; Tariver, 2009, 374

¹¹³ Plut. Lykur. 1; Plut. Gracc. 1. 42

için Delphoi'ye danışmak için gider. Tapınağa geldiğinde büyük salondan içeri adımını atar atmaz Pythia onu şu sözler ile karşıladı;

“...Zengin tapınağında görmeye geldin beni,

Zeus'un ve Olympos'ta oturan tanrıların

Sevgilisi bir konuksun sen, ey Lykurgos

Sen bir ölümlü mü, yoksa bir tanrı mısın? Bilemiyorum

Ama şu gözlerimin üstündeki Lykurgos daha çok bir tanrıdır...”

Bu karşılama sözlerinden sonra, Kahinden aldığı cevapta “...Tanrıların ona yardım edeceği oluşturduğu yasaların diğer yasalardan üstün olacağı...” bildirir. Lykurgos'da Delphoi kehanet merkezine yasaları oluşturduktan sonra bu işi tekrar onaylamak için yine giderek Sparta için yasaların iyi olup olmadığını yurduna mutluluk getirip getirmeyeceğini sordu. Pythia ona “...Yasaların iyi olduğunu ve Lykurgos'un kurduğu düzene bağlı kaldıkça Sparta'nın en büyük şana ve şerefe erişeceğini...”, bildirince, Lykurgos bunu yazıya döktürüp Sparta'ya yolladı¹¹⁴. Sparta'nın Arkaik ve Klasik çağ boyunca gücü bütün Yunanlıların dilinde olmuştur. Bu kehanet ile birlikte Sparta'nın gücünü Delphoi kendine bağlamış ve Sparta'nın kendine minnet duymasını amaçladığı da görülebilmektedir.

M.Ö 720-650 yıllarında hüküm sürmüş olan Lydia kralı Gyges'de Herakles oğullarından gelen Lydia kralı Kandaulesi öldürmüş ve Lydia krallığını alarak Mermnad hanedanlığını kurmuştur. Ancak krallıktaki Herakles taraftarları isyan etmiş ve çıkan iç savaşta bir sonuç alınamadığından Delphoi kehanet merkezine danışılmasına ve kararına uyulmasına karar verilmiştir. Kahin krallığı Gyges'e verir, aslında Pythia'nın cevabı; “... Herakles oğulları intikamlarını alacaklar ve Gyges'in dördüncü kuşak torununu bu cezayı çekecekti...” bu şekildeydi. Bu kehanetin daha sonrada mı ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte Persler tarafından Lydia krallığı Kroisos'un elinden alınmıştır¹¹⁵.

¹¹⁴ Plut. Lykur. 5, 24; Mansel, 2011, 122; Herodotos, 1. 65

¹¹⁵ Buna göre Gyges'i saymazsak, Ardys, Sadyattes, Alyattes ile üç, Kroisos ise dördüncü kuşak torunudur. Bkz. Burkert, 1985, 348; Tanrıver, 2009, 348; Herodotos, 1. 13-14; Gyges bu kehanet üzerine bir karşılık olarak Delphoi'ye armağanlar yollamıştır. Bkz. Tekin. 2015, 92

Kroisos'un babası Alyattes ise M.Ö. 610-575 yıllarında Miletos ile girdiği bir savaşta buğdayların yakılması ile bir Athena tapınağı yanar ardından ise Alyattes ağır bir hastalığa kapılır. Bunun üzerine iyileşmek için bir sürü tedavi denese de iyileşemeyince Delphoi Kehanet merkezine adam yollayarak tanrısal iradeye başvurmak istedi. Ancak Pythia cevap olarak yakılan Athena tapınağının yapılmasını ve ondan önce bir şey söylenmeyeceğini bildirdi. Alyattes yanan tapınağın yerine iki Athena tapınağı yaptırdı ve çok geçmeden sağlığına kavuşur¹¹⁶. Bu şekilde Pythia kendisi gibi diğer tapınakları da koruyarak yapılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu olay Yunan ve Yunan olmayanlar arasında Tapınak ve kehanet merkezlerinin değerini ve saygınlığını da artırmaktadır. Aynı zamanda bu olayın Yunan olmayan bir kral ile yaşanması da Yunan tapınaklarına karşı Yunan olmayanların fikirlerini de değiştirmek için uydurulmuş olması da mümkündür.

Alyattes'in oğlu Lydia kralı Kroisos iki tane oğlu vardır. Oğullarından birisi konuşamamaktadır. Bundan dolayı da Kroisos her çareyi deneyip oğlunun konuşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Delphoi'ye adamlar yollayıp nasıl iyileşeceğini sordurmuş ve cevap olarak ise;

“...Lydia'nın güçlü kralı, hiçte ihtiyatlı değilsin.

Sarayında işitmesini isteme, çocuğunun

Duymayı o kadar özlediğin sesini.

Çevreni saran şimdiki sessizliği daha hayırlı onun

Zira o, acılı bir günde konuşacak...”

Herodotos'un verdiği bilgiler çerçevesinde Sardes'in Kyros tarafından alındığında bir Persli asker tarafından Kroisos öldürüleceği zaman, Kroisos'un konuşamayan çocuğu dile gelmiş ve öldüreceği adamın Lydia kralı Kroisos olduğunu söylemiştir¹¹⁷.

Atinalı Peisisratos babası Hipokrates sıradan bir yurttaştır. Olympia oyunları sırasında bir gün büyük bir mucize ile karşılaştı: kurban kesmişti; altında ateş yakmadığı halde su kaynamaya ve taşmaya başladı. Lakedaimon'lu

¹¹⁶ Herodotos, 1. 19-22

¹¹⁷ Herodotos, 1. 85

Khilon'da oradaydı, durumu gördü ve Hippokrates'e işaretlerin yorumu olarak şu kehaneti verdi:

*“...Evine çocuk yapabilecek kadını sokma,
Eğer evli isen eşini boşa,
Eğer oğlun varsa onu da kovala...”*

İşaretlere bu yorumu yapması Hippokrates'in hoşuna gitmemiştir¹¹⁸. Bu kehanet büyük ihtimal ile Hippokrates'in oğlu Peisisratos'un Atina'da üç kere Tiran olmasından dolayı daha sonradan ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde Peisisratos'un tiranlığının kötü bir olay olduğunu ve bunun tanrılar tarafından Atinalılara kötü bir alamet olarak önceden bildirildiğini nitelemektedir.

Yukardaki kehanet alametlerinin gerçekleşmiş hali ile Peisisratos M.Ö. 560- 540 yıllarında Atina'ya 3. Kez Tran olmak için Marathon'a yandaşları ile birlikte Atina ile savaşmaya gelmiştir. Bu sırada Peisisratos'a Akarnanialı bilici Amphilytos tanrısal bir esine uyararak ona şu orakl verir;

*“...Ağlar atıldı, ayaydın gecede
Balıklar gergin ağlara takılacaklar...”*

Peisisratos, oraklin anlamını kavradı ve ona göre davranarak gece vakti akşam yemeği yenildikten sonra, kimi zarın başına oturmuş, kimi yatıp uyumuşken bir baskın ile düşmanlarını kaçırdı ve yendi bu şekilde kehanet gerçekleşmiş oldu¹¹⁹. Kahin durumu kavrayarak dönemin adet ve yaşantısını göz önüne aldığında gece vakti düşmanlarını savaş düzeninden çıkacağını öngördüğü için bu cevabı vermiş ve Peisisratos'un zafere ulaşmasını sağlamıştır. Peisisratos'un oğlu Hipparkhos'da Onamakritos adlı Orakl derleyicisini Atina'dan kovmuştur. Sebebi ise Onamakritos'un, Musaios adlı kahinin bütün Helen dünyasına yayılmış olan kehanetlerini derleme görevi verilmesiydi. Ancak Onamakritos bu topladığı kehanetlerin arasında Lemnos bölgesindeki adaların denizin dibine batacağına dair uydurma bir orakl yazmış. Bu kehaneti de Hermioneli Lasis farketmiş ve ortaya çıkarmıştır. Onamakritos'un bu orakleri toplama görevi verildiğinde Atinalılar ile

¹¹⁸ Herodotos, 1. 59

¹¹⁹ Herodotos, 1. 62-63

Lemnosluların arası açıktı. Lemnoslular Onamakritos'a rüşvet vererek bu kehaneti de yazdırmış olabilir¹²⁰.

Yine M.Ö. 510 yılında Lakedaimonlular Delphoi'ye ne zaman başvursalar ısrarlı bir şekilde Atina'yı özgürleştirmeleri isteniyordu. Lakedaimon kralı Kleomenes'de bu kehanete uyararak Atina'ya savaş açtı ve Atina Tranı Hippias'ı sürgüne gitmeye mecbur bıraktı. Ancak işin aslı farklı idi, Hippias kardeşinin intikamını almak için birçok kişiyi öldürmüştü. Herkese kuşku ile yaklaşır kötü davranıyordu. Ayrıca Hippias Atina'da Tranlığına, Alkmonidleri ve başka zengin aileleri de sürgün ederek başa gelmişti. Alkmonidler ve diğer Atina soyluları Delphoi kehanet merkezine yüklü miktarda rüşvet vererek Lakedaimonlular'a Atina Tranı Hippias'ı Tranlıktan indirip sürgüne yollatmışlardır¹²¹.

Bu dönemde başka bir kehanette ise Delphoi tarafından Orkhamenos civarında bir hortlağın insanların karşısına çıkmasıyla verilmiştir. Bu hortlağın ise daha sonradan anlaşılacağı üzere Aktaion olduğu görülmüştür. Aktaion anlatılanlara göre Tanrıça Artemisi çıplak görmüş buna sinirlenen tanrıça onu geyiğe çevirip köpeklerine parçalatmıştır. Delphoi'ye danışan Erkhamenos halkı aldıkları kehanette; *"...Aktaion'un bedeninden kalanların gömülmesi ve bronzdan bir heykelinin yapılması istenir..."*. Bu şekilde hortlağın bedeninden kalanlar gömülür, bronzdan bir heykeli yapılır ve bir çeşit bağlama büyüğü ile bir taşla bağlanır. Hikayeyi aktaran Pausanias bu heykeli gördüğünü belirtmektedir.

*"... τάφοι δὲ Μινύου τε καὶ Ἡσιόδου· καταδέξασθαι δὲ φασὶν οὕτω τοῦ Ἡσιόδου τὰ ὀστᾶ. νόσον καταλαμβανούσης λοιμώδους καὶ ἀνθρώπους καὶ τὰ βοσκήματα ἀποστέλλουσι θεωροῦς παρὰ τὸν θεόν· τούτοις δὲ ἀποκρίνασθαι λέγουσι τὴν Πυθίαν, Ἡσιόδου τὰ ὀστᾶ ἐκ τῆς Ναυπακτίας ἀγαθοῦσιν ἐς τὴν Ὀρχομενίαν, ἄλλο δὲ εἶναί φασιν οὐδὲν ἴαμα. τότε δὲ ἐπερέσθαι δεύτερα, ὅπου τῆς Ναυπακτίας ἀπὸ τὰ ἐξερῆσουσι· καὶ αὐτὴς τὴν Πυθίαν εἶπεῖν ὡς μηνύσοι κορώνη σφίσιν..."*¹²².

Delphoi'nin bu durumdaki aldığı rol Yunan dünyasında nasıl etki sahibi olduğu

¹²⁰ Musasion; Yunan Kahramanlık çağının masal şairi, şiirleri ve kehanetleri bütün Helen dünyasına yayılmıştı. Bkz. Herodotos, 7. 6; Tanrıver, 2009, 356

¹²¹ Aristoteles, Atina, 19. 2

¹²² Paus. 9. 38. 3; Tanrıver, 2009, 374

ve güçlü şehir devletleri nasıl yönlendirip siyasi yönetimlere son verdiği görülmektedir.

RESİM 12: Tanrıça Artemis’in Aktaion’u Ok Atarak ve Köpeklerine Saldırmasını Emrederek öldürmesi¹²³.

Dodona Bilicilik merkezinde bulunan birkaç tablette ise hastalıktan kurtulmak isteyen kişi; “ *Nikotrataia soruyor; Hastalıktan kurtulması için tanrılardan hangisine kurban vermesi daha iyi ve uygundur...*” Bu şekilde bilgi veren tablette hastalığa tutulan kişi şifasını bilicilik merkezinde aradığını görüyoruz. Yine başka bir tablette ise Yunanista’nın batı sahillerinde Korkyra adası sakinleri, “ *...Hem şimdi hem de gelecekte mümkün olduğunca iyi yaşaya bilmek için, hangi tanrılara veya kahramanlara kurban kesip, dualarını kime yönetmeleri gerektiğini...*” bilmek istemişlerdir. Bunların yanı sıra “Dodona

¹²³ <https://tr.pinterest.com/pin/300967187571676478/?autologin=true> (25. 12. 2019)

sakinleri Zeus ve Dione'ye sorarlar tanrılar belli bir kişinin günahları yüzünden mi fırtına gönderdiler..." ifadelerinin yer aldığı tablet, bir toplumun kehanet aracılığı ile bir Pharmakos "günah keçisi" aradığını göstermektedir¹²⁴.

Başka bir kehanet için ise Thebailer Delphoi'ye başvururlar. Bu kehanette;

"...Kadmos'un kentinde yaşayan siz Thebaililer

Yurdunuzda refah içindeyseniz,

O zaman Priamos'un oğlu Hektor'un cenazesini eve getirin,

Asya'dan Zeus'un emriyle onu kahraman saymak için..."

Verilen bilgiler ile Thebai'nin şükretmesi için Zeus'dan gelen öğüdü yerine getirerek Hektor'u sahiplenmeleri ve Thebai'nin kahramanı olarak kabul etmeleri istenmektedir¹²⁵.

Geometrik dönemde önemli bir kehanet verme aracı olan kuş uçuşlarının yorumlanması bu dönemde de devam etmektedir. Bunlardan en bilineni Phrygia Kralı Midas'ın babası Gordias'ın Telmissos kahinlerinden aldığı kehanettir. Bu kehanet şu şekilde gelişmiştir;

"...Phrygia'lı fakir bir köylü olan Gordias, tarlasında çalışırken bir kartal gelir ve gün boyunca onula birlikte kalır. Gordias, bunu kutsal bir işaret sayar ve Telmissos kahinlerine danışmaya gider. Telmissoslular kadın, erkek ve çocuk herkes kehanet verme becerisine sahiptir. Gordias Telmissos'un köylerinden birinde bir kıza rastlar ve ona hikayeyi anlatır. Kız ona kartalı gördüğü yerde Zeus'a bir kurban adamasını önerir. Gordias ise kıza ona yol göstermesi için birlikte gelmesini ister ve birlikte giderler. Kurban ritüelini gerçekleştikten sonra kız ve Gordias evlenir ve bu evlilikten Midas doğar. Midas büyüdüğü zaman Phrygia'da kargaşa ortaya çıkar, ancak bir kahin Phrygialılara bir arabanın kendilerine bir kral getireceğini ve bu kargaşaya son vereceğini bildirir. Bu sırada Midas ve ailesi arabayla şehre girerler ve Midası Phrygialılar kral ilan eder..."¹²⁶

¹²⁴ Tanrıver. 2009, 375

¹²⁵ Paus. 9. 18. 5; Tanrıver, 2009, 374

¹²⁶ Arrian. İsk. 2. 3. 3-5; Gürdal, 2007, 20; Phrygia kralı Midas Lydia kralları gibi Yunan dünyasının en ünlü kehanet merkezinden biri olan Delphoi'ye kıymetli hediyeler yollamıştır. Bkz. Tekin, 2015, 93

Bu kehanete Midas'ın kral olmasını Zeus'a bağlanmaktadır. Midas bu kehanet vasıtası ile krallığa dini bir temel oluşturmak istemesinden dolayı bu kehanet ortaya çıkarılmış olabilir. Başka bir görüşte ise Telmisos kehanet merkezinin güvenilirliğini sağlamlaştırmak ve ününü yaymak amacıyla bu kehanet uydurulmuş da olabilir.

Anlattığımız bu kehanetlerin yanında Arkaik dönemde koloni kurmak içinde kehanete başvurulur tanrının onayına alınırdı. Manevi yönün yanı sıra koloni kurulacak bölgenin uygunluğunu ve zenginliğini bilen kehanet merkezleri koloni kurulacak alanı en iyi bilen bir kurumdu. Bundan dolayı Delphoi kehanet merkezi hızla önem kazanmış, Yunan şehirleri koloni kurmak amacı ile Delphoi'ye başvurmuştur¹²⁷.

Bu dönemde kurulan kolonilerden biriside Kyrene şehriydi. M.Ö. 630 yılında olasılıkla Siwa'daki Amon kahinlerine danışılarak alınan kehanet ile kurulduğu tahmin edilmektedir¹²⁸. M.Ö. 546-540 yılları arasında Batı Anadolu'da Harpagos önderliğinde Pers baskısı başladığında, Yunan kolonileri teslim oldular ya da göç ettiler. Bu kolonilerden birisi de Phokaialıydı. Phokaialılar Kyros'un yolladığı Harpagos ve ordusundan kaçarak Khios'lulardan Oinussa adlı adalarını satmalarını istediler. Onlarda bu isteği kabul etmediler. O zaman Phokaialılar gemilerini Kyrnos (Korsika) adasına çevirdiler ve oraya gittiler. Yirmi yıl önce bir oraklin buyrultusu üzerine Kyrnos'a Alalia adında bir koloni kurmuşlardı. Alalia'ya gelen Phokaialılar Etrüskler ve Kartacalılar ile savaşmak zorunda kaldılar ve yenildiler. Daha sonra Agyllalılar 'a sığındılar, ancak onlar Phokaia'lıları taşıyarak öldürdüler. Agyllalılar bundan pişman olup Delphoi'ye “...*Ne yapsak da suçumuz bağışlansa...*” diye sordular. Pythia onlara bugünde hala yapılmakta olan şeyi yapmalarını buyurmuştur. Phokaialılar adına büyük güreş ve binicilik yarışmaları düzenleyip arkasından kurbanlar keserlerdi. Poestumlu birinden öğrenildiğine göre, Pythia Kyrnos derken, onlara kutlanacak bir kahraman adı vermek istemiştir. Kyrnos hem Korsika adasının ismi hem de Heraklesin

¹²⁷ Levi, 1997, 76

¹²⁸ Tanrıver, 2009, 348

oğullarından birisinin adıdır¹²⁹. Yüksek olasılıkla bu kehanet sonradan uydurularak katliama uğrayan bu insanların verilen kehanet vasıtası ile ölmedikleri dile getirilmeye çalışılmıştır.

Başka bir koloni kurma kehaneti ise Lakedaimonlu Dorieus'a verilmiştir. Dorieus babası Anaxandrides öldükten sonra Sparta kralı Kleomenes olmuş bunu kaldıramayan Derieus ise Delphoi'nin onayını almaksızın takipçileri ile birlikte Libya'ya koloni kurmaya gitmiştir. Libya'da Kinyps adlı koloniyi kurar ancak Maglar ve Kartacalılar onları barındırmayarak tekrar Sparta'ya gelmelerine neden olur. Daha sonra Dorieus koloni kurmak ve danışmak için Delphoi'ye başvurur. Pythia Sicilya'da koloni kurabileceğini söyledi ve Dorieus takipçileri ile birlikte Sicilya kıyılarına gitti. Ancak Sybarisliler ve Kroton savaşında Kroton'luların yanında savaşa girdi ve öldü. Delphoi orakli dinlemediği için başına bu bela gelmiş olduğunu bildirdi¹³⁰. Ancak Delphoi'nin Dorieus'un ilk koloni kurduğunda izinsiz gittiği için, ikinci koloni kurma çalışmalarında kehanette bildirilmeyen savaşlara katıldığından dolayı öldüğünü öne sürerler. Bu şekilde Delphoi sürekli yaptığı gibi kendisini suçsuz çıkarma yoluna gitmiştir.

Bu dönemde uyku halinde görülen rüyalarda yorumlanarak Kehanet verilirdi. Kroisos, Atinalı Solon'a en mutlu ve huzurlu kişi kimdir diye bir soru sorar beklentisi ise zenginlik ve güç ile kendisinin adını vereceğini umarak cevabı bekler ancak cevabı alamayınca Solonu' çok kızar ve onu kovar. Bir süre sonra rüyasında sağlıklı olan oğlu Atys'i ucu demirli bir kargı ile vurularak öldüğünü görür. Ardından Kroisos krallıktaki bütün kargıları toplatır ve depolara yığdırır. Bu sırada Mysia'nın Olympos Dağı yöresinde bir yaban domuzu ortaya çıkmış ve bütün tarlalara zarar vermiştir. Kimse onu öldüremeyince bölge halkı Kroisos'tan yardım ister. Kroisos oğlunun gitmesine karşı olsa da Atys'in ısrarlarına dayanamaz ve gitmesine izin verir. Ancak oğlunun yanında Phrygialı ve Kroisos sadık bir adamı olan Adrostos'u gönderir. Yaban domuzu avlarken Adrostos yanlış bir hamle ile yaban

¹²⁹ Poestum; Güney İtalya'da sahil kesiminde yer alan antik Yunan şehridir. Bkz. Herodotos, 1. 165-167

¹³⁰ Herodotos, 5. 42-43

domuzunun yerine Atys kargı ile vurur ve öldürür. Kroisos'un bu şekilde gördüğü rüya gerçekleşmiştir¹³¹. Olayın gerçek olup olmadığı bilinmese de uydurma bir kehanet olama ihtimali yüksektir.

2.1.2.2. Askeri Alanda Kehanet

Siyasi alanda olduğu gibi askeri alanda da Yunan dünyasında sık sık kehanete başvurulduğu görülür. Bu dönemde ortaya çıkan kehanetleri konumuz çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız. Bu kehanetlerden birisi (M.Ö.560-540) Lakedaimon'luların gelişip güçlenince Arkadialılar'dan daha güçlü olmakla övünmeye başlarlar. Ardından bütün Arkadia'yı ele geçirebilir miyiz diye Delphoi'ye danışır. Pythia onlara aşağıdaki orakli verir:

*“...Arkadia'yı istemek fazlasına kaçmaktır.
Olmaz orada meşe palamuduyla beslenen
Güçlü bir halk var, çabalarınızı boşa çıkarırlar.
Ama sizden esirgemem, ölçü ipleriyle ölçülmüş
Ve ayaklar yere vurularak oynanan
Toprağı bereketli Tegea'yı, size onu vereceğim...”*

Orakli dinleyen Lakedaimon'lular Tegealılara karşı savaş açtılar. Ancak ilk çatışmada yenildiler. Ve yakalananlar zincire vurulup Tegea ovalarına sürüldüler ve Tegealılar onlara ölçü ipleriyle topraklarını ölçtürdüler¹³².

Tegealılara karşı yaptıkları savaşta başarısız olmaları üzerine Delphoi'ye adamlar yollayıp “...düşmanı yenmek için hangi tanrıların gönlünü etmeliyiz...” diye sordular. Pythia onlar Agememnon'un oğlu Orestes'in kemiklerini Sıparta'ya getirmelerini buyurdu. Lakedaimon'lular Orestesin nerde yattığını öğrenmek için Delphoi'ye tekrar adam yolladılar ve şu cevabı aldılar:

*“...Arkadia'da Tegea, bir ova, iki rüzgar eser orada:
Uğursuz ve değişmez bir yasadır bu.
Yumruğa karşı yumruk, eziyet üstüne eziyet*

¹³¹ Herodotos, 1. 34-43

¹³² Herodotos, 1. 66

Oretes oradadır canlı tohumlar ile dolu toprak.

Örtüyor onu, al onu kent senin olacaktır.

Bu sözler üzerine Lakedaimon'lular aramadık yer bırakmadılar ama mezarı bir türlü bulamadılar¹³³. Lakedaimon'lu Likhas, bir rastlantıdan yararlanarak ve birazda aklını kullanarak Tegea'daki mezarı bulmuştur. Tegea'da bir demirci dükkanına giren Likhas demirin nasıl işlendiği hayranlıkla seyrediyordu.

Onu gören demirci yabancı demirin nasıl işlendiğini görüp şaşırıyorsun birde benim gördüğümü görsen ne yapardın şu avluda bir kuyu açmak istiyordum, toprağı kazarken yedi dirsek boyunda bir tabut çıktı. Şimdiki insanlardan daha uzun bir insan olabileceğine inanmadığım için tabutu açtım ve ölüyü gördüm. Tabut ölünün boyuna göreydi, ölçtüm ve sonra üstüne toprak atıp kapattım.

Likhas anlatılanları oraklin verdiği işaretlere göre, bunun Oreste olabileceği sonucuna varıyor ve şu yakıştırmaları yapıyordu. Demircinin iki körüğü iki rüzgardı, örs ve çekiş karşılıklı iki çarpışmaydı; dövülen demir, eziyetten doğan eziyet, buda demirin bulunuşunu insan oğlunun bahtsızlığına yoran bir ayrıntıydı. Likhas bu bilgileri anlattı ama kimse ona inanmayınca demirciden avluyu kiraladı ve tabutu çıkarıp, kemikleri alarak Sıparta'ya götürdü. O günden sonra ne zaman iki halk boy ölçüşse üstünlük hep Lakedaimon'lular dadır¹³⁴. Bu kehanetler de Tegealıların Arkadia'ya göre daha güçsüz oldukları için savaşta Lakedaimon'lulara yenilebileceklerinden dolayı Delphoi tarafından Tegea hedef gösterilmiş olabilir. Başka bir düşünceye göre ise Yunan şehir devletleri arasında M.Ö. 7-5 yüzyılları arasında yaptıkları savaşlar ve gösterdikleri yiğitlikler sonucu bu kehanetler ortaya çıkmış da olabilir.

Bu dönemde ortaya çıkmış başka bir kehanet ise Lydia Kralı Kroisos'un oğlu Atys'in ölümünden sonra aldığı kehanettir. Perslerin devletini daha da güçlenmeden durdurmak için Delphoi, Phokis'teki Abai'ye, Dodona'ya, Miletos topraklarındaki Brankhosoğullarına ve Amon tapınağına

¹³³ Herodotos, 1. 67

¹³⁴ Herodotos, 1. 68

adamlar yolladı. Amacı kehanet üzerine bir fikir edinmekti. Eğer doğruyu bildiklerine kanaat getirirse, o zaman Persler üzerine sefer açtığında sonucun ne olacağını soracaktı¹³⁵. Kroisos orakleri sınamak için yolladığı Lydialılara verdiği buyrukları bildirdi; Sardes'ten yola çıktıkları günden başlayarak gün gün sayacaklar, yüzüncü gün orakle varıp soracaklar; Lydialıların kralı Alyattes oğlu Kroisos şunda ne yapıyor diye ve cevabı yazarak Kroisos'a getireceklerdi. Delphoi'den şu kehanet geldi;

“...Kumsaldaki kum tanelerini sayarım, denizi ölçerim.

Dilsizin sözünü anlarım, konuşmayı dinlerim.

Bir koku geliyor burnuma: kaplumbağa

Tunçta pişirilmiş, kuzu ile beraber ve sarılmış

Kalın bir deriye; tunçtan bir örtü var üstünde,

Ve tunç bir yatak serilmiş altına...”

Haberciler kehaneti almak için belirli günü beklerken, Kroisos kimsenin aklına gelmeyecek bir şey düşünür ve bir kaplumbağa ve kuzuyu dilim dilim kesip bir arada tunçtan kapaklı bir tunç tencerede pişirir. Amphiaros oraklinin cevabı hakkında bir bilgi olmasa da Kroisos'un bu cevabı da kayda değer bulup sakladığı söylenir¹³⁶. Daha sonra Kroisos çok değerli hediyeleri Delphoi'ye yollar ve tekrar bir kehanet almak ister. Bunun içinde adam yollayarak şu soruyu sordurur, “...Kroisos Perslerler savaşsın mı, savaşacaksa dost bir ulustan da birkaç bölük alsın mı?...” Delphoi'den gelen cevap ise şu şekil de olur; “...Eğer Perslerle savaşa girerse, büyük bir İmparatorluğu devirecektir, ayrıca Yunanlıların en güçlülerine başvurup dostluklarını sağlaması gerekmektedir...” Kroisos bu kehanete çok sevindi Delphoi'ye değerli hediyeler gönderdikten sonra tekrar adam yollayarak “saltanatım uzun olacak mı” diye sordurdu. Pythia'dan gelen cevapta ise;

“...Günün birinde katır Medlere kral olacak

O zaman ey yumuşak ayaklı Lydialı kaç,

Çakıllı Hermos boyunca, tabanları yağla,

Utanma, yüzün kızarmasın kaçtığın içi...”

¹³⁵ Herodotos, 1. 46

¹³⁶ Herodotos, 1. 48

Kroisos bu kehanete de çok sevini çünkü bir katır Medler'e kral olamayacağından Lydia krallığını da alıp tahtına oturamazdı yanına müttefiklerini de alarak savaş açmaya karar verdi¹³⁷. aslında Kroisos katırdan bahsedilmesinin manasını anlayamadı. Katır; annesi ve babası aynı soydan değildir. Annesi daha iyi bir soydan gelirken babası iyi bir soydan gelmez. Kyros'un annesi Media kralı Astyages'in (M.Ö. 600-550) kızıydı, babası ise bir persti. Kehanetin yorumu bu şekildeydi.

Kroisos ve Kyros savaşırken güneş tutulması sebebiyle savaşa ara verirler galip gelen belli değildir. Kroisos ordusu ile birlikte savaş meydanını terk eder ve Sardes'e geldiğinde ordusunu dağıtır. Herodotos'da anlatılanlara göre o sırada Sardes'in etrafını yılanlar kapladı ve bu sürüngenler ortaya çıkar çıkmaz, atlar otlaklarda otlamayıp kendilerine ava vererek bu yılanları yediler. Olanları gören Kroisos bunun bir mucize olduğuna inanarak Telmesos bilicilik merkezine haber yollayarak bunun ne anlama geldiğini sordu. Biliciler şu cevabı verdi; *"...Kroisos, üzerine yabancı bir dil konuşan ülkenin yürümesini beklesin; bunlar ülkeyi yıkacaklar, yerlileri boyunduruk altına alacaklar; zira yılan toprağın oğludur, at ise savaşçı ve göçebe bir hayvan dır..."*. Telmesos'lular bu cevabı verirken Sardes ele geçirilmiş, Kroisos çoktan ele geçirilmiştir¹³⁸.

Lydia ve Persler arasında yapılan savaşta kaybeden taraf Lydia olur. Lydia kralı Kroisos zincirlere vurulur, bunun üzerine Kroisos Pers İmparatoru Kyros'dan izin alıp Delphoi'ye kendisine vurulan zincirleri de yollayarak, kendisine karşı daima saygı göstermiş kimseleri aldatmak diye bir hikmet var mıdır diye Delphoi'ye soru soracağını söyler Pers İmparatoru da izin verir. Delphoi'ye gönderilen Lydia'lı zincirleri tapınak kapısının önüne koyarak şu soruyu sorar; *"...Hiç utanmadın mı, Kyros'un İmparatorlunu yıkacağı inancını verip, Kroisos'u Perslere karşı savaşa tutuşturmaktan, işte o İmparatorluğun yağmasından eline geçen tek şe bu zincirlerdir..."* dedi. Pythia'nın cevabı ise şöyledir; *"...Kroisos, Heraklesoğullarının bir askeriye, bir kadının ihanetine alet olarak efendisini öldüren ve hiçbir hakkı bulunmadığı tahtı ele geçiren"*

¹³⁷ Herodotos, 153-155

¹³⁸ Herodotos, 1. 78

dördüncü kuşaktan dedesinin yaptığını ödemiş, alın yazısının gereğini yerine getirmiştir...” cevabını alır¹³⁹. Verilen bu cevap ile Gyges’in ve Kroisos’un aldığı kehanet gerçekleşmiş olur. Ortaya çıkan bu sonuç ile Delphoi nüfuzunu daha da artırmıştır.

Kyros Sardesi aldıktan sonra Akbatana’ya doğru yola çıkar, Lydia hazinelerinin ve Lydialıları getirmesi görevini de Paktyas’a verir. Ancak Paktyas Sardesin bütün hazinesini alıp paralı askerler tutarak Sardesi kuşattı. Pers ordusunun başına gecen Mazares, Paktyas üzerine yürüdüğü zaman Paktyas Kyme halkına sığınır. Kyme’lilerden, Pers komutan Mazares Paktyas’ın teslimini istedi onlarda Didyma Brankhosoğullarına adam yollayarak “...tanrıların rızasını almak için Paktyası ne yapmalıyız...” diye sordular. Kahinde Paktyas’ın Perslere teslim edilmesini buyurdu. Kyme’lilerin büyük çoğunluğu bu haberi memnuniyetle kabul etti ancak Herakleides oğlu Aristodikos yurttaşlarına engel oldu. Kahine tekrar danışılmasını istedi. Aristodikos önderliğinde gidilen heyete kahin yine aynı cevabı verdi. Bunun üzerine Aristodikos tapınak etrafındaki yuva yapmış kuşları kovalamaya başladı, derken bir ses duyuldu; “...Hey insan! İnsanların en dinsizi, ne yapıyorsun? Tapınağıma sığınmış olanları kovalıyorsun...” Aristodikos; “...Ya sen efendimiz, sığınanların gayretli savunucusu, sen de Kymelilere sığınmış olanı teslim çağırılmıyormuşsun?...” , “... evet çağırıyorum, ama bu günaha girip yakın zamanda yok olasınız ve bir daha tapınağa gelip sığınmışları teslim edelim mi diye sormayasınız diye yapıyorum...” diye cevap verdi¹⁴⁰. Kymeliler bu o öğüdü dinlediler ancak Paktyası başka birileri vasıtasıyla direk kendi elleri ile değil dolaylı yoldan Perslere teslim ettiler.

Lydia Perslerin egemenliğine geçtikten sonra Persler, Batı Anadolu Kıyısında yer alan Yunan kolonilerini hakimiyet altına almaya çalıştılar. Pers ordusunun başında bulunan Harpagos ordusu ile birlikte Lakedaimon kolonisi olan Knidos üzerine yürüdü. Bütün Knidos toprağı ince bir kıstak dışında, su ile çevriliydi. Harpagos İonia’ya geldiği zaman Knidos’lular bu kıstağı

¹³⁹ Bu sava M.Ö. 547-545 yılları arasında Kızılırmak’ın doğusunda gerçekleşmiştir. Bkz. Herodotos, 1. 90

¹⁴⁰ Herodotos, 1. 157-159

kazmaya başladılar. Yurtlarını bir ada haline getirmek istiyorlardı. Bunun için çok uğraşıldı ancak bazı kötü olaylar yaşandı. İşçiler taşları kırarken çeşitli yerlerinden ve en çok da gözlerinde inanılmaz büyüklüklerde yaralar açılmaya başladı. Delphoi'ye gönderilen elçiler, Pythia'dan şu cevabı getirdi;

“...Kıstak ne kale ister nede kazılmak

Zeus isteseydi bu kayayı ada yapamaz mıydı?...”

Bu kehanet üzerine Knidos'lular Harpagos geldiği zaman savaştan teslim oldular¹⁴¹. verilen bu cevap ile Delphoi'nin Pers yanlısı bir tutum sergilediği açıkça görülebilmektedir.

Başka bir kehanette Khersonesos Thraolonklar Dolonkların elinde bulunuyordu. Dolonklar bir savaşta Apsinthialılara yenilmişler ve bu savaş üzerine danışmak için Delphoi'ye gitmişlerdi. Verilen kehanette “...*Tapınaktan çıktıktan sonra kendilerine ilk olarak kendiliğinden konuk severlik gösterecek olan adamı alıp yurtlarına götürmeyi ve orada ona koloni kurdurmayı öğütlemekteydi...*” . Kimse evine buyur etmeyince Dolonklar Atina'ya saptılar, tam Miltiades'in evinin önünden geçerken Miltiades onları içeri buyur etti. Dolonklar daveti kabul edip ona Delpho'nin kehanetini anlattılar. Miltiades bu buyruğu hemen kabul etti ama Delphoi'ye neyin daha iyi olduğunu sormaya gittiğinde ise aynı cevabı aldı. Bunun üzerine Dolonklar ile birlikte Khersenesos'a giderek onların başı ve Tiranı oldu¹⁴². Bu bilgiler göstermektedir ki Arkaik dönemde bilicilik merkezleri nüfuzlarını artırmış, siyasi ve askeri olaylara müdahale ederek bu olayların seyrini değiştirebilecek güce erişmiştir.

2.1.3. ESKİ YUNAN'DA KLASİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

2.1.3.1. Siyasi Alanda Kehanet

Bu dönemde yine siyasi, askeri, devlet işi, toplumu ilgilendiren olaylar, veba, hastalık, savaş ve barış ve gündelik yaşam için kehanetler alınmıştır¹⁴³.

¹⁴¹ Herodotos, 1. 174

¹⁴² Herodotos, 6. 19

¹⁴³ Tanrıver, 2009, 374

Bu kehanetlerden bazıları Atina'da M.Ö. 510 yılında Kleisthenes tarafından gerçekleştirilen yeni (Phyle) organizasyonu sırasında Delphoi'ye danışılmasıdır¹⁴⁴. En küçük yönetim alt birimini dahi oluştururken Delphoi'ye başvurulması kehanet merkezlerinin nüfuzunu ve Yunanlıların kehanet merkezlerinden habersiz hiçbir iş yapmadıklarını göstermektedir.

Yine bu dönemde Delphoi uydurma kehanetler verdiğini görüyoruz. Bu kehanetlerden birisi Herodotos'un eserinde geçmektedir. Eserde anlatılanlara göre Sparta kralı Ariston arkadaşı Agetos'un karısına göz dikmiş, bir hile yolu ile karısını alarak evlenmiştir. Bu evlilikte Ariston oğlu Demeratos doğmuştur. Ancak Ariston çocuk doğarken kendince hesap yapar ve bu çocuğun kendinden olmadığına sesli bir şekilde yemin ederek söyler. Demeratos büyüdüğünde kral olduğu zaman onun kral olmasını istemeyen Kleomenes bu olayı kullanır ve Demeratos'u krallıktan attırmaya çalışır. Sparta'lılar bir karar veremeyince Delphoi'ye başvururlar. Konu Delphoi'nin huzuruna getirildiği zaman, Delphoi'de sözü geçen birisi olarak tanınan Aristophantos oğlu Koban, Kleomenes'in etkisi ile baş rahibe Perialla'yı Kleomenes'in istediği cevabı vermeyi razı etti. Gelen elçiler Demeratos'un Ariston oğlu olmadığı cevabı verdikleri zaman Ariston krallıktan kovuldu. Yapılan bu düzen sonradan ortaya çıktığında ise Koban kovulmuş, başrahibe görevden alınmıştır¹⁴⁵.

Bu dönemde Pers savaşlarından sonra Atina'nın başına Phaidon geçince, Delphoi tapınağından kehanet istendi. Kahin rahibe Pythia ; "... *Theseus'un kemiklerini Atina'ya getirmelerini ve ona yaraşır bir törenle toprağa vermelerini...*" söyledi. Ancak Atina'lılar kurucularının nerede olduklarını bilmedikleri gibi, kötü insanların kendi olan Skyros sakinleri Dolaplarla hiçbir iletişim kuramadılar. Atina'nın başına geçen Kimon, Skyros adasını ele geçirince (M.Ö. 485-480) yönettiği şehrin kurucusunu bulmayı kendine vazife edindi. Anlatılanlara göre bir gün, adanın tepelerinde uçan bir

¹⁴⁴ Phyle; Dor ve çoğu İon kent devletlerinde en büyük siyasal alt birimdir. Akrabalık grupları olarak bütün yurttaşları kapsar, kendi memur ve rahipleri bulunur, yönetsel ve askeri amaçlı yerel birimleri oluşturur. Ancak ilerleyen zamanlarda siyasi olaylarda Delphoi'ye danışılmamıştır. Bkz. Tanrıver, 2009, 334

¹⁴⁵ Demeratos M.Ö 515-495 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bkz. Herodotos, 6. 66

kartal, gagasıyla yere vurup tırnaklarıyla yeri kazmaya başladı. Bunun bir işaret olarak algılayan Kimon bölgenin aranmasını istedi. Aramalarda iri bir insan mezarı ve içinde bronzdan bir mızrak ve kılıç çıkarıldı. Kimon bu kutsal emanetleri Atina'ya götürdü Atina'lılar onları Theseus'u karşıladıkları gibi büyük bir merasim ile karşıladılar. Cesedi ise Gymnasiumun (Agora Civarı) civarına gömdüler. Bu şekilde Theseus'un mezarı bulunmuş oldu¹⁴⁶. Bu şekilde Atina Theseus'un ilahi korumasına masha olmuş, Delphoi'de mezarın bulunmasında kehanet verdiği için itibarı yükselmiştir. Bu kehanet Spartalıların Orestes'in mezarını bulmalarını isteyen kehanetle benzerlik göstermektedir. Görüldüğü üzere yapılmak istenen her iş kehanetler vasıtası ile dine dayandırılmıştır.

Herhangi bir yapılacak olan reformlarda da kehanete başvurulurdu. Atina'da M.Ö. 501 yılında Kleisthenes reformları için Delphoi'ye başvurmuştur. Yeni kurulacak olan on yeni Phyle'nin (Klan-Kabile) kentin geleneksel kahramanlarından alınan isimleri, Delphoi kehanetine göre saptanmıştır. Bu şekilde yeni kurulan yenilikler dini temellere dayandırılmıştır¹⁴⁷.

Annesi ve babası yabancı olan bir kişi, başka bir kentin vatandaşı olmak isterse kehanete başvurmak zorundaydı. M.Ö. 451 yılında kabul edilen bir yasada kentin vatandaşı olmak isteyen kişi kehanete başvurmalıydı. Pers savaşları sırasında Spartalılar, Teisamenos adındaki bir kahine Delphoi'nin bir kehanetinin işaretleri nedeniyle tam vatandaşlık hakkı vermek zorunda kalmıştı¹⁴⁸. Metinden de anlaşılacağı üzere sosyal hayatta farklı konularda akla gelebilecek her konuda Bilici merkezlerine danışılmış. Bazı konularda danışılmasına gerek bile kalmadan emrivakiler ile kehanet verilerek şehirlerin bu kehaneti uygulaması istenmiştir.

Yine bu dönemlerde Apollonia kentinde güneş'e adanmış sürüler vardı. Bu sürüler en zengin ve soylular içinden seçilen birisi, bir yıl bekçilik ederdi. Zira bir oraklı inanarak bu sürülere saygı duyuyorlardı. Bu sürü kentin biraz

¹⁴⁶ Plut. The.-Rom. 1. 36. 1-2

¹⁴⁷ Aristot. Ather. 21. 6

¹⁴⁸ Herodotos, 9. 23

uzağında bir mağarada kalıyordu. O yıl sürünün başında Euenios bekçilik ediyordu. Bir gece mağarada koyunların başında beklerken uyuya kalır ve mağaraya kurtlar gelip 60 kadar koyunu paralamıştır. Apollonialılar bu olanlar karşısında Euenios'un gözlerini oydular ve bu şekilde cezalandırdılar. Hemen arkasından sürüler eskisi kadar yavrulamamaya, toprakları eskisi kadar iyi ürün vermemeye başladı. Bunun üzerine Dodona ve Delphoi Kehanet merkezine başvurdular ve şu cevabı aldılar. Kutsal sürüyü bekleyen Euenios'un gözlerini haksız yere kör ettiklerini, çünkü kurtları şimdiki danıştıkları tanrıların gönderdiklerini bildirdiler. Ayrıca Euenios'a gönlü alınmadıkça, tanrıların bu sıkıntıları göndereceklerini söylediler. Apollonia'lılar bu kehanette aldıkları bilgi doğrultusunda, Euenios'u buldular, yanına oturup bir süre konuştuğundan sonra sözü başına gelen felakete getirdiler. Ve çaktırmadan Apollonia'lıların kendisine yaptıkları için bir şey vermek isteseler ne gibi bir şey isteyeceğini sordular. Euenios bu soru karşısında belli bir tarla ve şehrin en güzel evi verilirse yeterli bir karşılık olabileceğini söyler. Yanında oturanlarda Euenios'a Apollonia'lılar sana işledikleri suçun karşılığı olarak istediklerini veriyorlar dediler. Euenios kendisini oyuna getirdiklerini anlasa da istedikleri yerleri alarak ona hemen teslim ettiler¹⁴⁹.

Dodona Kehanet merkezinde ele geçirilen ve M.Ö.4 yüzyıla tarihlendirilen kurşun tabletler ortaya çıkarılmıştır. Tabletler incelendiğinde konularının çocuk sahibi olmak ve aile hayatına başlamak için hangi tanrıya başvurulması gerektiği sorulur. Ele geçen bir tablette şu bilgiler yer alır;

“...Theris ve Onesimas bir eş almalarının onlar için iyi olup olmadığı...” sorulur.

Kimi zaman çok genel bir kehanete de başvurulabilir, ele geçen tablette;

“...Aklımdan geçeni gerçekleştirmek için hangi tanrıya veya kahramanlara kurban kesip, dualarımı kime yönelteyim...”

Bu gibi sorularda görülmektedir. Bunun yanında toplu olarak kehanete başvurularda görülür. Korkya adasının sakinleri Dodona'ya şu soruyu;

¹⁴⁹ Herodotos, 9. 93-94

“...Hem şimdi hem gelecekte mümkün olduğunca iyi yaşaya bilmek için, hangi tanrılara veya kahramanlara kurban kesip, dualarını kime yöneltmeleri gerektiğini...” sorarlar.

Başka bir tablette ise Dodona sakinleri Zeus ve Dione’ye şu soruyu sorarlar;

“...Tanrılar beli bir kişinin günahları yüzünden mi fırtına gönderdiler...”

Bu ifadeler yaşanmış kötü bir olay için toplumun bir günah keçisi (Phormakos) aradığını göstermektedir¹⁵⁰.

Salgın hastalıklarda da kehanet merkezine danışılmıştır. Orkhomenos sakinleri hayvanlarına bir veba musallat olduğunda Delphoi kehanet merkezine başvururlar. Gelen cevapta;

“...Orkhomenoslular, Hesiedos’un cenazesini Naupaktos’tan alıp Orkhomenos’a getirmeleri gerekmektedir...”

Ancak Hesiedos’un cenazesinin yeri bilinmediğinden ikinci bir elçi mezarın yerini öğrenmek için yollanır ve alınan cevapta Pythia;

“...Bir karganın yardım edeceğini söyler...”

Kısa bir süre sonra mezar üzerinde bir karganın oturduğu bir taşın altında bulunur¹⁵¹. Bu kehanet ile Delphoi kehanet merkezi ya Hesiedos gibi önemli birinin mezarını bulduğunu göstererek halk arasında itibarını artırmak istemekte ya da bu kehaneti Orkhomenos’lular Hesiedos’un kahramansal himayesi altına girmek için sonradan ortaya çıkardıkları düşünülmektedir.

Siyasi ve askeri alanda sık sık başvurulmuş bu inanca gündelik yaşamda da başvurulmaktadır. Konu ile alakalı olarak spor yarışmalarında da atletler sık sık kazanmak için kehanet başvurulardı. M.Ö. 408 yılında Kyreneli Eubotas’a Siwa’da bir vahada zafer kazanacağı söylenmiştir¹⁵².

Bu dönemde kurmak için verilen kehanetlerden birisi Strabon’dan edinilen bilgilerde karşımıza çıkar. Bu bilgilerde Kreta’lılar bir kehanet alır,

¹⁵⁰Tanrıver, 2009, 374

¹⁵¹ Paus. 9. 38; Tanrıver, 2009, 374; Atinalıların M.Ö. 476-475 yılları arasında bir kehanete dayanarak mitolojik kralları Theseus’un cesedini büyük bir tören alayı ile ve kurbanlar keserek Skyros adasından Atina’ya geri getirmişlerdir. Bu iki hikaye ortak bir düşüncenin kültürün sonucu olarak ortaya çıktığı aşikardır. Bkz. Plut. The.-Rom. 1. 36. 1; Tanrıver, 2009, 374

¹⁵² Tanrıver, 376, 377

kehanette “...*Canlıların onlara saldırdığı yerde durmaları...*” gerekiyordu. Bir gece çok miktarda fareler silah ve teçhizatlarının deri kısımlarını yediler bu olay kehanetin gerçekleştiğini düşünülmesine neden olduğundan Kreta’lılarda Teukros’ yerleştiler¹⁵³. Bu kehanet bütün kolonilerin kurulma hikayelerinde olduğu gibi koloninin kurulmasını kehanet vasıtası ile tanrılara bağlamaktadır. Bu şekilde amaçlanan yeni kurulan koloninin tanrı tarafından korunduğu inancı yaymaktır. Aynı zaman kültürel ve ekonomik olarak da koloninin canlanması amaçlanmaktadır.

2.1.3.2. Askeri Alanda Kehanet

Sparta krallarından Aristedemos’un karısından (Argeia) ikizleri oldu. Çocukların doğmasından hemen sonra Aristodemos öldü. Bunun üzerine Sparta’lılar ikizlerin büyüğünü yasa gereği kral yapmak için toplandılar. Ancak hangisinin büyük olduğunu anlayamadılar. İkisi de irilik bakımından aynıydı ve annesi büyük olanı söylemiyor, ikisinin birden kral olmasını istiyordu. Sparta’lılar işin içinden çıkamayınca Delphoi’ye başvurular aldıkları orakl’de; “...*İkisi birden kral olsun, ama büyüğü daha saygın tutulsun...*” bu şekilde yapmaları isteniyordu. Ancak çocuklardan hangisinin büyük olduğunu bilmiyorlardı. Messianalı Panites Sparta’lılara annelerini gözlemelerini ve yıkamak ve emzirmek için hangisini önce alıyorsa başka bir delile gerek yoktu. Sparta’lılar bu şekilde yaptılar ve annesinin ilgi gösterdiği çocuğu aldılar ayrı büyüttüler. Eurysthenes, öbürüne Prokles adını verdiler. Büyüdükleri halde bu çocuklar kardeş olsalar da birbirlerine düşman kesildiler ve çocukları da bu düşmanlığı sürdürdüler¹⁵⁴.

Başka bir kehanet örneği ise Strymon kıyılarında olan Paionialılar ve Perinthoslular arasında M.Ö. 510-505 yıllarında karşımıza çıkar. Paionialılar, Perinthosluların karşısında savaş düzeni aldılar. Ancak Perinthoslular onları adlarıyla savaşa davet etmezlerse savaşa katılamayacaklardı, aldıkları kehanet bu şekildeydi. Bunun içinde bir adama bir adam, bir ata bir at ve bir köpeğe bir köpek çıkardılar. Bu mücadelede Perinthoslular kazandı ve sevinçlerinden zaferlerde söylenen Paion’u okumaya başladılar. Paionialılar bunu verilen

¹⁵³ Strab. 13. 1. 48

¹⁵⁴ Herodotos, 6. 52

orakl karşılaştırdılar ve zafer alayındaki Perinthosluları gafil avlayarak onları yenilgiye uğrattılar, pek az kişi ellerinden kurtula bildi¹⁵⁵.

Miletos'lu Histiaios'da Hellespontos'da Karadeniz'den gelen İon ticaret gemilerini yağmalarken Miletos'tan gelen haber ile hemen Lesboslular ile birlikte yola koyulur. Histiaios ve Lesboslular, Miletos deniz savaşından büyük kayıplar ile çıkmış olan Khiosluları yenerek adayı ele geçirdiler. Bu kentin başına bunlar gelmeden önce bu felaketleri haber verdiğiğine inanılan bazı işaretler olmuştur. Delphoi'ye koro olarak gönderilen yüz gençten sadece iki geri dönebilmiş, geri kalan 98 kişi o ara çıkan vebada ölmüş. Yine ders görmekte olan 120 çocuğun başına okul yıkılmış ve sadece bir öğrenci kurtula bilmişti¹⁵⁶. İşte tanrıların uyarıları bu şekilde olmuştur. Aynı dönemde Miletoslular Perslere karşı Aristagoras önderliğin isyan etmişler. Ancak Persler denizde İon'yalıları yenmiş, her türlü savaş aletini kullanarak isyanın altıncı yılında şehri baştan aşağı yıkmıştır. Bu dönemde şehir yıkılmadan önce Delphoi'ye kehanet için başvuran Argoslular'a verilen kehanetin bir bölümünde Miletos'a yer verilmiştir. Bu kehanette;

“...O zaman, Miletos, ey belalar işçisi, o zaman
Bir çokları için zengin bir şölen, parlak bir ganimet
Olacaksın, kadınların ele geçecek, uzun saçlıların
Ayaklarını yıkayacaklar ve Didyma, bizim
Tapınağımız, yabancı efendilerin tapınağı olacak...”

Yukarda anlatıldığı gibi Miletos'un sonu kehanetteki gibi olmuştur¹⁵⁷. Ancak bu kehanet belirttiğimiz gibi Miletos'un yakılıp yıkılmasından sonra da verilmiş olabilir.

Sparta kralı Kleomenes M.Ö. 495-490 yılları arasında ordusu ile birlikte Thyrea gitmiş ve oradan askerlerini Argos topraklarına geçirmiştir. Argos'lular bu durum karşısında savaş düzeni alırlar ve Sparta'luların karşısında kamp kurdular. Aslında Argos'lular bir orakl almıştı. Bu kehanette hem Miletos'u

¹⁵⁵ Perinthos; Marmara Ereğlisi, daha önceki adı Heraklea, Painoia; Illyria'nın doğusunda kuzey Makedonia ve Bulgaristan'da uzanan otlaklar. Bkz. Herodotos, . 5. 1

¹⁵⁶ Herodotos, 6. 27

¹⁵⁷ Herodotos, 6. 19

hem de kendilerini bekleyen bir bozgun dan bahsedilmekteydi. Kehanet Şu bilgiler yer alıyordu;

*“...Ama ne zaman ki dişi, erkeŐe ũstũn gelecek
Ve Argos'ta parlak bir nam kazanacak,
Argos'lu kadın, alın yazısı budur, batıracak
Kızgın tırnakları kendi yaralı gevdeŐine.
Ve ondan Şöyle söz edecek gelecek kuŐaklara:
Kargı öldürücü yaralar açtı
Üç kere halkalanmış korkunç yılanlar...”*

Bütün bunların bir araya gelmiş olması Argos'luları korkuttu. Bunun üzerine Sparta ordusunda ne yapıldığını öğrenmek için onları dinlediler ve bir süre sonra Sparta'luların yaptıklarını yapıp onlara göre savunma almaya başladılar. Bunu fark eden Kleomenes askerlerine öğle yemeğine geçilme emri verildiğinde hepsinin Argos'luların üstüne saldırmalarını söyledi. Argos'lular öğle yemeği emrini duyduğunda yemeğe koyuldular ki Spartalılar saldırdı. Argos'luların yarısı öldürüldü, çoğu da Argos kutsal koruluğuna sığındı. Kleomenes yakaladığı Argos'lulardan koruluğa kaçanların isimlerini öğrenerek tek tek çağırırdı ve çıkmaları için kandırırdı. Bu şekildi elli kişiyi öldürdü. En sonunda ağaçların en tepesine çıkan birisi bunu fark etti ve diğer Argos'lulara söyledi. Bundan sonra kimse koruluktan çıkmadı. Kleomenes yakaladığı Argos'lulara bu koruluğun hangi tanrıya ait olduğunu sorduğunda Argos cevabını almasıyla “...Ey Apollon sen ki geleceği bilirsin, nasıl aldattın beni, Argos'u alacağımı söyleyerek, Şimdi anlıyorum ki oraklin dediği buymuş...” bu şekilde mırıldandı ve ordusunun büyük kısmını Sparta'ya yolladı¹⁵⁸.

Spartalılar bu sefer Messenialılar ile M.Ö. 490-489 yılları arasında savaŐmaktaydı. Bu savaşta Messenialıların kahramanı Aristomenes kalkanını kaybetmiş, bunun üzerine Delphoi'den kehanet almış ve kehanet uyarınca Trophonios'un kehanet mağarasında inmiş ve orada kalkanını bulmuş ve orada kalkanını Trophonios'a hediye olarak adamıştır. Aslında bu dönemde savaşta kalkanını kaybetmek korkaklık ve yenilgi anlamına gelmektedir. Aristomenes

¹⁵⁸ Herodotos, 6. 76-80

kendisini Rhodos'a kaçmaya zorlayan Spartalılar'a karşı yenilgisi, verilen kehanet tarafından sembolik olarak bir zafer ilanıydı. Messenialılar Aristomenes'in cesedini Rhodos'tan getirirler ve mezarına yüksek bir sütun dikerler. Bu sütuna kurban etmek için sığır bağlarlar. Bu sığır sütunu oynatırsa olumsuz oynatamazsa olumsuz alamet olarak kabul ederler¹⁵⁹. Kehanet merkezlerinin yanında bir bilicilik merkezine bağlı olmayan kahinlerde kehanette buluna bilir.

Ünlü kahin Bakis Euboia'lılara M.Ö. 480-479 yıllarında kehanet vermiş, kehanette;

“...Barbar dilini konuşan adam, Papirüs boyundurukla
Surlara baş eğdirdiği zaman, meleyen sürülerini,
Keçinin kaybolduğu adadan uzakta, güven altına
Almanın çaresine bak...”

Euboia'lılar bu orakli dikkate almadılar, adalarından dışarıya hiçbir şey taşımamışlar, bir kuşatmayı göz önüne alarak yiyecek biriktirmemişler¹⁶⁰. Bundan dolayı yıkım onları bulmuş. Ortaya çıkan bilgiler ışığında Euboia'lılar kehaneti dikkate almadıkları için bir yıkıma uğradıkları görülür. Bu ve benzer kehanetler Yunan toplumunda bilicilik merkezlerince verilen cevaplara uyulmadığında tanrının cezasına uğrayacağı inancı hakim olmuştur. Zamanla yayılan bu inanç ile bilicilik merkezleri yapmak istediklerini kehanetler vasıtası ile gerçekleştirmişlerdir.

Pers savaşları öncesi Delphoililer yaşayan yerli halk hem kendi hem de Yunanlılar adına Delphoi Kehanet merkezine danışır. Verilen kehanette; “...Rüzgarlara dua etmeleri...” istenmektedir. Bu kehanet hemen bütün Yunanlılara haber edilir. Pers tehlikesi karşısında Atinalılarda Delphoi kehanet merkezine başvurduklarında Pythia'dan (Aristonike) şu cevabı aldılar;

“...Durma burada; çılgın, yürü, defol!
Kentini, çatılarını ve kayaya sırt vermiş hisarlarını
Bırak, kaç dünyanın öbür ucuna kadar.
Gövde sağlam değil baş titiyor;

¹⁵⁹ Tanrıver, 2009, 370

¹⁶⁰ Herodotos, 8. 20

*Örgenler, el, ayak ve gövde hepsi
Paramparça; bahtlarına güvenilmez artık
Mızrağı sivri Ares, ateş kasırgaları
Arasından Suriye arabasını sürüyor üstlerine
Çökmüş hisarlarının üzerine hisarlar yıkıyor!
Nice tapınaklar doymaz alevlerin ağızına atılmış
Tanrıların heykelleri bu yavuz kavga ile sarsılıyor,
Yüzlerinden soğuk terler boşanıyor.
Bahtının geleceği için kötü alametler,
Saraylarının üstünden kara bir kan sızıyor.
Çık benim tapınağımdan ve ölümden korkmamak için
Onların darbeleri üzerinde yiğitliğin ışıldasın*

Kehaneti alan elçiler başlarına gelecek olan belaları öğrendiklerinde ne yapacaklarını bilemediler. Ancak kentin yurttaşlarından ve en seçkinlerinden Androbulos oğlu Timon, ellerine zeytin dalı alıp Orakl yanına bir daha gitmelerini ve yalvarmaları için öğüt verdi. Bunun üzerine elçiler tekrar tapınağa gidip kahinin önünde diz çöküp biraz daha umut verici şeyler söylemeleri için yalvardılar. Bunun üzerine Pythia onları ikinci kehaneti verdi;¹⁶¹

*“...Pallas Athena'nın yaptığı sözlü savunma işe yaramadı;
Olympos'un efendisi dualarınıza sağır kaldı;
Ama ben sana yargımı bir daha bildireceğim,
Su verilmiş çelik en sert taştan daha sert olur.
Kekrops toprağı, tanrısal Kitbairon'un yamaçları,
Hepsi elden gidecek; ama
Gök bakışlı Zeus, ağaçtan bir bel kemeri bağışlıyor,
Ayakta duran tek şey, barbarlığa karşı,
Çocukların ve senin için kurtarıcı duvar olacak.
Yerinden kııldamadan bekleme, topraklarını*

¹⁶¹ Delphoi'li Timon birçok masal ve efsanede en zor durumda ortaya çıkan bir yardımcı olarak görülür. Bkz. Herodotos, 7. 140-141

*Çiğneyecek olan kısırağları,
Ve düşman ulusların askerlerini;
Dön sırtını; bir gün onları yakından göreceksin.
Ah! Ölümlülerin çocukları arasında bu ne kadar yas,
Tanrısal Salamis, senin kutsal yerlerinde
Demeter ekin Demetleri bağlasın ya da toplasın!¹⁶²...*

Elçilere bu cevap daha yumuşak geldi ve cevabı hemen Atina'ya götürdüler. Atina Halk Meclisi cevap karşısında ikiye bölündüler çünkü bir grup yaşlı geçmiş zamanlar Akropol'ün etrafı kazık duvarla kapatıldığından, bu duvarı kehanette ki duvar olarak yorumlarlar ve savaşta Akropol'ün dayanacağını dile getirirler. Diğerleri ise ağaç duvarı gemi olarak yorumluyor ve herkesin daha çok gemi yapması için çalışması gerektiğini savunuyorlardı¹⁶³.

Bu dönemde kendini göstermeye başlayan Neokles oğlu Themistokles birkaç yıl önce Laurion madenlerinin ele geçirilmesi ile her Atinalı'ya on drahmi dağıtılmasının yerine iki yüz gemi yapılmasını önermiş ve kabul edilmiştir. Bu kadar çok gemi yapılmasının sebebi ise Aigina ile patlak verebilecek savaşın olmasıydı ve yaşanan savaş Atinalıları denizci olmalarına neden olmuştu. Ayrıca Themistokles kehanette bahsedilen ağaç duvarın Atina donanması olduğunu dile getiriyor ve Salamis'te yapılacak savaşın kazanılacağını iddia ediyordu. Bunun sebebi ise eğer Yunanlılar kaybetmesi söz konusu olsaydı, tanrısal Salamis yerine zavallı Salamis denirdi. Bundan dolayı tanrısal Salamis ibaresi Yunanlıların olası bir deniz savaşını kazanacağını ve ahşap duvarların donanma olduğunu belirtti. Themistokles'in görüşü herkesçe kabul gördü.

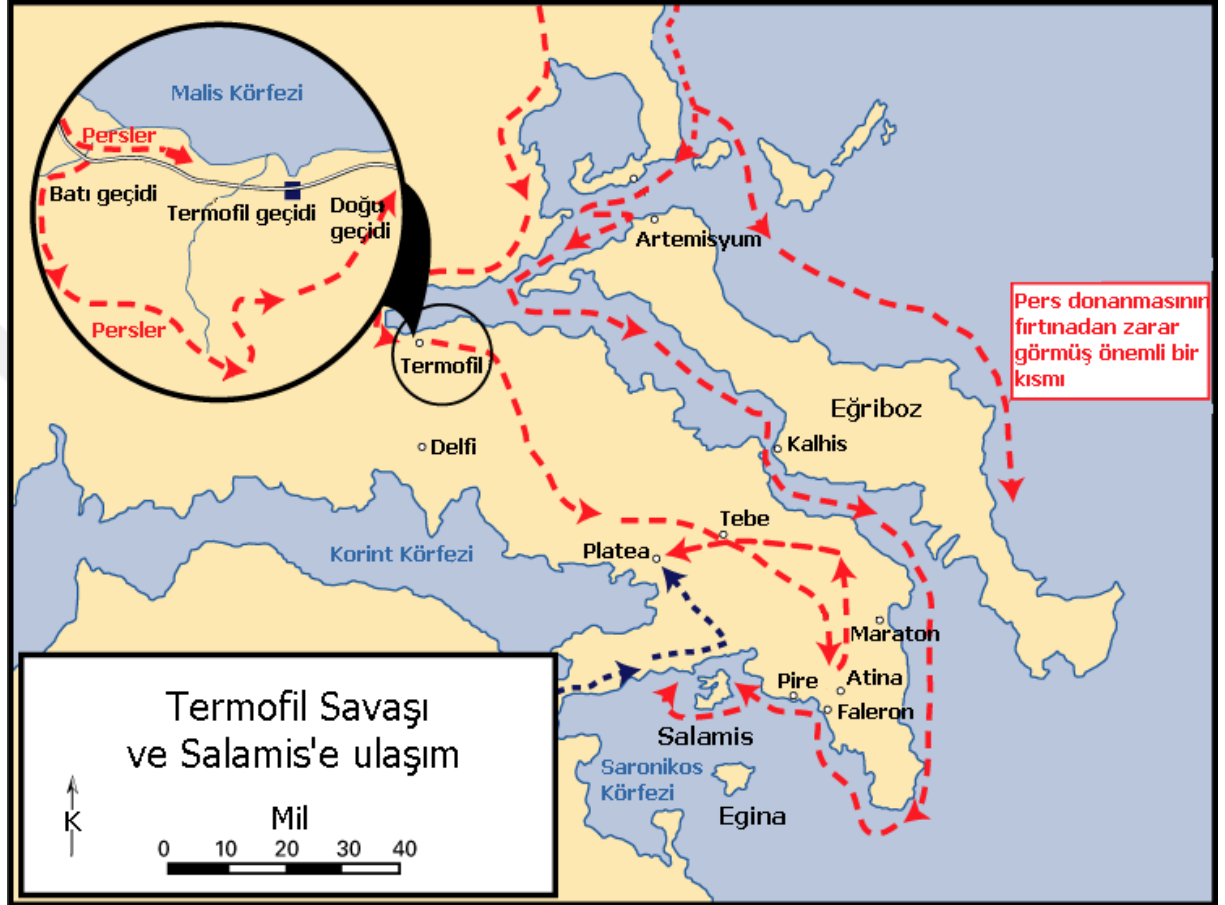
Başka bir kehanette ise Atina'ya "...Kuzeydoğu rüzgarı Boreası çağırmaları..." istenen bir kehanet verilir¹⁶⁴. Bu kehanetler Perslerin Yunan saldırısında çıkan fırtınada Perslerin 400 gemisinin batması ile alakalı olup daha sonradan bilicilik merkezleri tarafından Pers savaşları zaferini kendilerine

¹⁶² Herodotos, 7. 141-142

¹⁶³ Herodotos, 7. 142-145; Rodgers, 2015, 50

¹⁶⁴ Rodgers, 2015, 51; Herodotos, 7. 179-191; Tanrıver, 2009, 367

bağlamak istediklerinden ortaya çıkarılmış olabilir. Ayrıca Ege denizinde yaz aylarında ani fırtınaların patlak verdiğini Yunanlıların bilmesine rağmen bunu Persler bilmiyordu.

RESİM 13: Thermopylai Geçidi savaşı M.Ö. 480¹⁶⁵.

Pers tehlikesi önce Sparta'lılar ve Argos'lular savaşmışlar ve Argos'lular çok büyük kayıplar vermiştir. Ayrıca yaklaşan Pers tehlikesi öncesi Sparta kralı Kleomenes 6 bin yurttaşını yeni öldürmüştür. Bundan dolayı Argoslular savaşta ne yapacaklarını bilemediklerinden Delphoi'ye danışmaya karar veririler. Alınan kehanette;

*“...Başkalarının dış bilemediği, ama gökyüzünde
Oturanların sevgilisi, mızrağını rahat bırak, gözünü*

¹⁶⁵ http://www.turkcewiki.org/wiki/Thermopylae_Muharebesi (15.11.2019)

Dört açıp bekle, tetikte dur; en çok

Kafanı sakın, zira kafa kurtulursa gövdeye de bir şey olmaz...”

Bu kehanet Herodotos tarafından şu şekilde yorumlanır. Baş olarak şehrin soylu kesimi ima ediliyor olmalıydı, çünkü demokrasi yanlıları Perslere karşı bir politika sergilemekteydi¹⁶⁶. Ancak Argos'lular yine de Sparta'dan gelen elçilere yunan ittifakına katılmaları için teklif getirdiklerinde, kehanete karşı gelmek dahi olsa oturup anlaşmaya çalıştılar. Ancak birleşik orduların komutanının kim olacağı hakkında anlaşamadılar. Anlaşmaya oturma sebepleri ise Sparta ile bir 30 yıllık anlaşma imzalamak istemeleri idi. Bu süre zarfında çocukları büyüyecekti. Ancak bir anlaşma yapılmaz ise Sparta'lılardan uğradıkları bir felakete Persler kazanırsa Perslerden ya da Sparta'lılar kazanırsa onların boyunduruğu altına girmek zorunda kalacaklardı. Bundan dolayı diğer Yunanlılar ile anlaşma yapmaya çalışmışlardır.

Yunanistan'da Perslere karşı Atinalılar'da bütün Yunanlıları birleştirmek için çaba harcar ve bu savaşta herkesin destek olmasını ister ve bütün adalar ve şehirlere elçiler yollar. Gelen elçiler karşısında Giritliler savaşa katılmanın doğru olup olmadığını sormak için Delphoi'ye elçiler yollarlar, cevap olarak; *“...Sizi cahiller! Menelaos'u desteklediğiniz için Minos'un size öfkelenerek sizi ne kadar ağlattığını bir hatırlayın. Çünkü onlar (Yunanlılar) Minos Kamikos'ta öldüğünde onun intikamını almak için size yardım etmediler. Siz ise bir Barbar, Sparta'lı bir kadını kaçırdığınızda onlara destek oldunuz...”* bu cevap karşısında Giritliler bu çatışmanın dışında kalmaya karar verdiler¹⁶⁷. Delphoi kehanet merkezi bu şekilde cevaplar vererek Pers yanlısı olduğu göstermiş, Yunanlıların savaşına destek olalım mı diye soru sormaya gelen herkese tarafsız kalmasını bildirmiştir. Verilen bu kehanetler akıllara Delphoi'nin Pers etkisi altında kaldığını da düşündürmektedir.

Pers tehlikesi karşısında Spartalılar da Delphoi'ye elçiler yolladılar ve bir orakl aldılar;

“...Pers senin yüce siteni yıkacaktır ya da

Bütün ülke baştanbaşa,

¹⁶⁶ Herodotos, 7. 148

¹⁶⁷ Herodotos, 7. 169; Tanrıver, 2009, 364

Kralı, Herakles oğlu için gözyaşı dökcektir.

Boğaların, aslanların gücü yetersiz kalacak,

Korkunç askerlerine karşı duramayacaktır.

Bu gelen Zeus'tur diyorum sana, önüne

Birinden birini atmadıkça yem olarak, durmayacaktır..."

Kehanette Sparta düşeceği ya da kralının bu savaşta ölceği ve Sparta'nın ayakta kalacağını bildiriyordu¹⁶⁸. Bu kehaneti doğrular mahiyette Sparta kralı Leonidas ve emrindeki birlikler Thermoplai geçitlerinde verilen mücadeleyi kaybetmiş, Pers birlikleri geçitlerden geçerek Attika ve Atina bölgesine doğru ilerlemeye başlamış. Ayrıca Thermoplai savaşın Sparta kralı Leonidas ve Sparta'lı birlikler Pers İmparatoru Kserkses tarafından öldürülmüştür. Bu şekilde kehanetteki Sparta'nın kralının ölmesi bahsi gerçekleşmiştir. Ancak diğer kehanetlerde olduğu gibi bu kehanetinde savaşın sonra ortaya çıkmış olabilir. Thermoplai savaşından sonra Delphoi'den Lakedaimonlulara (Sparta'lılar) bir orakl yollamıştır. Kserkses'ten Leonidas'ın ölümüne karşılık tazminat istenilmesi ve vereceği tazminatın kabul edilmesi isteniyordu. Bunun üzerine Lakedaimonlular hemen Kerux (elçi) gönderdiler. Kerux'lar Kserkses'e Medlerin kralı, Lakedaimonlular ve Spartalı Heraklesoğulları, bir ölüme karşılık senden tazminat istiyorlar, çünkü sen onların Yunanistanı savunan krallarını öldürdün. Kserkses kahkahayla güldü, yanında duran Mardonios'u göstererek cevap verdi: "...Pekala ! İşte şu Mardonios, kendilerine gereken tazminatı o verecektir..." Kerux'lar bu tazminatı kabul ettiler ve gittiler. Bir yıl sonra Platai savaşında Mardonios öldürülmüş ve kehanet gereğince Leonidas'ın diyeti alınmış oldu¹⁶⁹.

Thermoplai savaşının yapıldığı aynı gün Pers İmparatoru Salamis deniz savaşını kaybetmiş. Bundan dolayı Yunanlıların Çanakkale ve İstanbul boğazındaki köprüleri yıkacağı korkusu ile komutanı Mardonios'un emrine önemli birlikler bırakarak Anadolu'ya çekilir. Mardonios Yunan Kehanet Merkezlerine inanmaya başlamış olacak ki Mys adındaki elçisi vasıtası ile Salamis Deniz savaşı sonrası kış boyunca beş kehanet merkezine başvurur.

¹⁶⁸ Herodotos, 7. 220; Rodgers, 2015, 51

¹⁶⁹ Herodotos, 8. 114

Bunlar Lebadeia, Thebai, Abai, Orospos ve Ptoion dur. Mys'a Lebadeia ve Orospos'a paran ile tutuğu insanlar vasıtası ile diğer kehanet merkezlerine bizzat kendisi başvurmuştur¹⁷⁰.

Bunun yanında Atina ordu komutanı Themistokles Salamis deniz savaşı sonrası ele geçen ganimetlerin bir kısmını Delphoi'ye adayıp burada sergilenmesini istediği için Delphoi'ye elçiler yollar. Gelen cevap ise bu ganimetlerin kesinlikle kabul edilmeyeceği hatta buradan uzaklaştırılması gerektiğini dile getirmektedir¹⁷¹. Pausanias Delphoi kehanet merkezinin bu hediyeleri Themistokles'in taraf değiştireceğini bildiği için kabul etmediğini söylemektedir. Ancak şunu da bilmeliyiz ki Perslere karşı savaşmak ve direnmek isteyen kim olursa olsun Delphoi Kehanet merkezi her zaman Perslerle mücadele etmemeyi öğütlemiştir. Bundan dolayı bu hediyeleri Perslere karşı taraf alınmış gibi göstereceği için ve hala Pers-Yunan savaşının sonucu belli olmadığından kabul etmemiş olabilir.

Thermoplai ve Salamis deniz savaşından bir yıl sonra M.Ö. 479 yılında Platea savaşında Yunanlılar ve Persler tekrar karşılaşmıştır. İki tarafta aldıkları kehanetler ile karşı tarafın saldırmasını bekliyordu. İki tarafında aldıkları kehanette hangi taraf önce saldırırsa savaşı kaybedecekti. Bundan dolayı iki tarafta bir birine saldırmada iki hafta boyunca karşılıklı savaş düzeninde beklediler. Bir karışıklık sonucu savaş düzenini başka tarafa kaydıran Sparta kralı Pausanias'ın savaştan çekildiğini sanan Pers ordusu komutanı Mardonios saldırı emri vermesiyle savaşı kaybetmiştir. Savaşı kaybetmesinin en büyük nedenlerinden biri Pers piyadelerinde kalkanının olmamasıydı. Ayrıca süvari komutanlarının ölmesi ile Pers birliklerinin moralinin düşmesiydi. Bu sebeplerden ordu dağılmış ve Helenler savaşı kazanmıştır. Mardonios'un savaşta öldürülmesi ile Leonidas için istenen diyetle gerçekleşmiş oldu¹⁷².

Platea savaşından sonra Pers ganimetlerinden hediye istemeyen Delphoi bu sefer ganimetleri kabul etmiştir. Sparta kralı Pausanias Delphoi için bir bronzdan yılanlı sütun üzerinde duran altından üç ayaklı bir kazan yaptırıp

¹⁷⁰ Herodotos, 8. 133-136;

¹⁷¹ Paus. 10. 14. 5; Tanrıver, 2009, 368

¹⁷² Rodgers, 2015, 55

Delphoi'ye sunmuştur. Aslında Delphoi kehanet merkezi Pers savaşlarındaki rolü o kadar yüz kızartıcıydı ki, Delphoi neredeyse Persleşmesi ile suçlana bilirdi. Perslerin gücü Delphoi rahiplerine muazzam görünüyordu. Bundan dolayı tarafsızca tanrının buyruğunu vermek yerine Pers gücünün etkisine kapıldı. Pers ve Yunan savaşında Atina ve Sparta'nın yanında savaşmak isteyen diğer Helenlere cevap olarak savaşa dahil olmamalarını bildirdi. Bu şekilde Delphoi kehanet merkezinin para ile satın alınabileceği bir yer olduğu ve verdikleri kehanetlerin güvenilmezliğini ortaya koymaktadır¹⁷³.

Pers savaşları sırasında bir kehanet ocağına bağlı olmayan ve Yunanlıların ünlü kahinleri tarafından verilen kehanetlerde mevcuttur. Bu kehanetleri Herodotos şu şekilde dile getirir; “...Gözlerimi bu çeşit olaylara çevirdiğim zaman, oraklara karşı çıkamıyorum ve bunları aldatıcı sayamıyorum ve şüphesiz şunun gibi açık anlamlı kehanetleri değersiz saymak elimden gelmiyor...”. Dile getirdiği kehanetleri ise ünlü kahinler Bakis, Musaios ve Atina'lı Lysistratos tarafından verilmiştir. Bu kehanetlerden Herodotos zamanına gelenler;

“...Evet, Artemis altın kılıcını kaldırdığı zaman
Onların yüzen köprüsü kutsal adayı
Dalgaların dövdüğü Kynosura burnuna bağlayacak;
Atina'lı güzel ağaç kesilip kumsala düştüğü zaman
-Ey deli ümit!-o zaman tanrısal ceza,
Dünyanın ağızına kölelik gemi takmak isteyen
O kaba atılımlı nadan gururun hakaretini söndürecektir.
Tunç tunçla ezilecektir; kara dalga üzerine Ares'in
Kollarından dere gibi kanlar dökülecektir ve bizim
Sitelerimizin üzerinde iri gözlü Zeus ve
Zafer parıldayacaktır...”

Bu bilgileri vermektedir¹⁷⁴. Ayrıca kahin Bakis'in Platai savaşı için vermiş olduğu kehanette mevcuttur;

“...Thermedon kenarında, çimenli kıyıları yanında

¹⁷³ Rodgers, 2015, 51; Paus. 10. 14

¹⁷⁴ Herodotos, 8. 77

Asopos ırmağının, nedir bu korkunç çığlıklar?

Barbar uluyaraktan yuvarlanıyor ölümün dipsiz kuyusuna!

Bağlaşık birlikleri toplanmışlardır Helenlerin;

Yerlere seriliyorlar Med okçuları kaderin darbeleri altında... ”¹⁷⁵

Kehanette keskin bir bilgi olarak Med’leri göstermesi düşündürücü olmakla birlikte sonradan uydurulduğu kehanet merkezlerinin yada Helenlerce bu savaşların önceden bilindiği iması uyandırmak için sonradan ortaya çıkarılmış olabileceği de bir gerçektir.

Aslında kehanette Helenleri köle yapmak isteyen bir milletin musallat olacağını çok kan döküleceğini ancak Zeus’unda desteği ile Helenlerin bu milleti yeneceğini söylemektedir. Ancak bu kehanetinde diğer kehanetler gibi Pers-Yunan savaşlarından sonra uydurulduğu ve ortaya çıkma ihtimali yüksektir.

Pers ve Yunanlıların mücadelesinde Yunanlılar zaferler çıkmış. Ancak ilerleyen dönemlerde Spartalılar ve Atinalılar arasında Peloponnesos savaşları çıkmıştır. Bu savaşlarda da sık sık kehanetler görülmüştür. Peloponnesos savaşları kısaca M.Ö. 431-404 yılları arasında vuku bulmuş. İlk 10 yıllık dönemine M.Ö. 431-421 Sparta kralının ismi nedeniyle Arkhidamos savaşları denilmiş. Bu dönem Nikias barışının M.Ö. 421 yılında imzalanması ile kapanmıştır. Ancak Atina’nın barış anlaşmasına uymaması nedeniyle M.Ö. 417 yılında savaş tekrar başlamıştır. Bu savaş Atina’nın yenilgiyi kabul etmesi ile M.Ö. 404 yılında son bulmuştur. Daha savaş başlamadan diğer kentler bile heyecan içindeydi çünkü Yunan dünyasının iki gücü savaşmak üzereydi. Ayrıca savaş başlamadan önce Delos’ta deprem meydana gelmiş depremin ileride olacaklara işaret ettiğine inanılmıştır. Bu savaşın süresi hakkında da çeşitli kehanetler verilmiştir. Savaş daha yeni başlamışken ortaya çıkan kehanetler savaşın üç tane dokuz yıl devam edeceğini bildirmekteydi¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Herodotos, 9. 43

¹⁷⁶ Thuky. 2. 8, 5. 26, 27

RESİM 14: Peloponnesos Savaşları¹⁷⁷.

Sparta'lılar Atina ile savaşa karar verdiklerinde Delphoi'ye elçiler yollayarak savaşın sonucunu sordular. Kahin Spartalılar'a eğer büyük bir istekle savaşılırsa zaferin onlarda olacağını söyledi. Ayrıca kendilerinden yardım isteseler de istemeseler de Sparta'ya yardım edeceklerini bildirdiler. Bu oraklı'de Sparta ve müttefikleri toplantı yaparken Korinhos'lular dile getirir ve Atina ile savaşıma yönünde bir konuşma yaparlar¹⁷⁸. Thukydides bu bilgileri verse de Delphoi'nin Sparta tarafını tutması, Atina'nın Yunan dünyasında sömürgeci bir politika izlemesi ve Delphoi kehanet merkezinin işlerinin aksamasına neden olduğu için olabilir. Ayrıca M.Ö. 417-404 yılları arasında

¹⁷⁷ http://bandirmayasam.com.tr/HD29844_antandros.html 22.12.2019 (19.11.2019)

¹⁷⁸ Thuky. 1. 118; Tanrıver, 2009, 369

gerçekleşen ve Atina nüfusunun yüzde kırkının ölümüne neden olan veba salgını sonrası, Atina'lılar bu vebanın Delphoi'nin Sparta'lılara verdiği kehanetin bir sonucu olarak tanrılar tarafından Atina'lılara gönderildiğini yorumlamışlardır¹⁷⁹. Bu şekilde Atina savaşı sürdürmek istese de savaşı kazanacağına dair umudu azalmış buda savaşın kaderinin değişmesinde rol oynamıştır.

Bu savaş Epidamnos'luların, Korinthoslulardan yardım istemesi ile başlamıştır. Epidamnos Adriyatik denizinin sağ yer alır. Korkyralılar tarafından kurulmuştur. Kent bir zamanlar zenginleşse de isyanlar ve barbarlar ile yapılan savaşlar sonucunda zayıflamıştır. Bu şartlarda demokrasi ve aristokrasi taraftarları bir birleri iler mücadeleye girmelerinden dolayı demokrasi taraftarları Korkyara'lılara elçi göndererek yardım istemişlerdi. Ancak Korkyara'lılar bu yardım teklifini geri çevirdiler. Epidamnos'lular Delphoi'ye elçiler göndererek Korinthos'lulardan yardım istemenin doğru bir yaklaşım olup olmayacağını sordular. Pythia'da kendilerine Korinthos'luların ellerine kendilerini teslim etmelerini önerdi. Bunun üzerine Korinthos'lulara elçiler yollayarak yardım istediler¹⁸⁰. Delphoi verdiği kehanet ile Korkyara ve Korinthos'luların arasını açmış bu sürtüşmede kısa süre sonra Peloponnessos savaşına neden olmuştur. Bu şekilde Delphoi bilerek ya da bilmeyerek Yunan kıtasını bir savaşa sürüklemiştir.

Peloponnessos savaları sırasında yaşanan Amphipolis savaşında M.Ö. 422 yılında Sparta'lı komutan Brasidas ve Atinalı komutan Kleon öldü. Brasidas'ın yerine geçen Sparta kralı Pausanias'ın oğlu Pleitonaks ve Atinalı Kleon'un yerine ise Nikeratos oğlu Nikias geçti. Diğerlerinin aksine bu ikisi I. Peloponnessos savaşını devam ettirmenin yanı sıra barış istiyorlardı. Nikias'ın barış istemesinin sebebi ünü ve malını korumak, Pleitoknaks'ın barış isteme sebebi ise kentin içinde atılan iftiralardı. Ne zaman ki işler yolunda gitmese suçu Pleitonaks'ta buluyorlardı. Sebebi ise yasalara aykırı şekilde ülkeye dönmesiydi. Delphoi kahini zamanında Sparta elçilerine bir kehanet vermişti.

¹⁷⁹ Thuky. 2. 54

¹⁸⁰ Epidamnos kentini Herakles soyundan gelen Eratokleides oğlu Phalios kurmuştur. Bkz. Thukyidides, 1. 25

Bu kehanette; “...Gümüş bir sabanla tarlanızı sürmek istemiyorsanız, Zeus’un oğlunu yabancı diyarlardan ülkenize davet edin...” bu bilgiler yer almaktaydı. Daha önceden Pleitoknaks Attika’nın belirli bir ücret karşılığında boşaltılması ile ilgili gizli bir anlaşma yaptığından, ülkesinden sürülmüş ve Lykaion dağına kaçmak zorunda kalmıştı. Buradaki Zeus tapınağında kendi halkından korkusuna yarı çıplak bir şekilde bekliyordu. Aradan dokuz sene geçti ve Sparta’lılar korolar ve törenlerle kendisini çağırdılar ve kral ilan ettiler¹⁸¹. Verilen kehanet bir kralı ölümden kurtaracak kadar toplum üstünde etki sahibi olduğu görülmektedir. Buda Delphoi kehanet merkezinin soylu ve halk arasında ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Bu savaşta M.Ö.418-415 yıllarında Spartalılar bir sonraki kış mevsiminde Argos’a saldırmaya karar verdiler. Ancak kesilen kurbanların iç organ fallarında olumlu işaretler elde edilemeyince saldırıdan vaz geçtiler. İlerleyen dönemlerde Argoslular Epidauros’u yağmaladı, bunun sebebi ise Epidauros’lular kullandıkları otlakların karşılığı olarak Apollon’a kurban gönderiyorlardı. Ama bu kez kurban göndermediler, Argos’lular tapınağı yönetmekteydi. Argos’lular kurban bahanesini kullanarak Epidauros’lulara saldırdı ve yağmaladı. Spartalı’larda Karyes’e saldırmaya karar verdiler. Fakat bakılan fallar uygun çıkmadığı için saldırıdan vazgeçmek zorunda kaldılar¹⁸². Aslında bahsedilen konu kehanet alametlerinin en başından da dile getirdiğimiz gibi savaşa ve barışa karar vermede ne kadar etkili olduğu toplumu tesirinde bıraktığı görülmektedir.

Peloponnessos savaşında Atina, Syrakusai’nin gücünü ele geçirmek için M.Ö. 415-412 yıllarında saldırmış ve savaşı Sicilya adasına taşımıştır. Atina hangi kahine danışmış ise kehanette savaşı Atinalıların kazanacağı belirtilmişti. Daha sonra hazırlıklar yapıp Syrakusai önlerine gelindi, bakılan kurban falı ve işaretlerinin olumlu olması ile birlikte Atinalı sapanıcı ve okçuları savaşı başlatmış. Ancak ilerleyen dönemlerde Atina kuvvetleri ve donanması zor durumda kaldığı bir zamanda, Atina komutanı Nikias aldığı art arda yenilgilerden dolayı geri çekilmek istese de Atina’da kendisinin idam

¹⁸¹ Thuky. 5. 26

¹⁸² Thuky. 5. 53-55, 114

edileceğinden korkarak kalmaya karar verir. Ancak bütün donanma ve ordu gitmek istemekteydi. Nikias ordudan gelen baskılara dayanamayıp gitmek için hazırlıklara başladığı vakit bir güneş tutulması oldu. Nikias bu gibi durumlara çok önem verirdi. Aynı zamanda bütün orduda bu olaydan korkmuş ve bu işareti tanrıların Atinalıların gitmesini istemediklerinden dolayı meydana geldiğini düşünürler, bundan dolayı da kalmak isterler. Nikias'da 3 tane 9 gün geçmeden yola çıkılamayacağını bütün orduya duyurur. Bunun üzerine de Atinalılar Sicilya'da kalmaya devam ettiler¹⁸³. Bu olayda kehanet merkezinin baskısı olmasa da topluma yerleşen kehanet alametleri ve bu alametlerin tanrıların niyetlerini gösteren bir işaret olarak Yunan kültüründe yer bulması, Atinalı komutan Nikias ve ordusunu geri çekilmekten vazgeçmelerine neden olmuştur.

Peloponnesos savaşından sonra Pers İmparatorluğunda bir karışıklık çıkar. M.Ö. 400 yıllarında Batı Anadolu satrapı Kyros abisi Pers kralı II. Artakserkses'e karşı sefere çıkmıştır. Bu sefere Ksenophon'da katılmak ister ve arkadaşı Atinalı Sokrates'e danışır. Sokrates ona Delphoi'ye gidip sefer hakkında tanrının görüşünü almasını tavsiye etti. Ksenophon'da Delphoi'ye gidip Tanrı Apollon'a seyahatinin kazasız belasız geçmesi ve amacına ulaştıktan sonra ülkesine sağ salim döne bilmek için hangi tanrıya dua edip kurban kesmesi gerektiğini sorar. Apollon'da ona hangi tanrıya kurban kesmesi gerektiğini söyler. Ksenophon Atina'ya döndüğünde kehaneti Sokrates'e anlattı, o da sefere katılıp katılmaması ile ilgili değil de kurban için soru sorduğu için Ksenophon'u azarladı ancak aldığı kehanetin de gereklerini yapmasını söyledi¹⁸⁴. Bu kehanetin doğru olup olmadığı bilinmemekle birlikte Ksenophon'un bu seferde nasıl zorluklarla karşılaştığı zorluklar karşısında kehanet türlerine başvurduğu kaleme aldığı eserinde anlatılmaktadır. Bu şekilde kehanet merkezi üstüne kalabilecek olan suçu yanlış bir sorunun cevabı olarak, kendisine düşeni çektiğini belirterek Ksenophon'u cezalandırıldığına bu kehanet ile belirtiyor da olabilir.

¹⁸³ Thuky. 6.69, 7. 50, 8. 1

¹⁸⁴ Ksenop. An. 3. 1. 6; Tanrıver, 2009, 400

RESİM 15: Ksenophon ve emrindeki Yunanlıların M.Ö 401-398 yılları arasında Anadolu’da izledikleri güzergah.

Ksenophon Kyros’a taktim edilmek üzere Ephesos’tan yola çıktığında duran bir kartalın çığlık attığını hatırladı. Kendisine yol gösteren kahin bunun sıradan değil, büyük şeref dolu bir mesaj olduğunu ama aynı zamanda bir çok zorluğa da işaret ettiğini de söyle. Çünkü diğer kuşlar kartala ancak bir yere tünediğinde saldırırdı. Öte yandan bu kehanetin bir seyahate işaret etmediğini, çünkü kartalın avını uçarken yakaladığını söyledi¹⁸⁵. Bu yorum Ksenophon’un seyahatten daha çok zorlu mücadelede dolu bir yola gittiğini de göstermekteydi. Ksenophon ardından Kyros ile tanıştırdı.

Kyros ve Ardılları sefer hazırlıklarının tamamlayıp Kyros’un abisi ile savaşmak için yola koyulmuş. Yolda Fırat Nehrinin küçük kollarından biri olan Dardas Nehri geçtikten sonra 15 fersah (82 km) daha yol alır ve Euphrates nehrine ulaşır. II. Artakserkses’in komutanlarından Abrokomas nehir üzerinde ulaşımı sağlayan gemileri yaktırmıştı. Ancak nehir geçilirken nehir sularının omuz hizasını geçmemiştir. Kyros bunu bir işaret olarak algılayıp, nehrin ona boyun eğerek geçmesine izin vermesinin gelecekte tahta çıkacağını işareti olarak algıladı¹⁸⁶. Kyros Suriye’den geçip Irak’a ulaştıktan sonra Ambrakialı kahin Silanos’u çağırarak ona üç bin dareikos verdi. Bu parayı verme sebebi ise kahinin on bir gün önce tanrılara kurban kestikten sonra, kralın on gün

¹⁸⁵ Ksenop. An. 6. 1. 23

¹⁸⁶ Ksenop. An. 1. 4 18

boyunca savaşmayacağını söylemiş. Kyros'ta on gün savaşmayacaksa kralın daha sonra da karşısına çıkamayacağını belirterek, kahine kehaneti doğru çıkarsa on talanton vereceğini vaat etmiştir. Bu para on gün geçtiği için verilmiştir.

Kyros ve Abisi Artakserkses M.Ö. 401 yılında Kunaksa olarak adlandırılan savaşta savaşır ve Kyros bu savaşta ölür. Savaştan sonra Kyros'un ordusunda bir karmaşa çıkar ve Artakserkses'in komutanları bir hile ile Helen komutanlarını öldürürler. Başsız kalan Helenler umutsuzca kaderlerini beklerken, Ksenophon'un bir rüya görüp komutayı ele alması ile bu kader değişir. Ksenophon rüyasında baba evine bir yıldırım düşüyor, yıldırımın etkisiyle ortalık aydınlanıyordu. Rühayı iki şekilde yorumladı. Yaşadığı bunca zahmete ve tehlikenin ardından gördüğü göz alıcı ışığı Zeus göndermişti, bu iyi olan yorumdu. Diğeri ise Zeus'un yolladığı ateşle evinin ateşler içinde kalması kralın ülkesinden kolaylıkla kurtulamayacağını, her yönden gelecek engellerle mücadele edeceğine yormuştu, buda kötü olan yorumdu¹⁸⁷. Bu rüyadan sonra Ksenophon Helenleri toplar ve içlerinden kendilerine komutan seçmelerini istediğinde komutanlarını seçerler ve Ksenophon'u da kendi komutanlarının başına getirirler. Bundan sonra Helenler Ksenophon ile birlikte Yunanistan'a dönmek için türlü zorluklarla baş ederler. Belki bu kehanet Ksenopho'nun zorlu mücadeleler ve yaşadığı maceralar nedeni ile ününün artmasından dolayı Yunanlılar tarafından bu zorlu mücadelenin tanrı iradesine bağlamak istedikleri için sonradan ortaya çıkmış olabilir.

Bu yolculuk esnasında Ksenophon ve Yunanlılar Kardukhlar ülkesinden Armenia'yı ayıran Kendristes (Botan) çayına geldiklerinde, arkalarında Kardukhların, nehrin karşısında ise Armenia birliklerinin bulunduğunu gördüler. Ayrıca nehir çok derindi, bu olaylar karşısında ordunun morali bozuldu. O akşam buldukları yerde konakladılar, Ksenophon gece bir rüya gördü rüyasında eli kolu zincirlerle bağlıydı ve birden bağlar kendiliğinden çözüldü. Şafakla birlikte durumu ordunun diğeri bir generali olan Kheirisophos'a anlattı. Bu durumun Helenler lehine değişeceğini söyledi.

¹⁸⁷ Ksenop. An. 3. 1. 12-13

Kheirisophos'da buna çok sevindi ve kurbanlar kesildi. O gün Ksenophon'nun yanına iki asker geldi ve nehrin aşağı kısmında yaşlı bir adam ve kızın nehri geçtiğini ve suyun bellerine bile gelmediğini, ayrıca etrafın çok kayalık olduğunu ve düşman kuvvetlerinin de bu bölgeye yaklaşamayacağını da ekledi. Bu söylenenler ile birlikte Ksenophon'un rüyası gerçekleşti¹⁸⁸. Fazla zorluk çekmeden Helenler nehrin bu sığ kesiminden karşı tarafa geçtiler.

İlerleyen zamanlar Ksenophon ve emrindeki Helenler Kuzeydoğu Anadolu bölgesinden geçerlerken Trapesouzlular kılavuzları da alarak erzak bulmak için Drilosların yaşadığı köylere yağma düzenlemişler ancak Driloslar küçük köy ve yerleşim yerlerini yakarak merkez konumundaki büyükçe bir köye yerleşmişler. Köyün etrafı hendek ile çevrili ayrıca yerleşim dar bir vadide yer alırken, bu yerleşim yerine ulaşmak içinde dar patikalardan geçmek gerekiyordu. Bundan dolayı Helenler şehri ne alabiliyor nede geri çekile biliyordu. Ksenophon kesilen kurbanların iç organ fallarına baktırıldığında işaretlerin iyi olması, kahinlerin savaş olacağı ve seferin iyi bir şekilde biteceği kehanetini vermesi üzerine saldırıya geçer¹⁸⁹. Bu saldırıda Ksenophon ve emrindeki Helenler zarar görmeden yağma yaparak geri çekilirler bu şekilde kehanet gerçekleşmiş olur.

Ksenophon ve emrindkiler Trapesouz'tan yola çıkarak Mossynoikosların tebası Khalypslerin ülkesine geldiler ve sekiz gün burada kaldılar. Buradan hareket ederek daha çok ovalık bir alanda kurulu olan ve sahil yerleşimleri pek sarp olmayan Tibarenosların ülkesine ulaştılar. Generaller bu yerleşimleri yağmalayarak ganimet sağlayacaklarını düşündüklerinden Tibarenosların dost olarak yolladıkları elçileri kabul etmediler. Onları oyalarken kurban kestiler ve kahinler bu savaşı tanrıların onaylamadığını söyledi. Bundan dolayı da dostluk armağanları kabul edilerek iki gün boyunca dost olarak ilerleyerek Sinope Kolonisi olan Kotyara'ya (Ordu) ulaştılar¹⁹⁰. Kaynaklarda geçen bu bilgiler bakılan kurban fallarından

¹⁸⁸ Ksenop. An. 4. 3. 8-11

¹⁸⁹ Driloslar: Trabzon'un güneybatısında, Gümüşhane'nin Torul ilçesi yakınlarında yaşayan bir Gürcü kabilesidir. Gürcü tarihinde Drilebi adıyla geçer. Bkz. Ksenop. An. 5. 2. 9

¹⁹⁰ Ksenop. Anab. 5. 5. 1-2

alınan kehanetlerde çıkan hükümlerin kesin olduğu ve bu hükümlerin dışına dahi çıkmadıkları görülür.

Ksenophon ve Helenler, Bithynia bölgesine geldiklerinde Pers İmparatoru II. Artakserkses'in Batı Anadolu Süfarilerinin komutanı Pharnabazos ve Bithynia askerleri ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yapılan bu savaşta Ksenophon kurban bağırsakları, karaciğer falı ve kuş uçuşlarından kehanet almak için çok dikkatli davranmış. Aynı zamanda emrindeki askerlerini savaş düzeninde tutmuş ve bölgenin coğrafi yapısını da göz önüne alarak savaş için en elverişli bölgeyi tespit edebilmiştir¹⁹¹. Savaşı kazanmasının en büyük sebebi ise Ksenophon'un başarılı ve yetenekli bir komutan olması ayrıca askerlerini her savaş olabilecek gibi savaş düzeninde tutması büyük rol oynamıştır.

Sparta ve Thebai arasında M.Ö. 371 yılında meydana gelen Leuktra savaşında Spartalılar ağır bir yenilgi alılar. Spartalılar ilk defa bu kadar ağır bir yenilgi alırlar ve eski ihtişamlarına dönemezler. Savaştan önce Thebaililer Trophonios; Lebedeia ve başka kehanet merkezlerine elçi yollar. Cevap olarak alınan kehanette;

*“...Düşmanlarınıza mızrak atmadan önce biz zafer anıtı dikin,
Onu Messenia'lı Aristomenes'in tapınağıma getirdiği
Kalkan ile süsleyin, bende senin için
Kalkanlı düşmanların ordusunu yok edeceğim...”*

Thebailer kehanette bildirilenleri yaparlar ve anıtı Spartalıların görebileceği bir yere bırakırlar. Bu anıtın anlamı “...*Bakın Spartalılar, sizin yenediğiniz bir adamın kalkanı ve desteğine sahibiz...*” bu şekildeydi. Ayrıca Thebaililerin komutan Epameinondas bir hileye başvurarak ordusu içinde ilk saldıran tarafın savaşı kazanacağını bilgisini duyurur ve ordusunun moralini yükseltir. Diğer yapılan işler biraz da ordunun morali düzeltmek içindir¹⁹².

¹⁹¹ Ksenop. Anab. 5. 6. 21

¹⁹² Paus. 4. 32; Tanrıver, 2009, 369

2.1.4. ESKİ YUNAN'DA HELENİSTİK DÖNEMDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

Helenistik dönemde de diğer dönemler kadar kehanete halk arasında önem verilse de bu inanç biraz daha zayıflamaya başlamış. Delphoi şiiirler halinde kehanet veremez olmuştur. Strabon'un bu durumu; “...Eski insanlar arasında kehanete büyük onur verilirken, şimdilerde yüzüstü bırakılmıştır...” diyerek dile getirmiştir¹⁹³.

2.1.4.1. Siyasi Alanda Kehanet

Bu dönemde de alanda kehanetler görülür. Bu kehanetlerden birisi İskender'in babası Pihilippos'un M.Ö. 336 yılında Delphoi kehanet merkezine başvurarak kehanet almasıdır. Kehanette; “...Yaralı olan boğadır; sonu yakındır; kurban edenin elini kulağındadır...” son derece muğlak bilgiler yer alır. Pihilippos boğanın Pers İmparatoru olduğunu düşündü ve yanlış yorumladı. Pihilippos Aigai'da kızı genç Kleopatra'nın amcası Epeiros'lu Aleksandros ile evliliğini kutluyordu. Düğünde on iki Olympos tanrısı adına yapılan geçit töreninde Pausanias adlı genç bir muhafız tarafından Pihilippos bıçaklanarak öldürüldü. Bu şekilde verilen kehanette öleceği belirtilen kişinin kendisi olduğu ortaya çıkmış oldu¹⁹⁴.

İskender babasının ölümünden sonra doğu seferi hazırlıkları sırasında Oiagros oğlu Orpheus'un Pieria'daki heykelinin durmadan terlediği haberini alır. Kahinler bu olayı çeşitli anlamlar yükleseler de, Telmissoslu kahin Aristandros, aiaskender'e memnun olmasını çünkü bunun tüm epik ve lirik şairlerin, üstatların ve yazarların kendisinin yaptıklarını övmek için şiiirler ve şarkılar yazmaktan yorgun düşeceklerinin işareti olduğunu bildirdi¹⁹⁵.

İskender ordusu ile birlikte Halikarnasos'u M.Ö. 333 yılında kuşatır. Kuşatma devam ederken öğle vakti İskender uzandığı sırada bir kırlangıç cıvıldaarak başının üstünde bir aşağı bir yukarı uçup durmuş, çadırın çeşitli yerlerine konmuş ve alışık olunmayan sesler çıkarmış. İskender eliyle kovalasa da kuş İskender'i tam olarak uyandırıncaya kadar gitmemiş. Kahin Aristandros

¹⁹³ Kahyaoğlu, 2011, 137

¹⁹⁴ Rodgers, 2015, 145

¹⁹⁵ Arrian. İsk. 1. 11. 2

bunu arkadaşlarından birinin ihanetine uğrayacağını, fakat işin açığa çıkacağını çünkü kırlangıcın insanlara çok yaklaşan ve dost olan fakat aynı zamanda çokta geveze bir kuş olduğunu söylemiş. Bu olaylar yaşanırken Teselya süvarilerinin başı Aleksandros'a Pers karlı Dareios yanına sığınmış olan Amyntas aracılığı ile İskenderi öldürür ise kendisini Makedonya kralı yapacağını bildiridir. Bunu Aleksandros'a teklif etmesinin sebebi Aleksandros'un kardeşlerinin İskender'in babasının ölümü ile bağlantılı olmalarını öğrenmiş olmasıdır. Ancak bu olay Permanion tarafından ortaya çıkarılır ve Aleksandros'da suçunu itiraf eder¹⁹⁶. Bu kehanet ile tanrılar eskiçağ 'da kahraman olarak görülen İskender'e yaklaşan kötülüğü haber vermişlerdir.

İskender doğu seferinde Mısır'ı Perslerden aldığıında burada bir şehir kurmak için ustalarından plan çizmelerini ister. Ancak çizilecek bir şey bulunamadığından, askerlerin yanlarında gıda olarak taşıdıkları unları toplayarak İskender'in gösterdiği şehir sınırlarını belirlediler. Bu olaya tanık olan kahinler özellikle İskender'in kişisel kahine Aristandros şehrin en çok toprak ürünleri açısından zenginleşeceğini dile getirmiştir¹⁹⁷. Bu dönemde kurulan şehirler, kurulma hikayelerini dini bir temele dayandırmak için kehaneti araç olarak kullanmıştır.

İskender bir içki sofrasında arkadaşlarından birisi olan Kleitos'u M.Ö. 328-327 yıllarında öldürdü. Kahinler bunun sebebinin her sene sunulan Dionysos kurbanlarının bu sene sunulmadığı için bu olduğunu söyledi. Bunun üzerine İskender Dionysos'a borçlu olduğu kurbanı sunmuştur. İskender daha sonra Oksos nehri kenarında konakladığı sırada, çadırının yakınında bir su ve yağ pınarının kaynamaya başlar. İskenderin kişisel muhafızlarından Ptolemaios Lağu, bu olayı İskender'e bildirir. Kahin Aristandros bu devam eden seferde büyük zahmetler çekileceğini ancak başarıya ulaşacağını bildirir. Ayrıca Aristandros, İskenderin kurban kesmesini ve tanrıları memnun etmesini ister¹⁹⁸. Çıkılan seferde İskender başarılı olur. Ancak hastalanır ve zor iyileşir.

¹⁹⁶ Arrian. İsk. 1. 25. 6-8

¹⁹⁷ Arrian. İsk. 3. 2. 1

¹⁹⁸ Oksos Nehri; Özbekistan'ın doğusu, Tacikista'nın batısında yer alır. İskender'in zamanında Soğdiona ülkesi olarak bilinir. Bkz. Arrian. İsk. 4. 8. 2, 4. 16. 7

İskender doğu seferi dönüşü (M.Ö. 324-323) çetin ve zorlu bir yol olan Gadrosios çölüne girmiş ve bu yoldan Persepolis ve Susa'ya ulaşmak istemiştir. İskender'in bu yolu seçmesi ile daha önceden hakimiyeti altına aldığı topraklara atadığı valilerde İskender'in bu zorlu yolculuğu tamamlamayacağı kanısı oluşmasına neden olmuştur. Bundan dolayı valiler sert bir yönetim uygulayarak yönettikleri halkı ezmeye başlamışlardır. Ancak İskender'in çölü ölmeden geçtiğini öğrenen valiler korkmaya başlar ve kehanete başvururlar. Bu valilerden biriside ordu komutanlarından Amphipolisli Apollodors dur. İskender Apollodoros'u Babylon satrapı Mazaios'un yanına bırakmıştı. Apollodoros, İskender ile buluştuğunda sefer dönüşü halkı ezen satraplara nasıl cezalar verdiğini duyunca korktu ve kurban bağırsaklarına bakan kardeşi aynı zamanda kahin Peithahoras'a bir mektup yollayarak kendi geleceği için kehanete bakmasını istedi. Kahin kimden korktuğunu söylerse kahinlik sanatını icra edebileceğini söyledi. Apollodoros cevabında İskender ve İskender'in en yakın arkadaşı Hefaistion'u söyledi. Kahin Peithagoras kurbanın karaciğerlerine bakar ve loplara gözükmeye başladığını gördü ve bir mektup gönderdi. Mektupta Hefaistion'dan korkmamasını çünkü onun kısa zamanda öleceği yazılıydı. Bu mektup Hefaistion'un ölümünden bir gün sonra Apollodoros'un eline geçmiştir. Daha sonra Peithagoras İskender içinde bir kurban kesti. Bunda da hayvanın karaciğerinde loplara gözükmeye başladığını gördü. Bunun üzerine Peithagoras, İskender içinde aynı anlama gelen bir mektup yazdı. Fakat Apollodoros mektubu kendine saklamadı ve İskendere göstererek dikkat etmesini söyledi. İskender kardeşi Peithagoras'ın bu mektubu yazmasının ne gibi bir nedene dayanarak yazdığını sordu. Apollodoros'ta kurbanın karaciğerinin lopsuz olduğunu ve bunun büyük bir felakete işaret ettiğini söyledi. İskender Apollodoros'a kızmaz ona övgüler yağdırır. Aristopulos bu bilgileri bizzat Peithagoras'tan aldığını bildirir.

Ayrıca Aristopulos, Peithagoras'ın Perdikkas ve Antigonos içinde kehanette bulunduğunu söyler. Her ikisi içinde benzeri görüldüğünü belirtir. Perdikkas M.Ö 318 yılında Mısır'a Ptolemaios üzerine çıktığı sefer sırasında ölmüştür. Antigonos ise Seleukos ve Lysimakhos'a karşı Ipsos savaşında M.Ö.

301 yılında ölür¹⁹⁹. Ancak bu bilgide Lysimakhos'un Ipsos savaşında kehanetten 15 yıl sonra ölmesi kehanetin uydurma bir kehanet olabileceğini düşündürmektedir.

Bu dönemde vatandaşlık hakkı verilmesi için kehanetlerin verildiği görülür. M.Ö. 3. yüzyıl sonlarına doğru Giritli askerlere Miletos vatandaşlığı verilmesi konusunda Didyma'ya danışıldığını kaydeden bir yazıt ele geçirilmiştir. Yazıtta;

*“...Tanrı kehaneti açıkladı; size yardım için kentinize gelen adamları,
Kentinize dostlukla kabul edin; bundan siz karlı çıkacaksınız...”*

Miletos şehrine gelen Giritlileri vatandaş olarak kabul etmesini bildirmektedir²⁰⁰. Bu kehanetten de anlaşılacağı üzere sosyal ve siyasi alanın dinsel alanın onayına muhtaç olduğu görülmektedir.

Cicero'nun aktardığı bilgilerde M.Ö. 1 yüzyılda yaşamış Peripetetik olan Bergamalı Cratippus rüyalar ve doğaüstü ilham dışında kehaneti reddettiğini biliyoruz²⁰¹. Bu dönemde de bilicilik merkezlerine inanmayan kişiler çıkmıştır. M.Ö. 209-208 yılına tarihlenen bir kararname; *“...tanrıların izniyle istekleri gerçekleşsin diye Stephanephoros'un rahip ile birlikte Hestia'ya kurban kesmesi...”* gerektiği belirtilmiştir²⁰².

İskender M.Ö. 334-333 yılları arasında doğu seferine çıkar ve İzmir'i alır ve bugünkü Kadife Kale'de bir ağacın altında uykuya dalar. Bu sırada İzmir'in Nemesis ilahileri gelip uyuduğu yerde bir kent kurmasını ister. İskender uyandığı zaman generali Lysimakhos'a Klaros kehanet merkezine gidip bu rüyayı danışmasını ister. Klaros'ta kişisel başvurular yasak olsa da rahipler İskender'den korkup kehaneti verirler. Bu kehanette; *“...Meles çayı dışında kuracağın kentte senden sonra yaşayacak olan insanlar son derece mutlu olacak...”* bu bilgiler yer alır. Bu tarihten sonra Klaros kehanet

¹⁹⁹ İskender'in kurduğu imparatorluk İskender'in ölümünden sonra generalleri arasında paylaşılmış. Bu paylaşımında Lysimakhos'a Makedon'yayı, Seleukos'a İran'ı, Antigonos Anadolu'yu ve Ptolemaios ise Mısır'ı almıştır. Bkz. Arrian. İsk. 7. 18. 1-5

²⁰⁰ Tanrıver, 2009, 378

²⁰¹ Peripetetik; antik Yunanda kurulmuş felsefe okuludur. Ekolol'un kurucusu Aristoteles olmakla, Peripetetik kelimesinin manası “yürüyen gezgin” anlamına gelmektedir. Bkz. Akça, 2013, 95

²⁰² Stephanehoros, dini sorumlulukları yerine getiren kişidir. Bkz. Özdi, 2018, 199, 200

merkezine kişisel başvurular da alınmaya başlar²⁰³. Bu kehanet ile de Klaros kehanet merkezi toplum arasında İskender'e kehanet verdiğini yayarak nüfuzunu ve saygınlığını artırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Klaros'da ele geçen ve M.Ö. 2. Yüzyılın ikinci yarısın tarihlenen bir yazıtta, kehaneti yönetmesi için Smyrna'dan çağrılan Khresmologos hakkında bilgi vermektedir. Kehanet;

“...Herokles'in (Prytanis'liği altında), Krpnion ayının onuncu günü, meclis ve halk karar verdi: proedros'ların önerisi: Madem ki, Philetairos oğlu Smyrna'lı Khresmologos Menophilos, tanrılara olan bağlılığı ve insanlara karşı gösterdiği iyi ve doğru davranışları nedeniyle hem kentin yol göstericisi ve kurtarıcı tanrı Apollon'un kehaneti gereğince, hem de halkın saygı ve isteği ile manteion'un yönetimine çağrılmıştır; bir yandan kehanet ocağını insanlar arasındaki büyük şöhretine yaraşır bir şekilde başkanlık yaptığı için, diğer yandan da kutsal karakteri ile uyumlu, tanrının güvenine, halkın isteğine, buraya tanrının tavsiyelerini dinlemeye gelenlerin beğenisine ve onların kehanete olan bağlılıklarına ve iyi insanların isteklerine layık davranışlar sergilediği için düzenlerini korumak üzere Kolophonlular'ın hizmetine girmiştir.-İyi Talihle; Philetairos oğlu, Smyrna'lı Menophilos'un hayatının kusursuzluğu ve kehanete başkanlık yapması nedeniyle meclisin ve halkın övgülerini alması, altın bir çelenkle taçlandırılması, bu çelengin Dionysia şenliklerinde ve Büyük Klaria'larda ilan edilmesi, agonothenes ve prytanis'lerin diğer çelenkleri ilan ederken bu çelengi de şu şekilde ilan etmeleri: “Halk, tanrının elçisi Philetairos oğlu, Menophilos'u tanrılara olan bağlılığı nedeniyle taçlandırmaktadır”; onun aynı zamanda tüm yarışmalarda proedria'da oturma hakkına sahip olması ve ona ayrıca tüm Kolophonlular'la tamamen eşit vatandaşlık haklarının da verilmesi karar altına alınmıştır. Ayrıca, bu kararnamenin kent haznedarı Posideos tarafından mermer bir stel üzerine yazdırılmasına ve Apollon kutsal alanına, tripylon'dan girildiğinde sağdaki plaster'in karşısına dikilmesine karar verilmiştir. Bu kararname yasa

²⁰³ Şahin, 2009, 10; Şahin, 1998, 23; Gürdal, 2007, 52

uyarınca halk meclisinin oyuna sunulmuştur. İki bin kişi oylamaya katılmış: oy birliği ile kabul edilmiştir...”

“...ἐπὶ Ἡροκλείους, Κροنيῶνος δεκάτη,
ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δ[ήμωι]: προέδρων
γνώμη· ἐπειδὴ Μηνόφιλος [Φιλεταίρου Ζμυρ]-
ναῖος ὁ χρησμολόγος, τοῦ θε[οῦ μὲν χρησμοῶι]

5 τοῦ καθηγεμόνος καὶ σωτῆρος [τῆς πόλεως]
Ἀπόλλωνος, φιλοτιμίαι δὲ καὶ σ[πουδῆι τοῦ δή]-
μου κατακεκλημένος ἐπὶ τῆ[ν προστασίαν]
τοῦ μαντείου διὰ τε τὴν πρὸ[ς θεοῦς εὐσέβει]-
αν καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὀσιό[τητα,]

10 μὲν καὶ πρέπουσαν τῆι διωνομα[σμένῃ παρ’ ἀν]-
θρώποις περὶ τοῦ χρηστηρίου φήμ[ηι τὴν]
προστασίαν, καθήκουσαν δὲ τῆι [αὐτοῦ κα]-
θιερώσει τὴν ἀναστροφὴν τηρῶν, ἄ[ξιον αὐτὸν παρέχε]-
ται καὶ τῆς τοῦ θεοῦ πίστεως καὶ τῆ[ς τοῦ δήμου]

15 φιλοτιμίας καὶ τῆς τῶν παραγινομέ[νων χάριν τῆς]
τοῦ θεοῦ συμβουλίας δόξης, καθήκε[ι δὲ τοῖς Κολοφω]-
νίοις καὶ διὰ τὴν περὶ τὸ χρηστήριον σ[πουδῆν(?) καὶ δι]-
ὰ τὴν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν [φιλοτιμίαν]
τὴν ἰδίαν προαίρεσιν φανεράν πᾶσιν [καθιστά]-

570

20 νειν· τύχηι ἀγαθῆι· ἐπηνῆσθαι ὑπὸ [τῆς βου]-
λῆς καὶ τοῦ δήμου Μηνόφιλον Φι[λεταίρου]
Ζμυρναῖον ἐπὶ τε τῆι τοῦ βίου κα[λοκαγαθί]-
αι καὶ ἐπὶ τῆι τοῦ μαντείου προστα[σίαι καὶ]
στεφανωθῆναι χρυσῶι στεφάνωι κ[αὶ ἀναγ]-

25 γέλλεσθαι τὸν στέφανον τοῖς τε [Διονυσί]-

οἰς καὶ τοῖς μεγάλοις Κλαρίοις, τὴν [ἀναγγε]-
λείαν ἀεὶ ποιουμένων τῶν ἀγωνο[θετῶν]
καὶ τοῦ πρυτάνεως ὅταν καὶ τοὺς ἄ[λλους ἀ]-
ναγγελῶσιν στεφάνους, τῆς ἀν[αγγελείας]

30 γινομένης τῆσδε· ὁ δῆμος στεφανο[ῖ Μηνόφι]-
λον Φιλεταίρου τὸν ὑποφήτην τοῦ θε[οῦ χρυ]-
σῶι στεφάνωι εὐσεβείας ἔνεκα τῆς π[ρὸς τοὺς]
θεοὺς· ὑπάρχειν δὲ αὐτῶι καὶ προεδρία[ν ἐν πᾶ]-
σι τοῖς ἀγῶσιν οἷς ἡ πόλις συντελεῖ· δεδό[σθαι]

35 δὲ αὐτῶι καὶ πολιτείαν ἐφ' ἴσηι καὶ ὁμοίαι πᾶσ[ι τοῖς]
[Κ]ολοφωνίοις· ἀναγραφῆναι δὲ τόδε τὸ ψή-
[φι]σμα ὑπὸ τοῦ ταμίου Ποσιδέου εἰς στήλην
[μα]ρμαρίνην καὶ ἀνατεθῆναι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ
[Ἀπ]όλλωνος εἰσελθόντων τὸ τρίπυλον ἐν-

40 [δέξια] πρὸς τῆι παραστάδι. διεψηφίσθη ἐν
[τῶι] δήμωι κατὰ τὸν νόμον. οἱ ψηφίσαν-
[τες] δισχίλιοι· οὗτοι ἔδωκαν πάντες...²⁰⁴,

Yazıtın, kendisine Kolopho vatandaşlığı verilen Smyrna'lı Khresmologos Menophilos'un Klaros'a kehaneti yönetmesi için çağrıldığı ve kendisine hayli değer verildiği anlaşılmaktadır²⁰⁵.

²⁰⁴ Tanriver, 2009, 571

²⁰⁵ Tanriver, 2009, 423

RESİM 16: Smyrnalı khresmologos Menophilos Yazıtı²⁰⁶.

2.1.4.2. Askeri Alanda Kehanet

Bu dönemde askeri alanda görülen kehanetlerden birisi İskender Miletos şehrini M.Ö. 333 yılında almak için kuşatmasıdır. Şehrin karşısında kalan şu an delta yatağında kaybolan adaya 4000 asker çıkarır ayrıca 150 gemi

²⁰⁶ Tanrıver. 2009, 937

ile Pers donanmasının önünü kapatır. Bu sırada bir kartal İskender'in gemisinin kış güvertesine konar. Bu işareti Permanion iyiye yordu ve bir deniz muhaberesi önerdi, eğer kazanırlarsa bunun sefer üzerinde büyük bir etkisi olacağını, kaybederlerse saten deniz hakimiyetinin Perslerin elinde olduğu için pek bir şey ifade etmeyeceğini söyledi. Buna karşın İskender sayıca (400 gemi) çok üstün olan Fenike ve Kıbrıs gibi usta denizcilerle bir savaş yapmanın yanlış olduğunu söyledi. Dahası Makedonluların böyle güvenilmez bir savaşta sınamak istemiyordu. Bunun yanı sıra denizde alınacak bir mağlubiyet sefere bir darbe vurabilirdi. Meydana gelen işareti ise kartalın sevinç müjdelediğini ve geminin karaya bakan tarafına konduğu içinde karada Pers donanmasına üstün gelineceğini belirttiğini söyledi. Dada sonra ise İskender donanmasını dağıttı ve sefere kara savaşı olarak ağırlık verdi²⁰⁷.

Kısa süre sonra İskender Fenike donanmasını etkisizleştirmek için Fenikelilerin en önemli şehirlerinden birisi olan Tyros şehrini M.Ö. 332'de kuşattı. O gece rüyasında Tyros surlarına doğru ilerlediğini, Herakles'in kendisinin elinden tutarak kente soktuğunu gördü. Kahin Aristandros bunu Herakles nasıl işlerini bitirmek için zahmete girdiyse, İskender'in de Tyros şehrin almak için aynı derecede zahmet çekeceğini bildirdi. Şehrin ele geçirilmesi tam olarak yedi ay sürdü. Bu şekilde kehanet doğru çıksa da bu denli büyük ve önemli bir şehrin alınması ilahi bir güce dayandırılması o dönemde normal olan bir konuydu²⁰⁸.

Suriye'deki Tyros şehrini alan İskender, ele geçirilmesi imkansız olarak görülen Gaza şehrini de kuşatır. Kuşatma hazırlıkları başladığında İskender kurban işleri ile ilgilenirken yırtıcı bir kuş pençesindeki taşı İskender'in başına düşürür. İskender'in kişisel kahini Aristandros bu alemeti; "...*Sen gerçi şehri alacaksın kralım fakat o gün kendine dikkat etmen gerekir...*" bu şekilde yorumlar. İskender bu kehaneti aldığı anda bir süre mancınıkların yanına uğramaz. Ancak şehirden mancınıkları yakmak için şiddetli bir çıkış hareketi olur. Bunu gören İskender savaşın heyecanı ya da kendinden geçtiğinden kahinin dediğini unutup savaş aletleri ile birlikte askerlerinin yardımına koştu.

²⁰⁷ Arrian. İsk. 1. 18. 6

²⁰⁸ Arrian. İsk. 2. 18. 1, 2. 24. 2

Bu sırada ise kalkanını ve zırhını delen bir ok ile omzundan yaralandı. İskender kendisinin yaralanması üzerine kahanette ki kendi ile ilgi olan kısmın gerçekleştiğini anladı ve şehri alacağına inandığı için sevindi. İlerleyen günlerde mancınık ve lağımcıların yardımıyla şehrin surlarının yıkılması ile şehir ele geçirildi²⁰⁹.

İskender Suriye'den yola çıkarak M.Ö. 330 yılında Mısır'da çöl ortasında bulunan tanınmış bir kahinlik ocağı olan Amon tapınağının bulunduğu Siva vahasına bir ziyaret gerçekleştirmiştir. İskender bu ziyareti Pers Kralı Dareios'a karşı ikinci bir muharebeye tutuşmadan önce Yunan dininde olduğu gibi Mısır dininde de yapmakta olduğu sefere dini bir dayanak oluşturmuştur. İskender kahinden aldığı cevabı bütün ömrü boyunca sır olarak saklamış ve kimseye bahsetmiştir. Ancak kahinin ve tapınağın etkileri İskender'in kendisini Amon'un oğlu olarak görmesini ve etrafındaki hatta bütün ordusunun bu inancı kendisiyle paylaşmalarını istemesine yol açmıştır.²¹⁰

İskender Mısır'dan yola çıkarak Irak'a geldiğinde M.Ö. 331 yılın 20 Eylülünde ay tutulması gerçekleşir. İskender, Aristoteles'ten öğrendiği astronomi ve din bilgisini ortaya koyarak, güneş, ay ve dünya için kurban keser. Kahin Aristandros bu kaygı verici olayı olumlu bir işaret olduğunu hemen bu ay içinde bir savaşın meydana geleceğini ve bu savaştan galibiyetle çıkılacağını dile getirmişti. Ay çıkmadan Panepsion (Ekim-Kasım) ayının içerisinde iken Pers ve Makedonlular arasında Gaugamela savaşı olur²¹¹.

İskender doğu seferinde Skythler tahriklerine çok sinirlenir ve onlara karşı bir sefere çıkmaya karar verir (M.Ö.328), ancak bu seferin iyi olup olmadığını bilmek için kesilen kurbanların iç organ fallarından uygun işaret çıkmadığı için seferden vaz geçilir. Ancak Skythler, İskenderi o kadar çok kızdırırlar ki, olumsuz kurban fallarını dinlemeyerek sefere çıkar. Skythler ağır bir yenilgiye uğratılır, ancak nehirdeki pis su yüzünden İskender kötü bir

²⁰⁹ Arrian. İsk. 2. 26. 4, 2. 27. 1-7

²¹⁰ Mansel, 2011, 461; Rodgers, 2015, 400

²¹¹ Arrian. İsk. 3. 7. 5, 3. 15. 7

şekilde hastalanır. Bu şekilde olumsuz olan kurban falları gerçekleşmiş olur²¹². Kehanetin bağlayıcı özelliği bu dönemde de kendini göstermektedir.

İskender Pers İmparatorluğuna son verdikten sonra M.Ö. 327 yılında Hintli Taksiles'in hediyelerini kabul edip, İndos'u geçmek için kurbanlar sundu. Kurbanların iç organ fallarının uygun çıkması ile nehri geçti.²¹³

Buradan yola çıkarak Hydaspes nehri kenarında Hintli kral Poros ile yaptığı savaşı kazandı. Ardından nehri geçerek daha da doğuda bulunan bölgeleri İmparatorluğuna katmak istedi. Ancak Makedoia'lı ve Yunanlı askerler buna karşı çıkar ve ağlayarak evlerine gitmek istediklerini İskender'e söylerler. İskender ordusunun bu isteğine karşı isteyenlerin Yunanistan'a gidebileceğini ve gidenlere mal mülk vereceğini ancak kendisinin seferden geri dönmeyeceğini dile getirir. İskender yaşananlara çok üzülür ve çadırından dışarı çıkıp kimse ile konuşmaz, ayrıca devam edeceği seferin ilk engeli olan nehri geçmek için de kurban kestirir ve iç organ falına baktırdı. Kurban fallarının elverişsiz ve uygun olmaması nedeniyle doğu seferini sonlandırır ve geri dönüş yoluna koyulmuştur²¹⁴. Bu kehanet ile İskender'in meşhur seferide kehanete bağlanarak bitirilmektedir.

²¹² Arrian. İsk. 4. 4. 3

²¹³İndos Nehri Tibet'ten doğar Hindistan'nın kuzeyinden Pakistan'ı takip ederek Umman Denizine dökülür. Bkz. Arrian. İsk. 5. 3. 6

²¹⁴ Arrian. İsk. 5. 28. 4

3. BÖLÜM

3.1. ESKİ ROMA'DA KRALLIK, CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMİNDE KEHANET

3.1.1. Eski Roma'da Kehanet Kültür

Roma toplumunun esenliği tanrılar ve insanlar arasında bir sorun olmamasına bağlıdır. Roma devlet dininin varoluş nedeni devletin tanrılar ile barışık olmasını toplumun tamamını ilgilendiren sorunlar ortaya çıktığı zaman, tanrıların neye öfkelenildiğini öğrenmeyi ve bu öfkeyi yatıştırmak için gerekli önlemleri almayı gerektirir²¹⁵.

Roma'da kehanete tanrıların niyetlerini öğrenmek, kendilerini güvene almak, savaşların nasıl sonuçlanacağını öğrenmek, consüllerin seçimlerinin uygunluğunu bilmek ya da diktatörün seçilmesinde tanrının onayını almak doğal felaket, veba ve kıtlık gibi durumlarda başvurulurdu. Bu sıklıkla biliciliğe başvurma sebepleri ise tanrıların niyetlerini insanlara bazı olaylar ile bildirdiklerine inanmalarıydı. Bu işaretleri yorumlaya bilirlerse gelecekte haberdar (İnterpretatio) olacaklarını düşünürlerdi. Bu inancı ise hemen yanı başlarında olan, bilicilik ve kehanette geniş bir kültür edinmiş Helenler ve Etrüsklerden aldıkları görülmektedir. Bundan dolayı Romalıların bütün hayatları din ile iç içedir. İşin sonu ne olursa olsun mutlaka kehanet, tapınak ve ritüeller ile biterdi. Bunun sebebi ise tanrısal kudretin her şeyin üstünde hüküm sürmesidir. Romalılar bu tanrısal kudreti kurban ya da ortaya çıkan işaretleri yorumlayarak değiştirmeye çalışmışlardı. Ayrıca kurban ve sunular ile de tanrılardan kendilerini himaye etmelerini istemekteydiler. Bu himayenin yine işaretleri yorumlayarak elde edileceği düşünülüyordu²¹⁶.

Antik dönemden günümüze gelen kaynaklarda bilicilik hakkında bilgi edine bilmekteyiz. Cicero'nun M.Ö. 44 yılında yazdığı De Divination (Bilicilik Üzerine) adlı yapıtın bilgi veren kardeşi Quintus, biliciliği ikiye ayırmıştır. Birisi; Sanattan yoksun doğal olan, gözleme, incelemeye ve geçmiş gözlemlerin kaydedilmiş sonuçlarına dayanmaz, akıl yürütme ve varsayımdan yoksun olan biliciliktir. Bu türde uykuda ya da kendinden geçmiş bir ruh

²¹⁵ Akşit, 2011, 9

²¹⁶ Demircioğlu, 2015, 63, 65, 67; Tanrıver, 2009, 346

haliyle, bir çeşit esrime durumundayken geleceğe ilişkin öngörülerde bulunur. Bu gruba Delphoi, Dodona, Sibylla ve rüya biliciliğinin girdiğini belirtir²¹⁷. İkinci Tür ise; varsayım ya da geçmişte gözlemlenen işaretlerden bir takım sonuçlar çıkarılmasında dayanır. Bu bilicilik türünde tanrının işaretleri ikiye ayrılır. Bir; Tanrıların her şeyden hoşnut olup olmadığını belli ettiği gök gürültüsü, şimşek ve ansızın meydana gelen sıra dışı olaylar. İki; Yapılacak işte tanrının onay verip vermediğinin öğrenmek için gönderilen işaretleri yorumlamaya yöneliktir²¹⁸.

RESİM 17: Roma Karaciğer falı maketi²¹⁹.

Tanrının ne düşündüğünü bulmak için Romalılarda hayvanların iç organ falına bakarlardı. M.Ö. 1. Bin yıl öncesine dayanan Mezopotamya ve Etrüsk karaciğer falı maketlerinin verdiği bilgiler ışığında, iç organların belirli bölgelere ayrıldığı ve her bir bölgenin belirli bir tanrı ile özdeşleştirildiği ya da özel bir anlam taşıdığı görülmektedir. Romalılarda bu şekilde tanrı iradesini öğrenmeye

²¹⁷ Cic. Div. 1. 34, 37-39, 1. 39. 64; Akşit, 2011, 1

²¹⁸ Cic. Div. 1. 72; Akşit, 2011, 1

²¹⁹ Akşit, 2011, 223; <https://www.comune.piacenza.it/benvenuti/citta/cosavedere/musei/musei-civici-di-palazzo-farnese> (29.12.2019)

Imperatores Et Auspicium denilmiştir. Etrüskler ansızın ortaya çıkan şimşeklerden, kuşlardan ve kurban edilen hayvanların karaciğer ve iç organlarının inceleyip ilahi iradeyi bulmaya çalışmışlardı. Bu yöntemler zamanla Roma'nın da ilgisini çekmiş ve önemli olaylarda tanrının iradesini öğrenmek için başvurdukları yollardan birisi olmuştur. Zamanla yapılacak bir savaş öncesinde, resmi bir görevlinin göreve başlamasının iyi olup olmadığı gibi konularda tanrının onay verip vermediğine bu yöntemlerle bakılmaya başlanmıştır²²⁰.

3.1.2. Haruspex'ler (Kahinler)

Haruspex'ler Etrüsk kökenlidir. Ayrıca Etruria'nın önde gelen aileleri arasından seçilmektedir. Haruspex'ler Latinlerin ve Etrüsklerin İkel zamanlarında ortaya çıkmış. Zamanla Roma Kültürüne girmiş ve yer edinmiş bu şekilde Roma'da dinsel ve siyasal yaşamında öğretileri önemli bir rol oynamıştır. Haruspex'lerin en önemli görevleri ise kurban hayvanlarının iç organlarını, düşen yıldırımları ve Prodigiumları yorumlayarak kehanette bulunarak tanrının iradesini söylemektir. Romalılar Haruspex'lerin öğretilerinde büyük bir güç görmüş ve bundan yararlanmışlardır. Ve onlara kamu binaları heykellere düşen yıldırımların yorumlanması, kurban edilen hayvanların karaciğerlerinin incelenmesi, Prodigiumların nedenlerinin açıklanması ve tanrıların öfkesinin yatıştırılması için neler yapılması gerektiği bulma görevi verilmiştir. Bu işaretlerden kehanet vermek amacı ile de baktıkları üç kitap vardır. Romalılar Haruspex'lerden Prodigiumların nedenlerini öğrenseler de hiçbir zaman yüz yüze tanışmamışlardır²²¹.

Kehanetin verilmesi bir düzene bağlıdır. İlk olarak Prodigium'lar genellikle consul ya da praetor olan Magistratus'a bildirilir. Consul bunlarla ilgili bir liste hazırlar ve senatus'a sunar, bu Prodigiumların hangisinin devleti ilgilendirdiği belirlendikten sonra, konuyu araştırmaları ve tanrıların öfkesinin

²²⁰Karaciğer falı Mezopotamya'da ortaya çıkıp, Anadolu'da Hitit'leri kültürüne girmiş, daha sonra ise Helenler ve Etrüskler vasıtası ile Romalıların kültürüne yerleşmiştir. Bkz. Demircioğlu, 2015, 30; Akşit, 2011, 4, 73, 74

²²¹ Prodigium; Deprem, salgın hastalık, veba, çok sert geçen kış ya da yaz mevsimi, insan ya da hayvanların normal olmayan doğumları ve gökyüzünden gök taşı düşmesi gibi tanrıların öfkesini gösterdiği sıra dışı doğa olayları, uğursuz işaretler. Bkz. Akşit, 2011, 3, 11, 12; Liv. 1. 1; Folwer, 1911,308

nasıl yatırılacağına ilişkin önerilerde bulunmaları için ya Haruspex'ler ya da Decemviri Sacris Faciundis kurulu görevlendirilir. Bu şekilde tanrı ve toplum arasındaki uyum tekrar sağlanmaya çalışılır. Bunun içinde tanrıların nasıl yatırılacağı kehanetleri eksiksiz yerine getirilir. M.Ö 3-2 yüzyıllarında Romalı komutan ve siyasetçiler Haruspexlere kişisel yardımcılık görevleri verdikleri görülür. Amaçları ise komutan ve bağlı oldukları kişileri korumak ve başarılı olmalarına yardım etmektir. Bunun yanısıra Haruspexleri yanlarına alma sebepleri askeri ve siyasi alanda rakiplerine ilahi irade tarafından korunuyorum imajını da vermek istemeleridir. Bu şekilde Haruspexler dini bir silah olarak rakiplerine karşı devletin üst mevkilerinde olanlar tarafından da kullanılmıştır²²².

RESİM 18: Haruspex
Roma'da Kehanet
Veren Kahin²²³.

²²² Etrüsk kentlerinden biri olan Vulci şehrinde M.Ö. 4 yüzyıla tarihlenen bir mezarda frenks ortaya çıkarılmıştır. Frenks'te başında bir çelenk olan, mor renkli elbise giymiş, sol elinde bir ayağı ipe bağlı bir kuş tutmaktadır. Resimde tanrının onayını almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bkz. Aşkit, 2011, 7, 9, 10, 12

²²³ <http://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-gregoriano-etrusco/sala-iii--bronzi/statuetta-di-aruspice.html#&gid=1&pid=1> (29.12.2019)

3.1.3. Auspicium (Kuş Falı)

Latince kuş anlamına gelen Avis ve gözlemek anlamına gelen Spicere sözcüklerinin birleşmesi ile oluşan Auspicium tanrılarının düşünce ve tutumunu yansıtan işaretlerdir. Her bir yurttaş kendisi için önemli gördüğü kişisel bir konuda (evlilik, yolculuk vb.) tanrının onayını araya bilmektedir. Bu arayışa ise Auspicia Privata denir. Devlet işi söz konusu olduğunda, Auspicium'a başvurmak son derece önemlidir. Bu işi ise siyasi ve askeri liderler olan Magistratus'lar yapar ve Auspicium olma yetkisini kendinden sonra göreve gelen kişiye aktarmaktadır. Devleti ilgilendiren bir işe kalkışmadan önce Magistratuslar tanrılarının o konuda ne düşündüğünü öğrenmeye yönelik işaretleri gökyüzünde küçük kuşların uçuşları ve ötüşleri, büyük kuşların hareketlerini inceleyerek bulmaya çalışırlardı. Bu tür kehanet arayışlarına Auspicia Publica İmpetrativa olarak adlandırılır. Seçim, yasa çıkarma ya da senatus toplantılarından önce veya seçilmiş olan bir Magistratus göreve başlamadan önce bu tür işaretler aranarak kehanet verilmeye çalışılırlar. Magistratusların çoğu senato ve patricius kökenlidir. Bu şekilde senato ve patriciuslar mutlak gücü elinde bulundurmuş ve kendi aleyhinde olan işler için senato'nun gücü yetmediğinde Magistratus devreye girmiştir²²⁴.

²²⁴ Cic. Div. 1. 28; Germanialılar da, Romalılar gibi geleceği öğrenmen için kuşların uçuşlarına ve ötüşlerine bakarlar. Bunun yanında bir sava olduğunda karşı taraftan bir asker esir alır ve kendi askerlerinden birisi ile savaştırırlar her asker kendi savaş aletleri ile savaşır kazanan tarafın savaşı kazanacağına inanırlar. Bkz. Tacitus, Germania, 10. 3, 5; Akşit, 2011, 9; Liv. 6. 41

RESİM 19: Etrüsk kenti olan Vulci’de M.Ö. 4. Yüzyıla tarihlenen bir frenks, Arnza adlı yardımcı sol ayağı ipe bağlı bir kuş tutmaktadır²²⁵.

Magistratus sebatus toplanmadan önce önemli bir olaya karar verileceği günün gece yarısı ile şafak vakti arasında Auspicium alınacağı yere gider. Burada tanrıdan gelecek işaretlerin gözlemlenmesi için uygun bir alan belirlenir. Daha sonra bir çadır kurulur. Bundan sonra Magistratus yardımcısına sessizliği sağlattıktan sonra, çoğunluklar yüzünü doğuya doğru döner, gökyüzünden dikdörtgen bir alan (Templum) belirler ve gelecek işaretler için bu alanı gözlemlemeye(Spectio) başlar. Dikdörtgen’in (Templum) sağında ya da solunda, önünde ya da arkasında beliren işaretlere göre yorum yapılır. Eğer uygun işareti görmeyi başarır ise gönderdiği olumlu işaret için Iuppiter’e dua eder. Eğer uygun işaret yakalanamaz ise toplantı ve bu işlem başka bir güne ertelenir. Bu işlem hiçbir şey atlanmadan dikkatli bir şekilde yapılır. Çadırın

²²⁵ Aşkit, 2011, 208

düzgün bir şekilde kurulup sessizliğin sağlanması çok önemlidir. Eğer bunlarda bir aksaklık çıkarsa alınan karar geçersiz sayılır. İşaretler olumlu ise tanrı alınan karara onay verdiği anlamına gelir. Ancak tanrı niyetini değiştirebilir ve işlemi durdura bilir²²⁶.

Tanrı ne düşündüğünü göstermek için işaretleri kendisi gönderebilir. Bu işaretler çadır kurulup aranmaz, bu işaretlere *Auspicia Publica Oblativa* olarak adlandırılır. En yaygın *Auspicia Publica Oblativa* işaretleri gök gürültüsü ve şimşek çakmasıdır. Bu iki işaret bir toplantıyı ertelemek ve alınan kararı bozmak için yeterlidir. Bir seçim yada yasa tasarısı görüşülmesi sırasında tanrıdan bu işaretler geldiğinde Augur'un "Alio Die" demesi toplantıyı ertelemek için yeterli bir sebeptir. Eğer Magistratus toplantının yapılmasını istemiyorsa, *Auspicia Impetrativa* başlamadan kendine bir fırsat vermektedir. Kendi siyasi çıkarına uygun olmayan bir aday ya da yasa tasarısı olursa, toplantıya başkanlık eden Magistratus, *Spectia* yetkisini kullanarak bunu en başından engellebilir²²⁷.

3.1.4. Auspicium De Tripudliis (Kutsal Tavuklar)

Savaş alanında iki ordu karşı karşıya olduğunda, *Auspicium*(Kuş kehaneti) bakılacak uygun bir ortam olmadığında, yapılmak üzere olan savaşa tanrının onay verip vermediğini anlamak için genelde *Auspicium De Tripudliis* (Kutsal Tavuk) bakılır. Bu amaçla ordunun yanında kafeste taşınır. Savaş başlamadan önce bu tavuklar "Pullarii" adı verilen görevliler tarafından kafeslerinden salınır. Kafesin önüne atılmış olan yemleri iştahla yerken yemler gagalarından düşüp yerde sekerse, bu olumlu bir işaret "Tripudium Solistimum" olarak algılanır ve tanrının savaşa izin verdiği düşünülür. Diğer yandan tavuklar önlerine atılan yemleri yemezlerse bu kötüye işarettir. Eğer koşullar savaşı başlatmak ya da ani düşman saldırılarına karşı koymak için uygun ise komutanın olumlu işaret için tavukların atılan yemi yemesinin beklenmesi riskli olabilir. Sonucu garanti altına almak için tavuklar aç bırakılıp yemleri yemesi de sağlanabilir²²⁸.

²²⁶Cic. Div. 1. 33; Akşit, 2011, 18

²²⁷ Cic. Phil. 5. 7; Akşit, 2011, 19

²²⁸ Cic. Div. 2. 72-74; Liv. 6. 41; Akşit, 2011, 25-26

3.1.5. Sbylli Kutsal Kitapları

Roma'da tanrının iradesini öğrenmek ya da ortaya çıkan Prodigiumların neden ortaya çıktıklarını bulmak ve ya bulduklarında ise ne yapılacaklarını bilmedikleri zaman kutsal kitaplar araştırılarak kehanet verilmekteydi. Bu kutsal kitaplar M.Ö 750 yılından sonra görünmeye başlar, ancak soru ve cevap nedenleri ve ritüeller hakkında fazla bilgi vermeyen metinlerdir. Bu yazılı kitaplar içerisinde en çok uzun bir sürede toplandığı varsayılan Sbylli kitapları önemli bir paya sahiptir²²⁹. Bu kitapların Roma'ya Targunius Priscus (M.Ö. 616-579) ya da onun oğlu Targunius Superbus (M.Ö. 530-510) zamanının geldiği sanılır. Kitapların gelmesi ise bir anlatıma göre şu şekilde olur. Kadın bir kahinin kendisini krala sunup elindeki dokuz kitabı sattığını söyler. Kral, onları satın almayı reddettiği zaman, üçü yandı ve sonra geri döndü ve kalan altısı için dokuz kitap için istediği aynı fiyatı istedi, kral yine almayı reddetti. Bunun üzerine üç tanesi daha yandı kalan üç kitaba yine dokuz kitap için istediği fiyatı istedi. Kral bu duruma ilgi duymaya başlayınca kitapları satın aldı. Kahin kitapları sattıktan sonra bir daha görülmedi. Kitapların dili ise latince olmayıp yunanca yazılmıştı. Bu şekilde kutsal Sbylli kitaplarının Romalılara geldiği anlatılmaktadır²³⁰. Ayrıca kral Targunius Superbus'un şiddetli savaşlar yaptığı ve en sonunda hile yolu ile Gabii şehrini aldığı ve oradan Sbylli kitaplarını getirdiği kaynaklarda geçmektedir²³¹. Başka bir anlatımda ise Apollon soyundan gelen efsanevi bir kadın Sbylli'nin Troia kenti sınırları içinde doğduğu ve yine burada tanrıya ait bir korulukta öldüğü görülür. Sbylli kitaplarını bu kadın ile ilişkili olabileceğini ileri sürenler de vardır²³². Bu bilgilerin yanı sıra bu kutsal kitapların Roma'ya Kymai'den, Kymai'ye Batı

²²⁹ Tanrıver, 2009, 336

²³⁰ Smith, 1875, 1044; Apollon Kadın kahin Sbylli aracılığı ile geleceği insanlara kehanet yolu ile bildirir. Diğer taraftan Sbylli Apollon'un karısı olarak da bilinmektedir. Apollon'un arzularına karşılık vermeyince tanrı onu kehanetlerine kimsenin inanmamasını sağlayarak cezalandırmıştır. Bkz. Kahyaoğlu, 2011, 136; Tanrıver, 2009, 335; Ayrıca yapılan çalışmalarda Palatinus Tepesi'nde İmparator sarayına yakın bir Apollon tapınağının da yer aldığı öğrenilmiştir. Bkz. Demiriş, 1998, 6

²³¹ Demircioğlu, 2015, 39, 67

²³² Paus. 10. 12. 1; Gürdal, 2007, 83

Anadolu sahillerindeki Erythrai'den (Ildırı) ve oraya da İda (Kaz) dağındaki Gergis'ten getirildiği bilgisi de kaynaklarda geçmektedir²³³.

Bu kitaplar Jupiter Capitalius tapınağında M.Ö. 82 yandı ve kayboldu. Bunun üzerine birçok kişi İtalya, Yunanistan ve Küçük Asya'ya gönderildi. Giden bu kişiler birçok Sbylli kitapları getirdi. Augustus döneminde sahte olan bütün Sbylli kitaplarını toplatıp yakıldı. Gerçek olanları koruma altına alıp, tahrip olanları yaptırıldı²³⁴.

3.2. ESKİ ROMA'DA KRALLIK DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

3.2.1. Siyasi Alanda Kehanet

Romalılar sosyal ve siyasi alanda bir sorun ortaya çıktığında, atalarının benzeri durumlarda nasıl hareket ettiğini öğrenerek sorunu çözmeye çalışırlardı. Ancak zamanla bu durum Patriciler ve Plepler arasında üstünlük kurmak için bir araç olmuştur. Biliciliğin bu şekilde kullanılması Roma'da devlet dinine olan inancı zayıflatmış ve Hristiyanlığın yayılmasının nedenlerinden birisi olmuştur²³⁵.

Krallık döneminde M.Ö. 760-750 yıllarında ilk kehanet Romus ve Romulus'un yeni kuracakları kentin nerede kuracaklarına karar vermek için, Kuşlardan alınacak işaretleri almaya çalışmaları ile olur. Kimilerine göre bu arayışta Romus'un karşısına altı, Romulus'un karşısına iki misli on iki akbaba çıkar. Bazıları gerçekte Romus'un akbabaları gördüğü ancak Romulus'un yalan söylediğini savunur. Diğer bir anlatım ise Romus'un, Romulus'u ziyareti sırasında on iki akbabanın görüldüğünü söylerler. Bu şekilde tanrının ilahi iradesine ulaşmak için aranılan kehanetin bu şekilde olduğu inanılır²³⁶. Roma'nın sınırları belli olduğunda Delphoi kehanet merkezinden alınan bir orakl göre Asylus (Dokunulmaz Manasına Gelir) tanrısına bir tapınak kurup

²³³ Arslan, 2007, 123

²³⁴ Smith, 1875, 1044

²³⁵ Akşit, 2011, 11

²³⁶ Bu kehanette akbabaların kutsal sayılmasının sebebi, akbabaların tahlil, hayvan ve insana zarar vermeyen hayvanlardır. Hayvanları öldürmedikleri gibi kendi soyundan olan hayvanların ölülerine yaklaşmaz sadece diğer hayvanların ölüsü ile beslenmelerinden dolayı akbabalara bir kutsiyet yüklenmiştir. Bkz. Plut. The.-Rom. 2. 9. 5

adadılar. Kehanet uyarınca da ne sahibinden kaçan bir köleyi, ne alacaklısından saklana bir fakiri nede cinayet işleyen birisini teslim ettiler²³⁷.

Ardından Romulus halkı yönetme konusunda tanrının onayını aldıktan sonra, kendinden sonra geleceklerinde tanrının onayını alana dek krallık görevini üstlenmemesini gelenek haline getirmiştir. Romalılar uzun süre Romulusun başlattığı bu geleneğe bağlı kalmışlardır. Yalnızca krallık döneminde değil son kral kovulup Cumhuriyet ilan edildikten sonra bile consul'lerin, praetor'lerin ve diğer yüksek rütbeli görevlilerin seçimi auspicium'ları gözlemleyerek olumlu işaretlerin çıkması ile seçmişlerdir. Bu şekilde bu memurlukları da dini olarak ilahi bir temele dayandırmışlardır. Bu seçimlerde Auspicium'lara bakılması ile en küçük devlet meselesine kadar her şey zamanla tanrı onayına

sunulmuştur²³⁸.

RESİM 20: Numa Pompilius'un Kral edilişi²³⁹.

²³⁷ Plut. The.-Rom. 2. 9. 3; Marcus Furius Camillus bir konuşmasında “Kuşların uçuşlarının gözlenerek ve kehanete dayanarak kurulan bir şehre sahip bulunuyoruz...” diye bahseder. Camillus M.Ö. 415-400 yıllarında beş kez diktatör seçilmiştir. Bkz. Liv. 5. 22

²³⁸ Halikarnasos, 2. 6. 1; Akşit, 2011, 25

Roma'nın ikinci kralı Numa Pompilius'da, Augur tarafından Capitolum tepesine götürülür ve yüzü güneye bakacak biçimde bir taşın üstüne oturtulmuş. Daha sonra augur (kahin) kralın sol tarafına geçmiş ve bir elini kralın başının üzerine koymuş. Öteki elinde de augur'ların simgesi olan ucu kıvrık asasını (Lituus) tutmaktadır. Daha sonra yüzünü kente dönerek yakarır. Görüş alanında ki bölgeye hayali olarak doğudan batıya bir çizgi çizer. Güneyde kalan bölgeyi sağ, kuzeyde kalan bölgeyi ise sol olarak adlandırır. Ardından görebildiği en uzak noktada hayali bir alan belirler. Sonra Lituus'unu sol eline alır ve diğer elini kralın başının üstüne koyar ve şu sözler ile tanrıya seslenir; “...*Jupiter baba, eğer elimi başına koyduğum bu Numa Pompilius'un Roma'nın kralı olması caizse, belirlediğim sınırlar içerisinde bize kesin bir işaret göster...*” ardından gönderilmesini istediği işaretleri tanımlamıştır. Bu işaretler gönderildiğinde Numa Pompilius kral ilan edilmiştir²⁴⁰.

²³⁹ Aşkit, 2011, 208

²⁴⁰ Aşkit, 2011, 23

RESİM 21: Lulus Caesar sikkeleri üzerinde, Kahinin kehanet verirken kullandığı eşyalar²⁴¹.

3.2.2. Askeri Alanda Kehanet

Roma'da savaş olacağı zaman ordu komutanı savaş zamanını ilan eder. Ordu ve komutan Roma kentinin kutsal sınırlarını geçerken, *aspicium*'a danışır. Savaş alanında ordu komutanı bilicilerin yardımıyla tanrının o gün savaşa onay verip vermediğini öğrenmekle yükümlüdür. Savaşa başlamadan önce kurbanların iç organları incelenir, kafesteki kutsal tavuklar salınarak yem yiyip yemedikleri gözlemlenir. Bu şekilde tanrının iradesi anlaşılmaya çalışılır. Eğer olumsuz bir durumda yapılan kehanet arayışlarında bir aksaklık olup olmadığı, dini kuralların ihmal edilip edilmediği araştırılır²⁴².

Askeri alanda ilk tanrısal işaretlerin yorumlanması (*Prodigium*) Fidenalılar ve Romalılar arasındaki savaştan sonra oldu. Romalılar Fidenalılar'ı kolonileştirdikten sonra her hangi bir hastalık olmaksızın insanların ölmesi, tarımda yaşanan verimsizlik ve hayvanlarda baş gösteren bir veba ortaya çıktı. Bunlar olduktan sonrada yağmur yerine kar yağınca tanrıların gazabına uğrama korkusu da eklendi. Ancak aynı şeylerin Laurentum şehrinde de yaşandığı görülünce bütün bunların karşılıklı işlenen cinayetlerin cezasız kalmasında dolayı tanrıların öfkelenildiği anlaşıldı. Kahinlerin verdiği kehanetler ile cinayetleri işleyenlerin cezaları verildiği zaman bu *Prodigium*(kötü işaretler) ortadan kalktı²⁴³. Bu bilgi çok eski olsa da toplumda kehanet anlayışının oturmasına ayrıca *patricius* kesiminden seçilen *Magistratus*ların her söylediklerinin doğru olduğuna inanılmasına yönelik bir anlatım olarak, sonradan ortaya çıkmış da olabilir. Bu şekilde *patricius*lar her zaman plepleri baskı altında tutup sözlerini dinlettikleri bir konum ortaya çıkarmış olmaktadır.

M.Ö. 500 yıllarında Roma Şehrinde son kral Targuinius Superbus zamanında kaledeki ahşap bir sütuna yıla çıkınca, Etrüsk falcılarına başvurmakla yetinmez Delphoi Apollan Kehanet merkezi kahini Pythia'dan da bilgi ister. Oğulları

²⁴¹Litus; Augur asası, Simpulum; Birnevi Kepçe, Praefericulum; bir çeşit kovadır. Bkz. Akçay, 2017, 91-93

²⁴²Akşit, 2011, 74

²⁴³Plut. The.-Rom. 2. 24. 1-2

Titus ve Auruns'kuzenleri Lucius Iunius Brutus'la birlikte Delphoi'ye elçi olarak gönderir. Kraldan korkan Brutus deli rolü oynar. Diğer prensler ise Brutus'u yanlarına eğlence olsun diye almıştır. Brutus, Apollona kiraz ağaçları ile kaplanmış altın bir asa hediye eder. Ardından da babalarının vermiş olduğu görevi yerine getirirler. Daha sonrada şu soruyu sorarlar; “...Roma hakimiyetinin iki kardeşten hangisinde kalacağını sorarlar...” bu sorudan sonra mağaranın içinden; “...Roma'daki en büyük gücü, ey genç adamlar, aranızdan annenizi ilk öpenler elde edecektir...” diye bir ses duyulur. Kralın iki oğlu bu cevabı kendilerine saklarlar ve deli sandıkları Brutus'u dikkate almazlar. Brutus ise kehaneti farklı yorumlar ve eve geldiklerinde ayağı takılmış gibi yaparak, yere düşer ve tüm insanların anası sayılan toprağı öper. Ülkende Targunius Superbus kovulduktan sonra Cumhuriyetin ilk yıllarında Lucius Iunius Brutus consül olur²⁴⁴. Bu kehanet ile cumhuriyetin ilanını ve seçilen ilk consüllerin temelini ilahi bir güce dayandırılmak için verilmiş olduğu yüksek bir ihtimaldir.

3.3. ESKİ ROMA'DA CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİYASİ VE ASKERİ ALANDA KEHANET

Krallık döneminde Sbylli'a kitaplarının Roma'ya gelmesi ile başlayan Helen etkisi Cumhuriyet dönemin artarak devam etti. Sebebi ise bu kitaplardan alınan kehanetlerin bir çoğu Helen kültlerini Roma'ya getirilmesini emrediyordu²⁴⁵.

Bunun yanında Cumhuriyetin kurulması ile birlikte yeni kurulan Consullük makamı devlet işlerine başlarken tanrının arzusunu sormakla (Auspicia Publica) görevliydi. Consuller yardımcılarını, Quaestor'lar vasıtasıyla kurban sunma görevlerini Pontifex Maximus emri altında bir memur tarafından taktim ediliyordu²⁴⁶. Bunun yanı sıra bu dönemde rahipler kutsal törenler, tapınaklar, tapınma ile ilgilenenler ve bilicilik yapanlar olarak ayrılırdı²⁴⁷.

²⁴⁴ Altın asa; Aklın gizli işaretini temsil eder. Bkz. Liv. 1. 56

²⁴⁵ M.Ö. 485 yılında Dioskurlar (Castor ve Pollux), M.Ö. 431 yılında Kyme'den Helen Apollon Kültüğü ve M.Ö. 295 yılında Afrodite Roma'ya gelerek Venüs ismini aldı. Bkz. Demircioğlu, 2015, 202, 203

²⁴⁶ Demircioğlu, 2015, 73

²⁴⁷ Akşit, 2011, 8

Bu dönemde suya dökülen yağın şekli, yanan ateşteki dumanının yayılışı ve ağaçtan ya da kemikten yapılmış olan çubukların atılması bilicilik türlerinden bazılarıdır. Buna ek olarak yılanların havuzda hareket etme biçimlerinin gözlemlenmesi, auspicia (kuş falı), iç organ karaciğer falı (Imperatores Et Auspicium), kutsal tavukların verilen yemi nasıl yedikleri ve kötü işaretlerin yorumlanması ile de kehanet verilir²⁴⁸.

3.3.1. Siyasi Alanda Kehanet

Roma Cumhuriyet Döneminde devletin oluşturan iki ana unsurdan olan patricius ve plebs sınıfları arasında adli, siyasi, ekonomik ve diğer sosyal alanlarda 2 yüzyıl devam edecek bir sürtüşme olur. Kralık döneminde kralın mutlak iradesinden dolayı bu mücadeleler yaşanmamıştır. Cumhuriyet döneminde genelde yönetim patriciusların elindedir. Ayrıca senato patricius sınıfından oluşurdu. Bunun yanında patricius sınıfından seçilenler consul ve magistratuslar bir yıl görevde kalırdı. Ayrıca plebs ve patricius sınıfları arası evlilik yasaklanmıştır²⁴⁹. Bu mücadeleye zamanla augurlar ve Sibylli kitaplarına bakmakla görevli olan rahipler kuruluda katılmış ve sürekli olarak patriciusların yararına yönelik kararlar verilmiş. Augur ve rahipler kurulunun bu mücadelelerde verdikleri kararlar aşağıda konu alınmıştır.

Bu kararlardan birisi M.Ö. 444 yılında patricius ve plebsler arasındaki mücadelede plebsler askere katılmayarak isteklerini kabul ettirmeleri idi. Kabul edilen istekler arasında consullerin patricius sınıfından seçilmesi, plebslerin ise askeri tribunluk görevine atanması kararlaştırılmıştı. Bu şekilde M.Ö. 444 yılında 3 plebs tribun göreve başladı. Üç askeri tribünün göreve başlamasını bazıları o dönemde Roma ve Veii savaşına ek olarak Aeguis ve Volsklar ile de savaşın başladığı, bundan dolayı da iki consulün yetersiz kaldığı için üç askeri tribünü tayin edildiğini söylerler. Ancak augurlar kurulunun tribun seçimlerinden üç ay sonra seçimde bir kusur olduğuna dair bir karar vermesi ile tribunlar kendi istekleriyle görevden çekilirler. Bazı kaynaklarda tribunların eski bir geleneğe uyarak çekildiğini de bildirmektedir. Çekilme nedenleri ise göreve devam etmemelerini gerektiren bazı işaretlerin ortaya çıktığı, senato

²⁴⁸ Akşit, 2011, 3

²⁴⁹ Akşit, 2011, 27

tarafından bu işaretlerin araştırılması için augurların görevlendirildiği bilinmektedir. Bu şekilde patriciuslar elinde bulundurdukları augurlar ile tribunların görevi bırakmalarını sağlamış bu şekilde patriciusların plebs üstünlüğü devam etmiştir²⁵⁰.

İki sınıf arası mücadele kısa bir süre sonra tekrar karşımıza çıkmaktadır. Bu mücadele M.Ö. 400'lerde ise P. Licinius Calvus, kimilerine göre atlılara ödediği üç katı para sayesinde, ya da sınıflar arası uyum konusunda yaptığı olumlu konuşmanın patricius ve plebsleri memnun ettiği için patricius engeline takılmadan tribunus seçilmesi ile başlar. Seçildiği dönemde ise Veii ile yapılan savaşlar nedeni ile ağır vergiler alınmış, bundan dolayı da plebsler savaş vergilerini ödemeyi reddetmeye başlamıştır. Bunu yılı takip eden senede ise tribunların hepsi plebsler arasından seçilmiştir. Ancak o yıl bir dizi uğursuz işaretler (prodigium) görülmeye başlamış, senato bu işaretlerin araştırılması için Sbylli kitaplarına danışılmasına karar vermiş. Kitaplardan edinilen bilgiler ile ilk defa Lectisternium kutlanmıştır²⁵¹. Bir yıl sonra M.Ö. 399 yılında Patriciuslar bütün tribün mevkilerini plebslere kaptırmalarından dolayı, M.Ö. 398 yılında tribün mevkilerini tekrar ele geçirmek için sınıflarının en gözde adamlarını aday gösterdiler. Ayrıca seçimleri kazanmak için görülen uğursuz işaretleri (prodigium) seçimleri kazanmak için propaganda aracı olarak kullandılar. Bu propagandayı ise M.Ö. 400 yılında seçilen Licinius Calvus'un tribün seçilmesini onaylamadıklarından dolayı o yıl kış sert ve zor geçmiştir. Ancak halk kulak asmayıp M.Ö. 399 yılında tribunlara plebsleri seçtiği için tanrıların öfkesi daha da artmış. Bundan dolayı da Roma'yı sert bir kuraklık ile birlikte bir de salgın hastalık ortaya çıkmıştır. Bu şekilde M.Ö. 398 yılı seçimlerini patriciuslar kazanmıştır. Patriciuslara göre auspicium yoluyla danışılıp soylu insanların getirildiği mevkilere sıradan insanların getirilmemesi gerekiyordu²⁵². Ortaya atılan bu düşünce ile plebslerin yüksek memurluklara gelmesi önlenmeye çalışılmıştır.

²⁵⁰ M.Ö. 444 yılında seçilen askeri tribunlar Aulus Sempronius Atradius, Licius Atilius, Titus Coelius tur. Bkz. Liv. 4. 7. 3; Akşit, 2011, 33, 35

²⁵¹ Lectisternium, sekiz gün boyunca Diana, Hercules, Neptunus ve Mercurius'a kurbanlar kesilirdi. Bkz. Liv. 5. 12. 7-12, 5. 13. 3; Akşit, 2011, 43

²⁵² Akşit, 2011, 44-45; liv. 5. 14. 1, 2-4

Kısa bir zaman sonra plebsler, patriciuslara olan borçlarından dolayı tekrar isyan etmişlerdir. M.Ö 380 yılında plebs borçları ile ilgili tartışmalar şiddetlenmiş. Halk tribunları borçları abartırken patriciuslar ise daha az oldu olduğunu dile getiriyordu. Sayım yapılması ve borç miktarının belirlenmesi için Gaius Sulpicius Camerinus ve Sprius Postumius Regillensis censor seçilmiş. Kısa bir süre sonra Postumius ölmüş ve Camerinus'ta istifa etmesi ile seçimin tekrarlanması gerekmiştir. Ancak ikinci seçimde bir kusur olduğu ileri sürülerek ikinci seçimde geçersiz sayılmıştır. Kusurun tam olarak ne olduğu belli olmasa dahi auspicium ve augurlar ile ilgili olabileceği yüksek bir ihtimaldir²⁵³. Patriciuslar plebslerin borçlarının miktarını saklamak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır.

Roma Halk Temsilcileri M.Ö. 380-376 yıllarında savaşlar sona erinceye kadar hiç kimsenin vergi ödemeyeceği ve plebslerin borcuyla ilgili dava açılacağını senatodan garanti istemiş ve bunlar gerçekleşmeye kadar asker toplamalarına engel olacaklarını söylemişlerdir. Ancak savaşlar bittiğinde yeni vergi ve davalar ile yoksul plebslerin durumları daha da kötüleşmiş, borçlarını ödeyemeyenlere ağır cezalar uygulanmıştır. Bu durum ile karşılaşan plebsler içlerinden birinin consul olmadıkça bu durumdan kurtulamayacaklarını anlamışlardır.²⁵⁴

Plebsler bu duygu ve düşüncenin içinde M.Ö 376 yılı Halk Temsilcileri Gaius Licinius Stolo ve L. Sextius üç maddelik bir yasa tasarısı sunmuştur. Bu yasa tasarısında;

- Askeri tribunluk yerine tekrar iki consullü yönetim biçimine dönülmesi ve birisinin plebslerden seçilmesi.
- Plebs borçları daha önce faiz olarak ödenmiş miktar anaparadan düşülecek, kalan borç üç yıllık süre içinde eşit taksitlere bölünecek.
- Herhangi bir kişi Roma devletinin kamulaştırdığı toprakların en fazla 125 hektarına sahip olabilecek, fazlasını yasaklıyordu.

Bu üç maddenin yanında sunulan diğer bir madde öneri ise Sbylli kitaplarına danışmakla görevli iki rahip yerine (Trumviri Sacris Faciundis)

²⁵³ Liv. 6. 27. 3-7

²⁵⁴ Liv. 6. 31. 4-5, 6. 32. 1; Akşit, 2011, 48

yarısı patricius diğeri yarısı da plebs olmak üzere 10 kişiden oluşacak yeni bir rahip kurulunun kurulmasıydı. Patriciuslar tepkilerini Appius Claudius Crassus, bu yasa tasarısı ve önerinin dini geleneklerin ve auspiciumları küçümsediğini dile getirir. Ayrıca Roma kenti auspicium ile kurulmuş, siyasi ve askeri bütün Romalıları ilgilendiren bütün olaylar auspiciumlar ile çözülmüştür. Bundan dolayı bu yasa tasarısı ilahi iradeye saygısızlıktı²⁵⁵. Bu konuşma ile Claudius Sbyllia kitaplarına danışan rahiplerin yarısının plebslerden seçilmesine karşı çıkıyordu. Ancak bu konuşma tasarıyı sadece ertelemek ile kalmıştır. M.Ö. 367 yılında Decemviri Sacris Faciundis rahiplerinin yarısı plebslerden seçilmiş, bunun yanında consullerden birinin de seçilme hakkı plebslere verilmiştir. M.Ö. 366 yılında plebslerden Lucius Sextius ilk consul olarak seçilmiştir. Ancak patriciuslar, plebslerin bu hakların verilmesine çok sinirlenirler. Kaynaklarda ilk plebs consulünden sonra bir dizi vebanın ortaya çıktığını ve çok sayıda kişinin hayatını kaybettiğini yazarlar. Consüllerin seçildiği 3 yıl boyunca süren vebayı sonlandırmak amacı ile tanrıların öfkelerini yatıştırmak için bir dizi uygulama yapılırsa da sonuç vermemiştir. Yaşlıların daha öncesinden bu gibi bir olayı diktatör atanarak son bulduğunu söylemesi ile bir diktatör seçilmiştir. Diktatörün seçilmesinden sonra kaynaklarda vebadan söz edilmemektedir²⁵⁶. M.Ö. 339 yılında diktatör seçilen plebs kökenli Q. Publilius Philo hakkında Augur kararı yoktur²⁵⁷.

Bu yıllarda Patricius ve plebs çekişmesinden hariç M.Ö. 336-333 yıllarında bir çok kişinin öldüğü bir salgın hastalık ortaya çıkar. Roma'da bir panik havası oluşmaya başlar. Bu salgının tanrılar tarafından Roma'yı cezalandırmak için yollandığı düşünülür. Ancak ölen kişiler salgından değil, zehirlenerek öldürüldükleri bir itirafçı ile ortaya çıkar. Olayı bir hizmetçi kadın aedilis curulis Quintus Fabius Maximus'a geldi ve kendisinin cezalandırılmayacağına söz verirse bu yaşana felaketin sebebinin açıklayacağını belirtti. Fabius meseleyi consullere, consullerde senatoya bildirdi. Senato kadına güvence verdi ve kadın olan biteni şu şekilde açıkladı. Felaketin

²⁵⁵ Liv. 6. 35. 4-5, 6. 41. 5-6, 7. 1; Akşit, 2011, 48, 49

²⁵⁶ Diktatör olarak T. Manlius Capitolinus atanmıştır. Bkz. Liv. 7. 1. 7-10; Akşit, 2011, 51, 55

²⁵⁷ Akşit, 2011, 62

insanların zehirlenmesinden kaynaklandığını bu zehirleri ise Roma'nın evli ve çocukları olan kadınları yaptıklarını söyledi. Kendisini şimdi takip ederlerse onları yakalaya bileceklerini ekledi. Kadının yol göstermesi ile depolanmış ve yeni yapıla zehirler bulundu. Bunları hazırlayan 20 kadın da foruma çağırıldı. İki hariş diğerleri bu zehirleri içerek öldüler. Diğer ikisinde kalan kadınları ihbar etti ve 170 kadı suçlu bulundu. Yaşanan bu olaylar tanrılardan gelen kötü haberleri belirte bir kehanet olduğuna karar verildi²⁵⁸.

Aynı yıllarda İtalya'da M.Ö. 338-336 yıllarında Sidicini ve Aurunci kavimleri birbirleri ile savaşmaya başlamıştır. Roma senatosu Aurunci kavminin korunması için consulleri görevlendirir. Ancak onlar isteksiz bir biçimde hareket ettikleri için Gais Claudius Inregillensis'i diktatör seçtiler diktatöre, atlıların başına Gais Claudius Hortator'u atadı. Ancak kahinler diktatör ve atlıların başına atanmasında bir kusur ortaya çıktığını belirtmeleri üzerine diktatör ve atlıların başı görevden alınmıştır²⁵⁹. Kahinlerin kararı karşısında diktatör bile geri çekilmek zorunda kalmıştır.

M.Ö. 327 yılında plebs ve patricius çekişmelerini tekrar görüyoruz. Bu mücadele de consullerin ikisi de Campania'da Samnitler ile savaşıyordu. Ertesi yılın consullerinin seçilmesi yaklaştığı için consullerden birinin auspiciumlara bakmak ve seçimi dini kurallara uygun biçimde gerçekleştirmek için Roma'ya dönmesi gerekiyordu. Ancak her iki consule savaşta olduğu için, senato patricius kökenli consul Lucius Cornelius'a bir mektup göndermiştir. Mektupta seçimleri gerçekleştirmesi için bir diktatör ataması istenmiştir. Cornelius'ta diktatör olarak plebs kökenli Marcus Claudius Marcellus'u atamıştır. Ancak diktatörün seçiminin de bir kusur iddia edildiği için, Marcellus'un seçim toplantısı düzenlenmesi engellenmiştir. Senato seçim için augurlar kuruluna başvurmuş, kurul seçimin kusurlu olduğu kararını vermiştir. Halk Temsilcileri buna karşı çıkmış augurlarca kusur olarak görülen şeyin, aslında bir plebs'in kökenli diktatör olarak atanması olduğunu iğneleyici bir dil ile söylemiştir. Halk Temsilcilerin bu şekilde düşünme sebepleri, consulün gece yarısı kimse yanında yokken ve olumsuz bir işaret

²⁵⁸ Liv. 8. 18

²⁵⁹ Liv. 8. 15

görülmemişken diktatörü atamıştır. Yani olabilecek bir olumsuz işaretten kimsenin haberi yoktur. Bundan dolayı bu şekilde tepki vermişlerdir. Yaşanan bu olaydan da anlaşılacağı üzere Roma senatosu olumlu olan ve tanrının iradesi olarak görülen auspiciumları kendi yararlarına olmadıkları zaman uygulamadıkları ve değer vermedikleri hatta augurlar vasıtası ile olumlu işaretler gizleyerek olumsuz bir işaret olduklarını da bildirmektedirler²⁶⁰. Plebslerde bilicilik ve Augur mevkilerinin kendilerine karşı kullanıldığını biliyordu.

M.Ö. 300'ler de plebsler consul, diktatör ve preatör seçilmiş. Ancak pontifex ve augurlar meclisi hala patriciuslardan oluşmaktadır. Plebsler de anlamıştır ki kendilerinin ikinci sınıf insan muamelesinin uygulanması ve hiçbir siyasi hakkın elde edilemeyeceği consul gibi önemli memurluklara plebslerin gelmesi ile çözülemeyeceğini anlamışlardır. Bundan dolayı önemli görevlilerin seçilmesinin doğrudan etkisi olan augur ve pontifexlerin de plebslerde seçilmesi gerektiğini anlamışlar, daha doğrusu bunlarında plebslerden seçilmesini isteyecek kadar cesaret göstermişlerdir. Bu amaç ile Halk tribunları Quintus ve Gnaeus Ogulnius bir yasa tasarısı ile patricilerin bu ayrıcalığını kaldırmak istemişlerdir. Buna göre var olan dört augur ve dört pontifex'e ek olarak plebslerin arasında da beş augur ve dört pontifex seçilmesini istemişlerdir. Plebsler bu isteklerine zor da olsa elde etmişlerdir. Decemviri Sacris Faciundis kurulunun yarısı plebslerden seçilmiştir. Bu şekilde pontifexlerin sayısı sekize, augurların sayısı dokuza yükselmiştir²⁶¹.

Roma'da Plebs ve Patricius sınıfları arasındaki çekişmede sıklıkla kullanılan kahanet, yeri geldiğinde veba salgın hastalıklarda kullanılmıştır. M.Ö. 276 yılında Quintus Fabius Gurges ve Decimus Junius Brutus Scaeva'nın consul oldukları yılda sert geçen kuraklığa birde salgın hastalık eklenmiştir. Bu felakete son vermek ve sebebini öğrenmek için Sbyllia kitaplarına bakıldı. Kitaplardan Aesculapius'un Epidauros'tan çağırılması gerektiği anlaşılmıştır. Fakat consuller savaş ile meşgul olduklarından o tanrıya ait bir

²⁶⁰ Liv. 8. 23. 14, 16-17; Akşit, 2011, 59

²⁶¹ Liv. 10. 6. 5-6, 10. 8. 1-2, 10. 9. 1-2

şey yapılamayacağı sadece bir günün ayrılmasını istemişlerdi²⁶². Görüldüğü Sbyllia kitaplarından çıkan bir kararın savaş nedeniyle uygun ortam olmadığı için yapılamamıştır. Bu karar kehanetlerin Roma menfaatine zarar verdiği zaman yapılmadığını da göstermektedir.

Başta bir konsül seçiminde de kusur olduğuna dair işaretlerin olmasından dolayı seçim iptal edilmiştir. M.Ö. 214 yılında Lucius Postumius'un yerine Marcus Marcellus consul seçilmiş. Görevine başlar başlamaz gök gürlemeye başlamıştır. Bu nedenle çağırılan kahinler, bu seçimde bir kusur ve aksaklık olduğunu beyan etmişler. Bunun üzerine M. Marcellus görevinden ayrılarak ve yerine 3. Kez Quintus Fabius Maximus consul seçilmiştir²⁶³. Bu seneyi takip eden yıllarda Amelius Paulos ve Marcus Livius'un consul olduğu yıl, garip olaylar meydana geldi. Roma'da Aventinum tepesinde ve tahminen aynı zamanda Aricia'da bir taş yağmuru olduğu bildirildi. Caere'de pınar ve kaynaklar kana bulanmış, bu birçok kere meydana geldiğinden aralarından en çok akarsuların kana bulanması korkuya neden olmuştur. Ayrıca Compus Martius 'a giden yolun üzerindeki su kemerinde birkaç kişiyi yıldırım çarpmıştır. Bu olayların yorumlanması için Sbyllia kitaplarına bakılması amacı ile decemvirler görevlendirildi. Kitaplardan alınan yorumlar ile tanrıların öfkeleri yatıştırılmaya çalışıldı²⁶⁴.

Bazı consul seçimlerinde consul seçilen kişi patriciusların menfaatine ters düştüğü için seçim ertelenmiş ya da iptal edilmiştir. M.Ö. 160-155 yıllarında consul Antonius, Dolabella'nın preatör seçileceğini anlayınca "Alio Die" diyerek toplantıyı sona erdirmesi buna bir örnektir.²⁶⁵

Roma'da plebslerin kahramanı olarak görülen Gracchus kardeşlerin öldürülmesine dair bir sürü kehanet yer almaktadır. Bu şekilde zaman ile Gracchus kardeşlerin öldürüleceğinin bilgisi tanrılar tarafından önceden bildirildiği düşüncesini yaymaktır. Bu kehanetler arasında Tiberius Gracchus M.Ö. 133-132 yıllarında bir gün doğduğunda, kehanet için bulundukları tavukların yanına gider ve onlara yiyecek verir. Fakat birisi dışında tavuklar

²⁶² Liv. 21. 47

²⁶³ Liv. 23. 31

²⁶⁴ Liv. 22. 36

²⁶⁵ Cic. Phil. 2. 81; Akşit, 2011, 21

kafesten çıkmaz, çıkan tavukta kafesin şiddetli şekilde sarsıldığı için çıkmıştır. Çıkan tavuk yiyeceğe dokunmadığı gibi, sol ayağını kaldırıp gerer ve kafese girer. Bu olay Tiberius'a eskiden yaşamış olduğu bir olayı anımsatır. Bir savaşta miğferine bir yılan girip yumurtlamış ve kuluçkaya yatmıştır. Tavuklarında bu şekilde yapması canını sıkır. Ardından halkın Capitolium'da toplanması üzerine oraya gitmeye karar verir. Fakat evden dışarıya adımını attığında tökezler ve eşiğe ayağını çarpar, öyle ki baş parmağının tırnağı çıkar ve ayakkabısına kan fişkırır. Biraz daha ilerlediğinde kargaların kavga ettiğini görür. Tam o sırada bir sürü kişinin geçmesine rağmen karganın ittiği taş ayağına çarpar²⁶⁶. Bu olayı gören Tiberius'un dostları tedirgin olur. Tiberius Capitolium'a geldiğinde Fulvius Flaccus yanına gelerek ona karşı olanların silahlandığını söyler. Konuyu bilenler Tiberius'un etrafında barikat kurar. Nasicos adlı bir paricius consulden Tiberius'un öldürülmesini istediğinde, consul ona bir vatandaşın yargılanmadan idam edilmeyeceğini belirtir. Ancak Nasicos yanına aldığı 300 kadar yandaşı ile Capitolium gider. Tiberius'un etrafında barikat kuranlardan başka kimse onlara konumlarından dolayı karşı çıkamaz. Etrafindakilerde ya öldürülür yada kaçarlar. Tiberius olanları gördüğünde kaçmaya çalışır ayağı sürter ve düşer ayağa kalkmaya çalıştığında ilk sopa darbesini kafasına Paplius Sotureius, ikinci darbeyi vuran ise Leucius Rufustur. Başka biri ise demir ile vurarak öldürür. Tiberius'un o günün başında başlayan işaretlerin gösterdiği kötü olay bu şekilde gerçekleşir. Roma halkı daha çok Plebsler Tiberius'un yoksul halk için uğraştığını bildikleri için bu işaretleri sonradan da ortaya çıkarmış olabilirler. Bu şekilde Tiberius'a tanrı iradesini işaretler ile göstermiş olmaktadır. Kaynaklarda geçen ve Tiberius verilen kehanet ise şu şekilde gelişir. Tiberius bir gün yatağının üstünde bir çift yılan rastlar. Kahinler bu durumu inceler ve yılanların ne öldürülmesine nede serbest bırakılmasına karar verirler. Ayrıca erkek yılan öldürülürse Tiberius'un ölümüne, dişi yılan öldürülürse Cornelia'nın ölümüne neden olacaktır. Böylece Tiberius hem karısını sevdiği için hem de yaşça büyük olduğu için kendisinin ölmesinin daha doğru olduğunu düşünür. Bundan dolayı erkek

²⁶⁶ Plut. Gracc. 1. 17

yılanı öldürür, dişi yılanı serbest bırakır. Kısa bir süre sonra ise Tiberius ölür. Bu kehanette Tiberius'un ölümünden sonra ortaya çıkmış olabilir²⁶⁷.

Roma'da kendini diktatör ilam edenler bile kendilerini sağlama almak için kehanete başvurmuşlardır. Roma general ve devlet adamı olan Lucius Cornelius Sulla M.Ö. 110-80 yıllarında Roma'da artık gücün vatandaş hakkının önüne geçtiğini, consüllerin yetkilerine karşı geldiğini söylemiş ve ordusu ile Roma'yı kuşatmış. Şehir alındığı zaman consul Sulpicius ve Marius'un başına ödül koyulur. Dönemin saygın kahini Q. Scaevola Sulla'dan; *"...Birliklerinize sarayı kuşatması talimatı verebilirsiniz, ölüm kötülüğünü tekrarlaya bilirsiniz. Ancak yaşlı damarlarımda akan iki damla kanın hatırına şehri ve İtalya'yı yıkımdan kurtaran Marius'u vatan haini ilan etmemi istemeyiniz..."* bu isteklerde bulunur²⁶⁸. Kahinin bu şekilde konuşması Sulla'nın yaacakları için dini bir ortam hazırlayıp kahin ve tanrılarında desteğini arkasına aldığı halka göstermek istediği içindir.

Bu dönemde Kartaca hala azılı bir düşman olarak görülmektedir Kartaca bölgesindeki Junonian kolonisine 6000 Romalı vatandaş yerleştirilmesi kararlaştırılır. Bu sıralarda birkaç mucizevi olay yaşandı. Bu işaretler tanrıların Kartaca yeniden inşasından duydukları hoşnutsuzluk olarak yorumlandı. Bunun üzerine M. Minutius Kartaca'nın kolonileştirilmesi yasasını kaldırmak için çalışır²⁶⁹.

Bu dönem sonun da Augurlar sürekli olarak toplantıları erteler ve iptal eder. Bunlardan biri Ceaser'nin yasa çıkarma girişimidir. M.Ö. 59 yılı consulü Bibulus tanrının onayı almak için sürekli gökyüzünü inceleyerek bu yasa tasarısını sürekli geçirtmiştir²⁷⁰. M.Ö. 55 yılı seçimlerinde Cato'nun preatör seçilmesi üzerine consul ve augur olan Pompeius yıldırım sesi duyduğunu söyleyerek toplantıyı iptal eder. Yine consul Milo, O. Cladius'un Aedilis seçilmesini tanrıların onay vermediğini söyleyerek engeller. Bu durumu cicero memnuniyetle karşılar²⁷¹. Görüldüğü üzere M.Ö. 2-1 yüzyılda Roma'da

²⁶⁷ Plut. Gracc. 1. 1, 1. 17

²⁶⁸ Liv 3. 4

²⁶⁹ Livius. 3. 2 (248)

²⁷⁰ Akşit, 2011, 13; Dio, 38. 6; Suet, Iul. 20. 1; Sarıgöllü, 1971, 63

²⁷¹ Akşit, 2011, 13, 21

augurla siyasi amaçlı olarak bu görevi kendi çıkarları için oldukça sık kullanmışlardı.

Yine bu yılda M.Ö. 55’de Roma yakınlarından gelen tuhaf bir ses prodigium olarak değerlendirilmiş, konuya açıklık getirmeleri için haruspexler görevlendirilmiştir. Onlarda bu tuhaf sesin devletin düzenlediği oyunlarda dine aykırılık olduğu ve kutsal alanlara karşı saygısızlık yapıldığını belirtmiştir. Cicero’nun düşmanı Claudius hemen bu fırsatı kullanarak bu kutsal alanın daha önceden sanato tarafından cicero’ya verilen ev olduğunu iddia etmiştir²⁷²

3.3.2. Askeri Alanda Kehanet

Romalılar askeri bir sefere balamadan önce kehanete başvurlardı. Aynı zamanda sefer esnasında ve savaş anında iç organ, kuş ve kutsal tavuk kehanetine bakılmaktaydı. Vei ve diğer uluslarla yapılan savaşların kaybedilmiştir. Bu dönemde sanki tanrıların bir ikazıymış gibi tahammül edilemez bir kış mevsimi yaşanır. Bunun yanında gerçek felaketlerde vuku bulmuştur. Bu felaketler ve ortaya çıkan salgın hastalığı def etmek ve tanrıların öfkesini yatıştırma kararı alınmak için araştırma yapılmıştır. Ailelerin arasındaki ayrıcalıkların hiçe sayılması ve rütmeli memurların seçiminde hileye başvurulduğundan dolayı, tanrıları iradesine saygısızlık yapıldığına karar verilmiştir²⁷³.

Vei şehrinin alınışı da dini temellere dayandırılmak için bazı kehanetler ortaya çıkmıştır. Bu kehanetlerden birisi M.Ö 420-400 yıllarında herhangi bir yağmur yağmaksızın ya da mucizevi bir olay olmaksızın, Alba koruluğunda bulunan ve aynı adı taşıyan Alba gölünün alışılmamış derecede su seviyesinin yükselmesi ile meydana gelir. Bu işaret ve alametin ne manaya geldiğini araştırmak için Delphoi kehanet merkezine elçiler gönderildi. Bu sırada kendisine kehanette bulunma gücü bahşedilen Vei’den yaşlı bir adam, Roma ve Etrüsklü askerle ileri bir karakolda nöbet tutarken bir birlerine laf atıp eğlendikleri sırada, bu kişi bir kehanet de bulunurdu. Kehanette; “...Alba gölünden su çekilinceye kadar Romalıların Vei şehrinin asla alamayacaktır...” ifadelerini kullandı. İlk başta alaya alınan adam askerlerce senatoya götürüldü.

²⁷² Akşit, 2011, 13

²⁷³ Liv. 5. 14

Adam söylediklerinin arkasında durarak suyu nasıl boşaltacaklarını anlattı. Ancak senatoda adamın dediklerini önemsemedi. Delphoi'ye yolladıkları elçileri beklemeye karar verdiler²⁷⁴. Delphoi kehanet ocağından dönen elçiler, kehanette bulunan adamın bildirdiği tarzda bir kehanet getirdiler. Kehanette; “... Romalı, sen ne Alba gölü içinde biriken suya, ne de onun kendi yatağını aşındırarak denize dökülmesine dayana bilirsin. Sen onun suyunu dışarıya akıtacaksın, su tarlalarda akacak ve bu akan su derelerde, çaylarda kaybolana dek dışarıya yayılacak. Bundan sonra düşmanın surlarına karşı cesaretle ve cüretle hücumla geçeceksin ve birçok seneler önce kuşattığın şehrin üzerinde bulunduğunu bileceksin. Kader tanrıçaları şimdi sana verilmiş olan zaferin kapılarını açmaktadır. Sen büyük bir şölen ile harbi neticelendirdiğin zaman, mabedime büyük bir armağan getir. Atalarının adetlerini, usullerine göre tekrar tekrar ezberden söyle ve onları tamamlayarak başarıya ulaş...” bu bilgiler verilmekteydi²⁷⁵. Askeri tribunuslar olan Cornelius ve Postumius, Alba mucizesinin kefaretinin ödenmesi ve kehanetin gereklerini yapmaları için görevlendirildiler. İhmal edilen dini merasimler ya da yapılmayan bir bayram ne deniyle bu mucizenin gerçekleştiğini buldular. Bunların sebebini ise kusurlu bir biçimde seçilen devlet memurlarının münasebetsizce Latin oyunlarını ilan etmeleri ve Alba dağında usulüne uygun olmayan tarzda kurban kesilmesinden kaynaklanıyordu. Senatonun kararı ile tribunuslar görevlerinden ayrıldı. Yeniden augurlar vasıtası ile kuşların uçuşlarına, ötüşlerine ve kutsal tavukların yem yiyişlerine bakılarak gelecek hakkında kehanette bulunuldu. Aynı zamanda bir interregnum'a başlandı²⁷⁶. Bu kehanet askeri alanda ortaya çıksa da sonuçları siyasi alanı etkilemiştir.

Alınan bu kehanet ışığında Vei şehri almak için Marcus Farius Camillus M.Ö. 396 yılında diktatör olarak seçilmiş, camillus kuşların uçuşlarına, ötüşlerine ve kutsal tavukların yem yiyişlerine bakarak ordusuna saldırı emri verdi. Saldırı emri vermeden önce ise; “...Ey Apollon Pythius senin komutan altında, senin arzuların ve ruhunun etkisi altında kalarak, Vei Şehrini

²⁷⁴ Liv. 5. 14. 15

²⁷⁵ Liv. 5. 16

²⁷⁶ Liv. 5. 17

yerle bir etmek üzere ilerliyorum. Elde edeceği ganimetin 10/1 sana vereceğime ant içiyorum. Aynı zamanda savaşı kazandığımızda, çok geçmeden oda senin olacak, bizim şehrimiz için artık Veiî'den sakın havanın hüküm sürmesi ve burada senin büyüklük ve haşmetine layık bir mabetle karşılamanız için, Kraliçe Iuno sana yalvararak rica ve niyazda bulunuyoruz...” bir konuşma yapar. Camillus bu şekilde tanrıların yanlarında olması için ganimetten pay vereceğini söylemiş. Askerlerine ganimetin nasıl paylaşılacağını da ifade etmiştir. Yapılan savaşta Veiî şehri alınmıştır²⁷⁷. Veiî şehri alınığ ganimetler diktatörün önünde toplandıktan sonra diktatör ellerini gök yüzüne doğru kaldırılarak; “...Eğer herhangi bir tanrı veya bir kimse kendi talihinin çok yaver gittiğini fark ederse, Roma halkının çok ifrada gittiğini düşünecek olursa, kendi özel menfaatine ve Roma milletinin umumi refah ve saadetine zarar-zıyan getirebilecek en küçük bir kıskançlığın olmayacağı hususunda kendisine garanti verilmesini niyaz etti...” bu şekilde dua etti. Camillus dua esnasında dönerken kayıp düşer. Bir kaç yıl sonra bu olayı kehaninler Camillius mahkum edileceği, Roma şehrinin Gallia işgaline uğrayacağı yorumuna yordular. Bu şekilde tanrıların bu felaketi önceden bildirdiğini düşünmektedirler.

Bu dönemi takip eden yıllarda Roma ordusu Capenalılar ve Faliscuslular ile yaptığı savaşı kaybetmiş Roma ordusu ve komutan kılıçtan geçirilmiştir. Ayrıca Veiî'de bulunan ordugah taruz altında bulunmaktaydı. Bu felaketler Roma halkını dehşete ve telaşe düşürdü. Bunun üzerine Roma halkı şehir surlarının korunması için tanrılara yalvardı ve ricada bulunur. Ayrıca tanrıların isteklerini kabul etmesi için dini merasimler usulüne uygun bir biçimde gerçekleştirildi. Bu merasimler gerçekleştirildikten sonra felaketlerin kalktığını gösteren işaretler ve alametler görüldü. Ardından Marcus Farius Camillus diktatör olarak seçildi ve ordunun başına getirildi. Faliscuslular ve Copenalılar ile yapılan savaşta Roma komutanı Camillus burçların tepesine bakarak augurun vereceği işareti görmeye çalıştı verilen işaret ile Camillus

²⁷⁷ Liv. 5. 21

savaş başladı ve düşmanlarını yenerek zafer ile çıktı²⁷⁸. Bu bilgiler ile Romaluların yapacağı savaşta tanrının rızasını aradıkları görülebilmektedir.

Bu yıllarda Aeuuslar ile zorlu mücadele sonucu Roma ordusu şehre geri döner. Ardından çok sayıda meşale gibi yanan parıltılı ışıklar saçan göksel alametler ortaya çıkar. Bunun yanında kötü yorumlanan bazı garip olaylarda yaşandı. Halk bu olaylar sonucunda telaşe düşmüş ve bu ortamda tanrıların öfkelerini geçirmek için üç gün dua etmişlerdir²⁷⁹.

Gallialılar M.Ö. 390 yılında Roma'ya saldırır. İki ordu savaşacak iken askeri tribunlar göksel alametler, kutsal tavuklar ve kehanetlere bakmadan yayılmış olan Gallia ordusuna saldırır ve savaşı kaybederler. Roma şehri, Gallialılar tarafından kuşatılmadan önce de Gallialıların gelmekte olduğunu bildiren bir ses işitilmiştir. Ardından Jupiter için bir mabet kurulmuştur. Bu kuşatmada e Etrüsk büyüsü düşman üstüne yıldırım düşürmek için talep edilmiştir²⁸⁰. Gallialılara karşı savaşın kaybedilmesi zaman ile tanrı iradesine bakılmadığından dolayı olduğu düşüncesinin yayılmasına neden olmuştur. Aradan dokuz yıl geçer Gallialılar tekrara Roma'ya saldırır. Savaş başlamadan önce M. Valerius Corvus bir düelloda düşman ile karşılaşır. Tanrılar tarafından gönderilen bir kuzgun Romalı savaşçının miğferine konar ve her saldırıda düşmanın yüzüne doğru uçar ve gagası ve kanatlarıyla saldırır²⁸¹. Bu şekilde ki hikayelere düzenli aralıklarla karşılaşılır. Bu olayın yorumu ise kuzgunun tanrı iradesini temsil ettiği, savaşı Roma'nın kazanacağını bildirmektedir. Yine Roma'da Titus Quinctius'un işaret ettiği gibi kuşların uçuşlarına ve ötüşlerine bakarak çıkardığı kehanet ışığında ve yine onu komutası altında, Antium adındaki bir hayli büyük bir toprak olan bu yer Volsklardan alınarak Roma topraklarına katılmıştır²⁸².

Roma M.Ö. 385 yılında Volklar, Latin, Hernicus ve Vilitrae'lilerden oluşan ortak bir ordu ile tek başına savaşmak zorunda kalınır. Savaşta Aulus Cornelius Cossus diktatör olarak atanır. Savaştan önce Cossus kuş falına ve

²⁷⁸ Liv. 5. 18-19

²⁷⁹ Liv. 3. 5

²⁸⁰ Liv. 5. 9. 38

²⁸¹ Livius, 1. 6 (62)

²⁸² Volklar ile yapılan bu savaşa tam olarak tarih verilmemekle birlikte M.Ö. 468-368 yıllarında olduğu ileri sürülmektedir. Bkz. Liv. 3. 1

kutsal tavukları inceler ve alametler olumlu çıkar. İki ordu savaş düzeninde iken kumandanın çadırında dalgalanan kırmızı bir bayrak kutsal bir işaret olarak algılanır. Ardından Cosus zafer bizim Roma'nın diye bağırır ve savaş başlar. Savaşta Roma ordusu zafer ile çıkar²⁸³. Bu savaşta görülüyor ki kehanetin olumlu olması Roma ordusu üstünde büyük bir etki bırakmış ve savaşı kazanma sebeplerinden birisi olmuştur.

Savaş için tanrı iradesine bakılırken avantajlı durumunun kaybedildiği zamanlarda olmaktadır. Yine M.Ö. 365 yılın diktatör Appius Claudius, Henricilular ile savaşır. Bu savaşta ilahi işaretleri beklerken savaş öğleden sonraya kaldı. Savaş gece karanlığına dek sürdü. Günün kararması ile birlikte ise geri çekilen düşmana saldırmanın uygun olmadığına ilişkin verilmesi bu duruma örnektir²⁸⁴.

Bu dönemde plebs kökenli consullerinde savaşları yönettikleri bilinmektedir. M.Ö. 362 yılında Gaius Servilius Ahala (Patricius) ve Lucius Genucius (plebs) consul seçilmiştir. Ardından yapılan kura ile Lucius Genucius, Henriciuslar ile yapılacak savaşta komutanlık görevi verilir. Bu durum plebsler arasında bir heyecan yaratmıştır. Bunun sebebi ise ilk defa plebs kökenli biri auspiciumlara bakarak savaşta Roma ordusuna komutanlık edecektir. Bu şekilde bu savaşın sonucu consullük görevinin plebslere açılmasının iyimi yoksa kötümü olduğunu gösterecektir. Kısa süre sonra Henriciusların, Lucius Genucius'u tuzağa düşürüp öldürmeleri Roma ordusunun yenilmesi olumlu beklentileri boşa çıkarmıştır. Ancak bu sonuç patriciusları memnun etmiş, geçmişte oldukları gibi tanrıların plebs consullerine razı olmadıkları bildirdiklerine yormuşlardır. Dinen uygun olmayan birinin auspiciumlara bakmasının cezası büyük olmuş ordu ve consülü tanrılar toptan yok etmiştir. Devamında patricius kökenli Appius Cladius diktatör ilan etmiş ve savaşı kazanmıştır. Ancak plebsler mücadelelerinden vaz geçmemiş ve M.Ö. 366-356 yıllarında consuller ortak seçilmiştir²⁸⁵.

²⁸³ Liv. 6. 12

²⁸⁴ Liv. 7. 7

²⁸⁵ Liv. 7. 6. 7-8; 7. 6. 10-12; Akşit, 2011, 55, 56;

Bazı zamanlarda da yapılan savaşların kehanetlere dayandırıldıkları durumlar olmuştur. Roma'nın kuruluşundan 400, Gallia işgalinden 40 yıl sonra Epulum şehri, Tiburtes kavminden alındı. Bazı kaynaklara göre savaş iki consul'ün kehanetleri altında alındı. Bu savaşta Traguiniuslar'a ait topraklar Consul Sulpicius ve Valerius tarafından yakılıp yıkıldı²⁸⁶. Görüldüğü gibi yapılan savaşlar mücadeleler de tanrının onayına dayandırılmıştır.

Kehanetlerin yanı sıra antik İtalya'da insan kurban etme kültürü alışılmış olmamakla birlikte consulün, diktatör veya kahin düşman güçlerini yıkıcı güçlere adaya bilirdi. Sadece kendisi değil, ordudan da seçtiklerini ölüm tanrılarına suna bilirdi. Bu adete göre şeytani tanrıya adanan kişi ölürse iyi ve güzel (Probefactum Videri) bir anlam ifade ederdi. Eğer ölmez ise bir buçuk metre uzunluğunda tahta bir heykel toprağa gömülür ve bir hayvan onun yerine kurban edilirdi. Hiçbir Roma memuru heykelin gömüldüğü yere gidemezdi. Eğer yetkili biri kendini tanrılara adarsa ve ölmez ise, bir daha asla kendisi veya devlet için bir kurban öneremezdi. Bu geleneği Roma'ya Etrüsklerden geçtiği varsayılmaktadır²⁸⁷.

Etrüsklerden geçtiği varsayılan bu inanç Samnit savaşlarında karşımıza çıkmaktadır. Birinci Samnit savaşında (M.Ö.343-341) iki consul'de savaş meydanında görev aldı. İkisi de rüyalarında aynı hayaleti gördüler, hayalet insana benzemekle oldukça heybetliydi. Bu işaretin bir tarafın kumandanın diğer tarafın ordusunun Manes ve toprak anaya adanması gerektiğine karar verildi. Consuller rüyada gördüklerini tastik etmek için ve gök tanrının öfkesini başka tarafa çekmek için kurban sunulmasına karar verdiler. Eğer kurban edilen hayvanların iç organlarından gelen belirtiler, görülen olay ile benzerse iki consulden birisi kaderine razı gelmesi kararlaştırıldı. Kurbanlar sunulurken kahin kurbanın karaciğerinin baş kısmının yaralı olduğunu Decius' a gösterdi. Bu karaciğerin sağ lobunun üst kısmındaki bir tümsekti. Bu işaret Decius için bir kötülük bir felaket olacağını önceden işaret eder gibiydi. Diğer consul Titus Manlius Targuatus'un kurbanı çok iyi çıkmıştı. Alınan kararda Roma ordusunun hangi kanadı geri çekilmeye ve yenilmeye başlarsa oradaki consul

²⁸⁶ Liv. 7. 18

²⁸⁷ Livius. 1. 6

kendisini Roma milleti adına feda etmesi kararlaştırıldı. Savaştan önce Manlius sağ, Decius sol kanada komuta edecekti. Savaş başladığında Roma ordusunun sol kanadı latinler önünde geri çekilmeye başladı. Decius, Marcus Valerius' bağırdı ve "... *Marcus Valerius, tanrıların yardımına ihtiyacımız var. Bu nedenle Roma halkının salahiyeti başrahibi geliniz ve Lejyonları kurtarmak için kendimi feda edebileceğim sözleri dikte ediniz...*" bu sözleri söyledi. Rahip senato'ya ait kuşakları giymesini, kafasını maskeleymesini, togasının altından elini göğsüne kadar kaldırmasını ve ayağının altına koyulan bir kılıcın üzerinde durmasını ister. Hazırlıklar bittiğinde Decius; "... *Janus, Jupiter, yüce Merih, Oyirinus, Bellona, Lares ve Dii Noversiler atalarımızın tanrıları, bizim gibi düşmanlarımızıda yöneten tanrılar, ölümün tanrıları size dua ediyorum; Roma halkını güç ve zaferle kuşatmanız için size yalvarıyorum. Böylece düşmanın ordusunu ve müttefiklerini, kendim ile birlikte ölüm tanrılarına ve toprak anaya adıyorum...*" bu konuşmayı yaptı²⁸⁸. Samanit kuvvetlerine doğru atıldı ve ok yağmurları arasında öldü. Decius öldükten sonra diğer consul Manlius savaşı güzelce idare etti ve Savaşı Romalılar kazandı.²⁸⁹

Savaşlarda bazı durumlarda kehanet almak için Roma'ya gidildiği de olmuştur. Roma, Marsi kavmi ile savaşır ve yendikten sonra yönünü Etrüklere çevirir (M.Ö. 315-305). Ancak savaşa başlamadan önce diktatör kehanet almak için Roma'ya gider. Kehanetin devlet nezdinde en yüksek memur için bile önemli bir olgu olduğu görülmektedir²⁹⁰.

Yine toprak ve manes tanrılarına kendisini kurban eden Decius gibi oğluda bir savaşta kendisini kurban etmiştir. M.Ö. 292 yılında Gallialılar, Etrüskler, Umbrialılar ve Samnitliler birleşik bir ordu kurarak Roma'ya saldırırlar. Roma ordusu komutanları consul Quintus Fabius ve Publius Deciustustur. İki ordu karşı karşı iken dağlardan bir kurdun dişi bir geyiği kovaladığı, dişi geyiğin birleşik ordu tarafına kaçtığı ancak düşman askerleri tarafından öldürüldüğü görülür. Kurt ise Roma ordusu tarafına gelir ve öldürülmez. Bunu gören ön sıralardaki bir Romalı asker sesli bir şekilde;

²⁸⁸ Livius, 1. 6

²⁸⁹ Manes; Latinlerde tanrı olmayan tanrısal şahsiyetler olarak kabul edilen varlıklar. Bkz. Liv. 8. 6, 9

²⁹⁰ Liv. 10. 3

“...Fırar ve Katliam onların tarafında şekillenmiştir. Ölü hayvanın yattığını gördüğünüz yer Diana için kutsaldır. Bu tarafta zarar görmemiş ve sıhhatli, Mars'ın kurdu biz Mars'ın soyunu ve koruyucumuzu hatırlatmaktadır...” bu cümleyi söyler. Görüldüğü gibi rütbeli olmayan bir asker bile sıra dışı bir alameti yorumlayıp kehanet verebilmektedir²⁹¹.

Savaş başladığında Fabius Samnitlilerin karşısında, Decius ise Gallialıların karşısında yer alır. Savaş başladığında Decius askerlerine savaşı kazandıklarında şan ve şerefın kendilerinin olacağını bildirerek piyade savaşından sonra süvarileri ileri sürer. Yapılan süvari savaşında Gallia süvarileri iki kez geri çekilmek zorunda kalır. Bu sırada Roma süvarileri giderek uzaklaşmış ve Gallialıları geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Ancak tam bu sırada Gallialılar savaş arabaları ve tekerlekleri diğer başka eşyalar ile farklı sesler çıkarmaya başladıklarında Roma süvari atları paniklemiş ve savaş safları bozulmuş ve geri çekilmeye başlamış. Düzensiz bu geri çekilme Roma piyadesin de bir kargaşalığa neden olmuştur. Bunu fark eden Gallia piyadesi sert bir saldırıya geçmiş, Roma piyadesi bu saldırıya karşı duramayınca orduda genel bir dağılma yaşanmıştır. Decius orduyu tekrara toplamaya çalışsa da hiçbir işe yaramadığını fark etti. Bunun üzerine yüksek sesle baba Decius'a; “...Niçin evimizin kötü kaderini tehir etmek için daha geç kalıyorum? Ulusun tehlikelerini başka tarafa çekmek için bizim kurban edilmemiz ailemizin ayrıcalığıdır. Toprak ve Manes tanrılarına şimdi kurban olarak benimle birlikte düşman lejyonlarının öldürülmesini teklif edeceğim...” söyledi. Ardından savaş meydanında inerek pontifex Marcus Livius'un yanına çağırarak, Roma milleti adına düşman lejyonlarını feda ettiğinin önerdiği sözleri ezbere tekrarlamasını emretti. Ardından Babası Decius'un kendini feda ederken söylediği duayı tekrarladı. Ardından da düşman saflarına atıldı ve öldü. Deciusun askerleri komutanlarının öldüğünü öğrendiklerinde kaçmak yerine zar zor bir şekilde savaşı devam ettirdiler. Samnitler ile savaşan diğer consul Fabius Gallia cephesinin kötü gidişatını öğrenmiş ve Samnitlileri bozguna uğrattığında o cepheye gitti. Ancak Decius'un kendini feda ettiğini öğrendi.

²⁹¹ Liv. 10. 27

Gallialılar ise gelen takviyeler ile geri çekilmek zorunda kalmış ve savaştan Roma zaferle ayrılmış. Bu savaşta 42000 Gallia'lı öldürülmüş ve 8000 esir alınmış, kanlı bir savaş olmuştur²⁹². Bu savaşta baba Decius'un sonu, oğluna da yansımış ve Decius'da kendini babası gibi Roma için kurban etmiştir.

Bir başka savaş zamanı Roma'ya kehanet almak için gidilen kehanet şu şekilde anlatılmaktadır. Roma M.Ö. 326-324 yıllarında Vestini ve Samnitler ile savaştadır. Vestini kabilesine karşı Iunius Brutus Scaeva, Samnitlere karşı olan cephede ise Lucius Furius Camillus savaşını yönetecektir. Ancak Camillus hastalanır bunun üzerine Lucius Papirius Cursor diktatör seçilir. Diktatör Roma atlı birliğinin başına Quintus Fabius Maximus Rullianus'ı tayin etti. Savaş öncesinde diktatör Cursor muhafızlarının tavsiyesi üzerine kehanet almak için Roma'ya hareket eder. Atların başı olan Quintus Fabius'a kendisinin gelesiye kadar asla savaşmamasını emreder. Ancak Quintus düşmanın drumundan faydalanıp savaş emri verdi ve savaşını kazandı. Bu durum diktatörü oldukça kızdırmış, zafer onurunu kendinden aldığı için Quintus Fabius'u cezalandırmak için senato'ya götürmüştü ancak senato Quintus'a ceza vermemiştir²⁹³. Roma ordusu farklı durumlarda özellikle savaşta avantajı eline geçirdiği anda tanrıların iradesine başvurmadan karar alamamaktadır. Bunun yanında kehanete başvurulması ordu komutanının özellikle savaşını kaybettiğinde senato ve halk tarafından cezalandırılmak istemediği için ya da Roma ordusunun yenilgisini kendisine yüklenmemesi için tanrıların iradesine de başvuruyor olabilir. Sona eren savaşın ardından Roma ve Samnit'liler savaş arifesinde iken Tarentum elçileri Roma'ya gelir ve savaşmak istemediklerini bildirdi. Consul Papirius, Tarentumlular'a; “...*Ey Tarentumlular, tavukların bakıcısı işaretlerin uygun olduğunu bildiriyor. Kurbanlarda fevkalade güzel olmuştur. Gördüğümüz gibi giriştiğimiz bu işte tanrılar bizimle beraberdir...*” bu konuşmayı yapmıştır. Romalılar girdikleri savaştan zafer ile çıkmıştır²⁹⁴. Görüldüğü gibi kehanetler askerin ve devletin yüksek kesimlerindeki insanların moralini yüksek tutmuş ve barışa karşı olmalarına neden olmuştur.

²⁹² Liv. 10. 28, 29

²⁹³ Liv. 8. 29

²⁹⁴ Liv. 9. 14

Savaş esnasında beklenmedik bir olayın yaşanması da kötü yada iyi bir işaret olarak algılanmaktadır. Erturia eyaleti (M.Ö. 299-295) isyan etmiş ve Roma'ya karşı silahlanması üzerine Roma bir ordu hazırlar ve başına da kura ile belirlenen consul Manlius'u getirirler. Manlius ordusu ile zar zor girdiği düşman ülkesinde atı ile giderken atından düşer ve bu kazadan üç gün sonrada ölür. Erturalılar bu kazayı harbin bir kehaneti olarak algıladılar ve tanrıların kendileri için Roma'ya düşman olduklarını belirttiler. Ancak consul Marcus Valerius diktatör ilan edilir ve düşman topraklarına yollanır Ertrialılar korkularından gizlendikleri yerlerden çıkmazlar. Bu uzun bekleyiş sonrası Roma ordusu şehri geri çekilir²⁹⁵. Bu gibi durumlarda olayın hangi tarafın işine yarlıyorsa ya da avantaj sağlıyorsa işaret karşı tarafın yenileceğini ifade eden bir tanrısal irade olarak algılanmıştır.

Savaş zamanında bakılan kutsal tavuk kehanetlerinde kutsal tavuk bakıcılarının kehanetler konusunda yalan söyledikleri de kaynaklarda geçmektedir. Bu durum Roma ile Samnitliler arasında M.Ö. 290-285 yılında patlak veren savaşta karşımıza çıkmaktadır. Savaşı Lucius Papirius'un yönetmesi kararlaştırılmıştır. İki ordu karşı karşıya iken, Roma ordusundaki her asker savaşma isteği ile sabırsızlanmaktadır. O gece consul kutsal tavukların bakıcısına kehanete bakmasını emreder. Bakıcı tavuklar yemleri yemediği halde yalan söyleyerek yemleri iştah ile yediklerini ayrıca yemlerin yere düşerek dans ettiklerini bildirir. Bu sırada kutsal tavukların bakıcılarının münakaşalarına kulak misafiri olan bir süvari durumu consul Papirius'un yeğeni olan Spurius Papirius'a anlattı. Oda consul'e durumu bildirdi. Consul Roma ordusu için bu kehanetten daha iyisi olmadığını söyleyerek tavukların bakıcısının en ön sıralarda savaş düzeni almasını bildir. İki ordu karşı karşıya geldiğinde kutsal tavukların bakıcısına bir mızrak isabet ederek öldü. Bunun anlatılması üzerine consul "...tanrılar muharebede hazır bulunuyorlar..." diye bağırdı. Ayrıca tam consul konuşurken bir karga çığlık attı bu işredden de consul son derece memnun kaldı. Yapılan savaşta consulün bir tepenin arkasında toz bulutu çıkarması emrini vermesi ile askerlerin çıkardığı toz

²⁹⁵ Liv. 10. 11

bulutunun ikinci consulün desteğe geldiği düşman ordusunda yayılması ile savaşı Roma kazandı²⁹⁶. Bu savaşta Roma consulü kehanetin yalan olduğunu bilse dahi ordunun savaşıma isteğini kırmamak ve kehanetin oluşturduğu kazanma inancını bozmamak için orduya yalan olan kehanet ile ilgili bir açıklama yapmamıştır. Bunun yerine kutsal tavuklardan kehanet alan görevliyi savaş safının en önüne koyulmasını emrederek idam ettirmiştir.

İkinci kartaca savaşını bildirdiğine inanılan işaretlerde kaynaklarda geçmektedir. Bu işaretler Hanibal Alpleri aşmaya çalışırken ortaya çıkar. Gaius Flaminius yeni konsül olmuş bunun içinde kurban kesmeye karar vermiştir. Kurban kesilirken, kurban eden kişinin elinden kurtulmuş ve birçok kişiyi kana bulamış. Sicilya'da bir askerin mızrağı alev almış, yine Sardinya'da bir süvari gece nöbeti esnasında etrafta dolaşırken elindeki sopası alev alır, Galiia'da bir askerin kılıcını kurt alır ve kaçıtır, sahillerde birçok yangın patlak vermiş ve bazı askerlerde yıldırım çarpmıştır. Bu kötü işaretleri consul senatoya bildirir. İşaretlerin doğruluğuna kesinleşiyince küçük ve büyük kurbanlar edilmesine ve 3 gün boyunca tanrılara niyaz ve yalvarma yapılmasına karar verildi. Bu şekilde tanrıların öfkesi yatıştırılmaya çalışıldı. Ayrıca decemvirler'e Sbyllia kitaplarına bakılma görevi verilmiştir. Araştırmalarda tanrıların hoşuna gidecek kutsal mısraların söylendiği gösteren dini merasimlerinde olduğunu gözlemledik. Ayrıca Sbyllia kitaplarının incelenmesi sonucu alınan kararlarda devletin başındaki diktatör Quintus Fabius Maximus'un Venüs'e bir mabet adanması kararlaştırıldı. Decemvirlerin bu şekilde nasihatinden sonra altın bir yıldırım Jupitere, gümüşten yapılmış hediyelerde Iuno ve Minerva'ya sunulmasına karar verildi. Ayrıca kurbanlar yeterli görülmeyip para toplandı ve daha çok kurban kesildi. Bu şekilde tanrıların yatıştırıldığına inanıldı²⁹⁷. Bu tür işaretleri Hanibal'in de gördüğü kaynaklarda geçmektedir. Buna göre Hannibal uykusunda iken tanrıya benzer bir genç görünmüş ve kendisinin İtalya'ya götürmek üzere Jupiter tarafından gönderildiğini söylemiş. Bu nedenle kendisini takip edecek ve kılavuzundan hiçbir yerde gözünü ayırmayacaktır. İlk başta Hannibal sağ sola bakmadan onu takip etti. Ancak bakış istikametini

²⁹⁶ Liv. 10. 40

²⁹⁷ Liv.21.63, 22. 1- 10, 24. 10, 25. 12,

koruyamadı ve ağaçların ve çalılıkların muazzam döküntüleri arasında hareket eden olağan üstü büyüklükte canavar gibi bir yılanı arkasında gördü. Aynı zamanda şiddetli gök gürültüsü ile fırtına bulutlarının gelmekte olduğunu gördü. Bu işaretlerin ne olduğunu sorduğunda, bu işaretlerin İtalya'nın mahvolacağını belirten alametler olduğunu açıkladı²⁹⁸.

Savaş başladığında Kartacalı komutan Hannibal (M.Ö. 217), Roma'yı, Roma'da yenmek için İspanya'dan ordusu ile yola çıkarak Gallia'ya (Fransa) gelir. Burada güvenilmez ve kalabalık olan Gallia kabilelerin arasında fazla kalmayı uygun bulmaz, Etrurya'ya giden üç yolunda consul Flaminius'un tuttuğunu bildiği için en az işlek olan rotadan gitti. Flaminius askeri alanda yetenekli bir komutan değildi. Senatonun uyarısına rağmen Şehri terk eder ve çağrılara kulak asmayarak, seferi kehanet ve alametlere rağmen başlatır. Sonunda ise Roma ordusu Thrasymenian gölünü çevreleyen tepelerin arasında yenildi ve consul öldü²⁹⁹. Bu savaşın kaybedilmesini Romalılar kutsal tavuklar ve kuş falına bakılmamasında dayandırsalar da asıl sebep consul'ün beceriksizliğidir.

Cannae muhaberesinden önce Romalı kahin Marcus Amelius bu felaketi bilmiş ve sanato'ya iki kehanette bulunmuştur. Bu kehanetin birinde; *"...Troiae'in torunu, yabancıların sesi Diomedes'in Ovası'nda savaş yapmaya zorlayamaması için Canna Nehrine kaç. Fakat sen ovayı kanla dolduruncaya ve senin ölülerinin binlercesini nehir, meyvesi bol karadan büyük denize taşıyuncaya dek, sen bana inanmayacaksın. Balıklara kuşlara ve karada yaşayan vahşi hayvanlara senin etin yem olacak. Çünkü Iupiter bana böyle beyan bulunmuştur..."* bu bilgiler yer alır. Diğer kehanet ise muğlaktı. Ancak bir gün boyunca yorumlanması için uğraşıldı ve senatoya sunuldu. Senato ikinci kehanetin verdiği bilgi doğrultusunda da Grek adetlerine uygun biçimde kurbanlar kesti. Dini törenler ve bayramlar düzenlendi³⁰⁰. Savaş sonrasında Quintus Fabius Maximus diktatör seçildi ve seçildiği gün senato'yu topladı.

²⁹⁸ Liv. 22. 22

²⁹⁹ Livius, 1. 9; Thrasymenia muhaberesinden bir yıl önce Trebia savaşında Hannibal Romalıları yenmiştir. Savaş öncesinde bir kurt Roma ordusu saflarına girerek askerleri parçalamış ve kaçmış. Ayrıca bir arı sürüsü consulün çadırının yanına konmuştur. Bütün bunlar kötü bir kehanetin alameti olarak yorumlanmıştır. Bkz. Liv. 21. 46

³⁰⁰ 25. 12

Kaybedilen savaşın consul Flaminius'un dini merasimleri ve kehanetleri ihmal etmesinden dolayı ayrıca çok günah işlediği için Roma ordusu ve kendisinin bu sona uğradığını senatoya ikna etti. Ardından tanrıların neden kızgın olduklarını anlamak için decemvirleri Sbyllia kitaplarına bakmakla görevlendirdi. Decemvirler savaş tanrısı Mars'a adanan adağın usulüne uygun yapılmadığı tekrardan daha bol ve usulüne uygun bir adağın adanması gerektiğini senato'ya bildirdi. Ayrıca büyük oyunların Iupiter'e adanması ve Venüs'e bir mabet adanması söyledi. Senato derhal Marcus Aemilius'a bu bildirilenleri yapması emri verdi³⁰¹. Kaybedilen savaş Romalılar consulün savaş taktiklerine ve beceriksizliğine vermekten daha çok eksik yapılan kehanet ve adaklara yüklemiştir.

Bu savaştan sonra İtalya'da meydana gelen Cannae muhaberesinde Hannibal'den alınan ağır yenilgi sonrası Romalılar Quintus Fabius Pictor önderliğinde bir grup elçi Delphoi'ye kehanet almaya gönderilir. Yazılı olarak alınan cevapta;

“...Siz Romalılar, söyle yaparsanız işleriniz daha kolay ve rahat olacaktır;

Devletiniz daha çok istediğiniz gibi gelişecek ve savaşta zafer Roma halkının olacaktır. Devletiniz iyi yönetilip ayakta kaldığında Pythialı, Apollon' bir armağan gönderin, hem de ganimetlerden, kârınızdan

Ganimetlerin gelirinden ve ganimet olarak elde ettiğiniz silahlardan.

Kibirden uzak durun!...³⁰²”

Gelen kehanet üzerine Q.F. Pictor defne yapraklarından takılmış çelenk ile Roma'ya gider ve orada Apollon'a sunusunu yapar. Fransa'dan ve Kuzey İtalya'dan saldırıya geçen Hanibal'in kardeşi Hasdrubal'i Meturus savaşında (M.Ö. 207) yener. Ardından Delphoi'ye altın çelenkler ve ganimetlerin bir kısmı gönderilir. Hediye götürülenler geri gelirken Delphoi bir kehanet daha verir; “...Roma büyük bir zafer arefesin de...” olduğunu müjdeler³⁰³.

³⁰¹ Liv. 22. 9

³⁰² Liv. 23. 11

³⁰³ Liv. 28. 45, 23. 11; Tanrıver, 2009, 371

Hannibal Roma ile yaptığı savaşı kaybetmiş ve Amon kahinlerin den bir kehanet almıştır. Kahanette ölümünden sonra Libyssa topraklarına gömüleceğine yer almaktadır. Hannibal savaşta yenildiği için Anadolu'ya kaçar birkaç ülkeye sığınır en son Bithynia kralı Prusias'a sığınmıştır. Ancak Roma'nın Hannibali istemesi ile Prusias ihanet ederek Hannibali Roma'ya teslim etmeye çalıştığı sırada Hannibal 70 yaşlarında zehir içerek ölmüştür. Cenazesi ise Bithynia'nın Lbyssa adlı köyüne gömülmüştür. Bu şekilde kehanet gerçekleşmiş ama Hannibal'in yorumu yanlış çıkmıştır³⁰⁴. Bu kehanet Romalıların kendileri güvende hissmek için Haninal'in Roma'ya asla gelemeyeceğine dair kehanet uydurmaları çıkmış olabilir.

Romalılar M.Ö. 95-65 yılları arasında Pontus kralı Mithradates ile savaşmıştır. Sbylli kitaplarında bu savaşları konu bir kehanette "...Doğudan gelen bir kralın birçok kralı tahtından edeceği, geniş topraklara sahip olacağı daha sonra da bütün krallara korkuyu öğreteceği ve Romalıları felaket getireceği bilgileri yer almaktadır. Mithridates bu kehanetin halk arasında yayılmasını sağlayarak savaşı başlatmadan önce yoğun bir propaganda içine girmiştir. Bunun yanında kendisinin soyunu Perslere bağlayan sikkeler bastırılmış ve krala olduğunda meydana gelen kuyruklu yıldız ile de Romalıları ile yapılan savaşı kazanacağını belirtiyordu³⁰⁵.

3.4. ESKİ ROMA'DA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SİYASİ ALANDA KEHANET

Bu dönemde Kehanetlere olan güven azalmış, tapınaklardaki rahibelerin tanrısal iradeye ulaşamadığı ya da tanrıların rahibelere gelecek hakkında bilgi vermediği halk arasında kabul görmeye başlamıştır. Bundan dolayı bazı deyişler ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları "...Delphoi kahinin dilsiz olduğu için, insan geleceğin karanlığına mahkum edilmiştir..." verilen bilgi ile Delphoi'nin eskisi kadar saygı ve güvenin kalmadığı kimsenin itimat etmediğini de göstermektedir³⁰⁶.

³⁰⁴ Mansel, 1968, 6, 7; Paus. 8. 2. 2

³⁰⁵ Arslan, 2007, 123

³⁰⁶ Kahyaoğlu, 2011, 136

Coğrafi değişimlerde kehanete konu olabilmektedir. M.Ö 63- M.S. 23 yıllarında yaşayan Strabon, eserinde bir kehanetten bahseder. Bu kehanette Güneydoğu Anadolu'dan doğan Pyramos (Ceyhan Nehri) nehrinin yatağının tamamen kaya olduğunun nehrin ortasında derin dar bir yarığın bulunduğunu bildirir. Ayrıca bu yarığa doğru nehir yatağının daralmasından dolayı gök gürlemesi gibi bir ses çıkarmaktadır. Bu bilgilere ek olarak nehir denize Kataonia ve Kilikia'dan geçerken dağlardan denize pek çok toprak getirir. Hatta bu konu hakkında birde kehanetten bahseder. Kehanette ; “...*Geleceğin insanları, gümüş girdaplı Pyramos'un kutsal kıyılarını mille dolduracağını ve Kıbrıs'a ulaşacağını göreceklerdir...*” gerçekten de Ceyhan nehrinin oluşturduğu deltanın yavaş yavaş denize doğru genişlediği doğrudur³⁰⁷. Aslında bu kehanet birazda nehrin oluşturduğu deltanın, Kıbrıs adasına doğru genişlediği için bir gün ikisinin birleşeceğini düşünen birisi tarafından da söylenmişde olabilir.

Hatip Dion Khrysostomos, İmparator Titus Flavius Domitianus döneminde (M.S. 81-96) Roma'dan sürgün edilir. Dion sürgün edildikten sonraki yaşamını gezgin olarak devam ettirmiş ve Atina'da yaptığı bir konuşmada şu şekilde hayatını anlatmıştır. Dion Yunanistan'a gelmişken eski hayatını ve kaybetmiş olduğu saygısını geri nasıl alacağını Delphoi'yesorar. Pythia ona; “...*Daha önce ne yapıyorsa, onu aynı şekilde devam ettirmesini ve dünyanın sonuna kadar gitmesini söyler...*” bu şekilde bir kehanet verir. Kehaneti bu şekilde vermesi Dion'un yaptığı şeyin güzel ve kalıcı bir şey olmasından dolayıdır. Bunun üzerine Dion takipçisi olduğu Kynik (Şüpheci) akımının tasdiklenmiş olduğunu düşünür. Kehaneti almasıyla birlikte yoksul kıyafetleri ile gezgin bir hatip olarak ülkeleri gezer ve hayatına devam eder. Dmitianus'un ölümüyle birlikte Dion'a gezip gördüğü ülkelerden dolayı daha çok saygı gösterilip itibar edilir³⁰⁸.

Bu dönemde şehirlerinde toplu olarak kehanet almak için bilicilik merkezlerine başvurduğunu kaynaklarda görmekteyiz. Nikomedia için Klaros

³⁰⁷Kataonia; Elazığ ile Fırat nehri arasındaki bölge. Bkz. Strab. 12. 2. 4

³⁰⁸Tanrıver. 276

bereketli bir hasat nasıl yapılması gerektiğini belirten bir kehanet vermiştir³⁰⁹. Ayrıca Nikomedia’da Publius Aelius Hadrianus döneminde M.S. 120 yıllarında meydana gelen depremde Klaros kehanet merkezine başvurmuştur³¹⁰.

Spor yarışmalarında da bu dönemde kehanete başvurulduğu görülür. Didyma kehanet merkezine (M.S. 130) İskenderiyeli atlet Apphion Heronas gider ve şu soruyu; “... *Atalarının tanrıları ve sen ona her girişimde destek olduğunuz için şimdi size soruyor efendim, bu yarışmalar da her zaman ki gibi şerefli bir biçimde çıkacak mı?...*” sorar ve cevap olarak “...*Phobios, Serapis ve atletlerin yarışmalarını gözetleyen Nemesis’e dua et, o zaman istediğin gibi yardımına koşacaklar...*” bu kehaneti alır. Phobios Apollon Didyma’nın efendisidir, Serapis atletler arasında saygındır ve Nemesis yarışmaları himaye eden tanrıçadır³¹¹. Görüldüğü gibi spor yarışmalarında bile kehanet merkezlerine danışılmaktadır.

Kura çekerek de kehanete başvurulmaktadır. Psidia’da bulunan Kremna antik kentinde dörtlükler halinde yazılmış kehanet cevapları ortaya çıkarılmış. Burada sorulan soruların yazıt üzerinde 56 adet cevabın hangisine karşılık geldiğinin belirlenmesinde aşık kemikleri kullanılmıştır. Aşık kemikleri beş adet olup her bir yüzünde 1, 2, 3, 4 ve 6 gibi sayıla karşılık gelir. Beş adet aşık kemiği atılıp gelen sayı dizisinin hangi kehanete karşılık geldiğine bakılır. Cevaplar yine muğlaktır ve yoruma açıktır. Her cevap bir tanrı ve tanrıça ya adanmıştır. 24. Ve 49. Dörtlükler Apollon’un verdiği kehanet olarak kabul edilirler. 24. Dörtlüğün karşılığı ise 44413 tür. Yani üç aşık kemiğinin 4, birinin 1, diğerinin de 3 gelme olasılığıdır. 24. Dörtlükte yer alan Apollon’a adanmış kehanette; “...*Acele etme! Şuan için bir fırsat görmüyorum. Bundan sonra planladığın her şeyi gerçekleştireceksin ve tanrı sana rehber olacak. Satmak içinde almak içi de acele etme...*” bu dizelere yer verilmiştir. 49. dörtlüğün karşılığı 66633 tür. Yani üç adet 6, iki adet 3’ün gelme olasılığıdır. Bu kehanette “...*Dur! Hareket etme ve Phobios’un kehanetine kulak ver. Bir fırsat görüyorum ama şu anda durgun. Biraz kendini tutabilirsen tüm arzuların*

³⁰⁹ Tanrıver, 2009, 268

³¹⁰ Bu depremin tam olarak olduğu tarih bilinmemekle birlikte M.S. 123-124- 128 yıllarında olduğu kabul edilir. Bkz. Ruge, 2019, 9

³¹¹ Tanrıver, 2009, 377

gerçekleşecek...” bu dörtlüğe yer verilmiştir³¹². Görüldüğü gibi kesin bilginin uzağında muğlak cevaplar verilmektedir.

Hastalık içinde bilicilik merkezlerine başvurulduğu görülebilmektedir. Aelius Aristides şifa bulmak amacı ile Mısır şifa tanrısı Serapis’e dua eder. Ancak hastalıkları iyileşmediği için çaresizlik içinde Klaros Apollon kehanet merkezine Aelius Aristides bir elçi vasıtası ile danışır. Kehanet alma amacı ise hastalıklarına bir çare bulmaktır. Bunun içinde Zosimos’u kehaneti alması için gönderir. Klaros tarafından verilen kehanette; “...*Kaikos kaynaklarından fazla uzak olmayan, Telephos’un ünlü şehrinde onurlandırılan Asklepios senin hastalıklarını iyileştirecek ve seni sağlığına kavuşturacak...*” bu şekilde bir kehanet alır. Kehanet üzerine Aristides M.S. 146 yılının ilkbaharında Allianoi sağlık merkezine gitmiş ve sağlığına kavuşur³¹³. Yine Tacitus’un eserinde Roma İmparatoru Tiberius Claudius Nero’nun evlatlığı olan Germanicus’un M.S. 14 yılında Klaros Apollon kehanet merkezine bizzat başvurduğu bilinir³¹⁴.

Roma’da M.S. 1-2 yüzyılda Batı Anadolu’da bulunan Didyma’ya Athena’nın rahipliği kurumunun nasıl düzenleneceği konusu danışılır. Kehanet merkezine; “...*Bu makamı bir ömür boyu için satmak mı daha iyidir. Yoksa rahiplik yıllık seçimler ile mi verilmelidir...*” bu soru yöneltilir. Kehanet merkezinden; “...*Soy ve özgeçmişine göre en üst sırada kim varsa, vatandaşlar arasında onu her yıl seçin...*” bu cevabı alırlar. Bu kehanet üzerine rahiplik onuru uzun bir süre belirli bir kişiye değil, yıllık olarak farklı kişilere verilmiştir. Bu şekilde kentteki üst tabaka hayatlarının bir kısmını bu makamı işgal etmelerine hem de oldukça büyük bir sayıda vatandaşın kamusal hayata katılımına izin veren bir çözüm olmuştur³¹⁵. Ayrıca kahin vermiş olduğu kehanet ile bu makamın bir kişi yerine zengin ve tanınan kişilerin de seçilmesine olanak sağlamıştır. Kahinin bu kararı zengin sınıfın işine gelmiştir. Bu nedenle kahinin tarafsız bir şekilde kehanet vermediği akla gelmektedir.

³¹² Gürdal, 2007, 153

³¹³ Tanrıver, 2009, 395

³¹⁴ Tacit. An. 2. 54; Aristides bu tedavi sürecinde soğuk su içip ardından termal suya girmektedir. Bkz. Şahin, 2012, 325;Kaçar, 2008, 73

³¹⁵ Tanrıver, 2009, 379

Bir diğerk sağlık hakkındaki kehanet ise soylu bir aileden gelen Metapontumlu Parmeniskos (M.S. 150-200) garip bir hastalığa yakalanır. Parmeniskos, Trophonios'un Lebadeia'daki yeraltı kehanet merkezine başvurur. Mağaradan çıktıktan sonra gülme yetisini kaybettiği yitirmiştir. Bu durum uzun süre değişmez, bundan dolayı çaresizlik için Delphoi kehanet merkezine başvurur. Aldığı kehanette annesinin ona gülme becerisini tekrar vereceği söylenmiş ve annesine özellikle saygıyı göstermesi gerekmektedir. Bu kehaneti Parmeniskos annesi olarak gördüğü memleketine gittiğinde iyileşeceğine yordu. Ancak memleketinde de bir şey olmadığından kandırıldığını düşünür. Yıllar sonra Delos'a gelir orda Apollon'un annesi Leto'nun kült heykelini ziyaret eder. Heykel ağaçtan olup çok özensiz yapılmıştır. Parmeniskos bu heykelin durumuna güler. O anda Parmeniskos güler ve aldığı kehanetin doğruluğunu anlayarak Leto'ya kurban keser³¹⁶.

Doğa olaylarında da kehanete başvurulmuştur. Batı Anadolu'da M.S. 150-160 yıllarında bir deprem olmuş, bu depremde Symrna kenti bu felaketin neden olduğunu ve devam edip etmeyeceği hakkında Klaros kehanet merkezine başvurmuştur. Symrna halkı Klaros'tan muğlak değil bu sefer net bir cevap beklemektedir. Kehanet ocağı ise net bir kehanet verdiğinde güvenilirliğinin yitireceğini bildiğinden dolayı Symrna'ya; "...Tanrı Apollon artık bu soruya çok kızdı. Bundan sonra Symrna kentine bu sorunun cevabını vermeyecek, gelmeyin..." kehanetini verir. Symrna halkıda bu olay ile ilgili kehanet almak için Klaros'a gitmezler. Bu olayda muğlak bir kehanetin işe yaramayacağını hatta saygınlığını da kaybede bileceğinden Klaros kendisine bir kaçış yolu bularak kehanet vermemiştir.

Veba ve salgın hastalık içinde kehanet merkezlerine başvurulmaktadır. Klaros Kehanet merkezi M.S. 166-215 yılları arasında felaketlerin uzaklaştırılması için dört kehanet vermiş bu kehanetleri yerine getirmek için ise ilk başta Apollon'un heykelinin dikilmesi gelmektedir. Bu kehanetler Hierapolis, Troketta, Pergamon ve Kallipolis' verilmiştir. Hierapolis'de ortaya çıkan vebaya karşı; "...Bütün şehir kapılarını etrafına, sanki uzaktan kısır

³¹⁶ Tanrıver, 2009, 375

salgını vuruyormuş gibi hastalıkları yok eden yayıyla donanmış Phoibos Klarios'un kutsal bir heykelini kutsayın..." bu kehanet verilmiştir³¹⁷. Kehanette görüldüğü gibi Apollonun heykelinin dikilmesini istemekle birlikte bu salgı Apollon'un felaketleri yok eden oklarıyla ortadan kaldıracağı bildirilmektedir.

Manisa'nın Turgutlu ilçesine bağlı Derbent köyünde alt kısmı eksik olan üç cephesinde Grekçe bir yazıt olan heykel kaidesi bulunur. Bu kaide Troketta halkının ürünlerini yok eden bir hastalık karşısında Klaros Apollon kehanet merkezine başvurmaları ve aldıkları kehanetten bahsetmektedir. Ortaya çıkarılan yazıtta; "...Klaros Apollonunun kehaneti gereğince, Kaisareia Troketta halkı, kurtarıcı Apollon'un (bu heykelini) saygıdeğer tanrılara (İmparatorlara ?) adadı. Tanrının Heykeli ve kaide için (gerekten) parayı (Apollon'un) rahibi, Paphlagonia'lı Glykon'un oğlu Miletos ödedi. Anıtın müteahhitliğini...oğlu Hermogenes yaptı...". İlk başta yazıtın neden ve kimler tarafından yaptırıldığı ve yapıldığı hakkında bilgi verdikten sonra kehanetten bahsedilir. Kehanette; "... Karlı Tmolos (Bozdağ) dağının eteğinde Troketta'da yaşayan ve Bromios (Dionysos) ile Khronos'un kudretli oğlu (Zeus) tarafından onurlandırılan sizler, şimdi büyük bir dehşet içinde, gerçeği öğrenmek için neden benim kapıma dayandınız? Madem merak ettiniz, size tüm gerçeği bildireceğim; Eyvah eyvah! Ovaya büyük bir felaket düştü! Kaçıp kurtulması imkansız öyle bir hastalık ki, bir elinde intikam kılıcını (Poine) taşıyor, diğerinde de henüz ölenlerin hüznü görüntülerini. Hastalık, bütün ovayı tüketiyor ve yeni doğanları biçiyor ve bütün nesil perişan oluyor ve ölümlüleri pislik içinde azap çekmeye zorluyor. İşte, başınızda böyle bir bela var... sizleri bu beladan kurtulmak üzere tanrısal yasalara uygun bir yol bulmak için telaşlanan ve gerçekten yardım dilemek için bana gelen sizler! Yedi ayrı pınardan saf su temin edin. Ve sonra bu suyu (Kükürtle) arıtın ve sonra hemen, bundan hoşnut olan Nymphalarla (Sudaki Periler) evlere serpin. (Ayrıca) ovadaki bu felaketten sağ salim kurtulan bu insanlar (İleride) şükranlarını ifade edebilsinler diye, derhal, ovanın ortasında bir elinde (yay ?) tutan bir Phoibos heykelinin dikilmesini sağlayın..." verilen öğütleri Troketta halkının

³¹⁷ Tanrıver, 2009, 258

yerine getirilmesi istenir. Aslında Apollon inancında vebayı, salgın hastalığı ve felaketleri oklarıyla yollayan Apollon'un kendisidir. Bu şekilde yolladığı felaketler bölgedeki halka arınmaları için sebep veren ve yol gösterip vebayı uzaklaştıran da yine kendisidir³¹⁸.

RESİM 22: Trokketa'nın Klaros Kehanet Merkezinden Aldığı Kehanet Hakkında Bilgi Veren Kiade³¹⁹.

Pergamon şehri için verilen kehanette felaketlerden kurtulmak için yapılacak törenleri sayarken Apollon Apollon şunları belirtir; “...*Bırakın yedi gün boyunca sunaklarda kurbanlarının butlarını adasınlar...*” bu şekilde Apollon'a kurban sunmalarını bu şekilde kendilerini arındırmalarını söylemiştir³²⁰. Kallipoliste'de bir takım salgın ve veba görüldüğünde Klaros kehanet merkezine başvurulmuş. Alınan kehanette Apollon'un vebaları

³¹⁸ Şahin, 2012, 326; Gürdal, 2007, 52; Graf, 2008, 13-15; Tanrıver, 2009, 248, 259; Poine; intikam tanrıçası. Bkz. Malay, 2010, 1

³¹⁹ Malay, 2010, 1 <https://www.hasanmalay.com/index.php/din/kehanet> (04.01.2020)

³²⁰ Tanrıver, 2009, 248

uzaklaştırıcı bir heykelinin dikilmesi ayrıca 7 temiz sudan alınan su ile kendilerinin arındırmalarını öğütlenmiştir³²¹.

Roma İmparatoru Hadrian'ın sağ kolu olan Favarinus antik çağ gizemlerini, dünya üzerinde en doğal şeylerin tuhaf bir şekilde yorumlanmasını, sihir ve kehaneti sevmiyordu³²². Roma İmparatoru Flavius Claudius Iulianus M.S. 360-363 yıllarında, pagan inançları geri getirmek ayrıca pagan inançlarının adetlerini tekrar yaygınlaştırarak İmparatorluğu yıkılma sürecinden kurtarmak istiyordu. Bunda dolayı sahte kehanetler ortaya çıkarmak gibi bazı çalışmalar yaptı. Bu kehanetlerden bazıları “... İsa'ya 365 yıl tapınılacaktır. Daha sonra bu inanç aniden sonlanacaktır...” şeklinde Hristiyanlığın sonlanacağını bildirmekteydi. Ayrıca bu kehaneti desteklemek için, “...İsa'nın Kudüs'teki tapınağının bir daha asla inşa edilmeyeceği...” şeklindeki kehanete karşı buradaki tapınağı tekrar inşa etmek için emir vermiş ancak kısa süre içinde ölmüştür. İmparatorun bu çabaları da boşa gitmiş kehanet ve paganizm yavaş yavaş ortadan kaybolmuştur. Delphoi'nin en son kehaneti ise “...Apollon'un artık burada kehanet vermediği...” şeklindedir ve bu kehanetten başka kehanet verilmemiştir. Ancak burada kültürel oyunlar M.S. 424 yılına kadar devam etmiştir.³²³

³²¹ Tanrıver, 2009, 259

³²² Livius, 2. 132

³²³ Kahyaoğlu, 2011, 142

SONUÇ

Tarihsel süreçte insanlar kendilerini bir şekilde güvene alma ve gelecek hakkında bilgi sahibi olma istekleri onları alternatif yollara itmiştir. Bu istekler ve dürtüler zamanla ortaya çıkan basit olayları ya da doğa (Şimşek, Gökğürültüsü, Güneş ve Ay tutulması, yağmurun yağması) olaylarına anlam yüklemelerine sebep olmuştur. Bu gelişme devamında ortada hiçbir işaret yok iken insanların gelecek hakkındaki kaygılarından dolayı bazı tanrılar ile iletişim kurabildiğine inanılan kahinleri ortaya çıkarmıştır. Kahinler ise insanların ihtiyaçlarını karşılamak için zamanla Bilicilik Merkezleri ya da Kehanet merkezleri olarak adlandırılan kutsal tapınakların ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Ancak antik çağın bilinmezliği için de ortaya çıkan bu yeni kültür Helen dünyasının zaaflarından yararlanarak para şan ve şöhret amacı ile hareket eden bir kurum haline gelmiştir. Bu gelişme zamanla kahenet türlerini ortaya çıkarmıştır. Bu inancın türleri ise insanların ihtiyacı doğrultusunda bir gelişme kaydederek ortaya çıkmıştır. Bu türler ise kura kehaneti, kuşların hareketlerini incelenerek bu hareketlerin yorumlanması ile verilen kehanetler ve tanrıya adanan kurbanların iç organlarının incelenerek ortaya çıkan durumun yorumlanması ile verilen kehanetlerdir. Ayrıca kehanet merkezlerinden alınan kehanetler, rüya kehanetleri, balıkların havuz için de yem yerken hareketlerinin gözlemlenerek verilen cevaplar ve rahibelerin tanrı ile cinsel ilişkiye girmesi ile kehanet verilmesi bu inancın türleri içinde sayılabilir.

Helen dünyasında ortaya çıkan bu yeni kültür, kendi kendine bir gelişimin yanında doğu kökenli kehanet anlayışından da etkilenmiş ve bu etkileşim kehanet kültürünün şekillenmesine yardımcı olmuştur. Hititlerin, Mezopotamya kültüründen aldıkları karaciğer falı ve kuşların uçuşlarından kehanet verilmesi doğu kökenli olduğu görülmektedir. Gelişen bu kehanet anlayışı ile insanlar gerçekleştirmek istedikleri bütün isteklerinde kehanete başvurur olmuştur. Bu istekler bazen devleti ilgilendirirken bazen basit bir konuda olabilmıştır. Dönemin insanlarınca kehaneti alınan konular veba, salgın hastalık, kuraklık, kış ayının sert geçmesi, savaşta kazanan tarafın kim olacağı, düzenlenen yarışlarda kimin galip geleceği, yapılacak bir seyahatin nasıl

gececeği, yeni kurulacak bir koloni, evlilik kararı ve siyasi bir değişim gibi bu konular hakkında kehanet merkezlerine başvurulup kehanetler alınmıştır.

Yunan toplumu kehanete inanarak başvursa da kehanet merkezlerindeki kahinler sık sık yaptıkları gibi verilen kehanetleri kendi çıkarları için kullanmışlardır. Bu şekilde yeni kurulan koloniler kurulma safhasında tanrı iradesine ve kutsal bir güce kehanet vasıtası ile dayandırılmaya çalışılmıştır. Lykurgos tarafından Sparta'da kurulan yeni devlet düzeninin Delphoi'den alınan cevap ile dini bir temele dayandırılması görülebilir. devamlılığı için Delphoi kehanet merkezine başvurulmuş ve bu yeni yönetim tanrıya dayandırılmıştır. Ayrıca efsanevi kişiler şehir devletlerince sahiplenilmiş. Kehanet merkezleri bu efsanevi kişilerin nerde olduğu bilinmeyen mezarlarının yerinin kehanet ile bildirerek sahiplenmelerini sağlamıştır. Bu kahramanların sahiplenilme sebepleri ise şehirlerin kutsal ve ilahi bir güç tarafınan korunduğu inancı ortaya çıkarmak ya da düşmanlarına bu kahramanlarca korunduğu intibahı oluşturmaktır. Kehanet merkezleri kendine fayda sağlayacak kehanetleri sık sık vermiştir. Örneğin Pers- Yunan savaşlarında Delphoi kehanet merkezinin kendisinin de bir Yunan kehanet ocağı olmasına rağmen Giritlilere ve Argoslulara kıta Yunanistan'ında bulunan Helenlere yardım etmemeleri ve tarafsız kalmalarını öğütleyen kehanetler vermiştir. Başka bir kehanette ise Lydia kralı Alyattes'in Miletos ile olan savaşında Athena tapınağı yanarak tahrip olur. Alyattes hastalanıp Delphoi'den kehanet istediğinde ise bu tapınağı öncelikle yaptırması gerektiğini bildirmiştir. Görüldüğu üzere ortaya çıkan kehanet ve kehanet merkezleri çıkar üzerine bir düşünce ortaya koyarak verilen kehanetlerden menfaat elde emiştir.

Romalıların kendilerini güvende hissetme isteği ve gelecek hakkında bilgi sahibi olma ihtiyaçları, kehanetin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kültür ise Etrüskler ve Yunanlıların etkisi ile şekillenmiştir. Roma toplumu kutsal tavuklar, kuş uçuşlarının yorumlanması, kurban hayvanlarının iç organlarının incelenmesi, Sbyllia kutsal kitaplarından kehanet verilmesi ve sıradışı ve ansızın ortaya çıkan olayların Haruspex olarak adlandırılan Kahinlerce yorumlanması ile kehanete başvurulmuştur. Kehanet türlerinden Haruxpezler ve kuş falı kehanetinin Etrüsklerden Roma kültürüne girdiği

anlaşlmıştır. İç organ falı ve kutsal Sbyllia kitapları ise Yunan kültürünün bir etkisi olarak Roma'ya geçmiştir. Roma'da kehanet anlayışı Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Patricius ve Plepsler arasındaki mücadelede sürekli olarak kullanılmıştır. Patriciusların Roma'nın bütün zenginliklerine sahip iken Pleplerin ağır işlerde çalıştırılıp hiçbir hakları olmaması zamanla Pleplerin Patriciuslara isyan etmelerine neden olmuştur. Ancak patriciusların devlet ve askeri yönetimi elinde bulundurmasından dolayı plepsler bir sonuç alamamıştır. M.Ö 4-3 yüzyıllarda yapılan savaşlarda Plepler isteklerinin yerine getirilmesi şartı ile savaşa asker yollayacaklarını belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu sıkıntılı durum Patriciuslar öne sürülen istekleri kabul etmeleri ile son bulmuştur. Ancak Roma'da devlet ve askeri yönetimi elinde bulunduran Patriciuslar kehanete bakmakla yükümlü olan memurlukları da elinde bulundurduklarından, bu istekleri tanrının iradesinin olmadığı söylenilmesi ile kaldırılmış ve bir süre sonra tekrar eski sisteme devam edilmesine neden olmuştur. Ancak Plepsler ve Patriciuslar arasındaki bu mücadelezun süre devam etmiştir. Görüldüğü üzere tanrı iradesi ve kehanet patriciuslar tarafından ele geçirilmiş ve ayrıcalıklarının korunması maksadıyla kullanılmıştır. İki sınıfın birbiri ile olan bu mücadelesi Cumhuriyetin zamanla yozlaşmasına ve bu sisteme olan inancın kaybolmasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler İmparatorluk yönetiminin doğmasına da zemin hazırlamıştır.

İmparatorluğun kurulması ile devlet gücünün tek bir elde toplanmasına olanak sağlanmış, bundan dolayı da Cumhuriyet döneminden daha istikrarlı bir düzenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu sakin barış döneminde Hristiyanlığın yayılması ile birlikte kehanete ve pagan tanrı iradesi kültürü, mevcut sistemde yer bulamayıp yavaş yavaş ortadan kalkması ile son bulmuştur.

Kehanet kültürü ortaya çıkması ile birlikte belli bir coğrafyada sıkışıp kalmamış komşu ülke ve coğrafyaları da etkileyerek yayılmıştır. Bu inancın toplum üzerindeki etkisini fark eden bazı kesimler ise bu gücü ele geçirerek kendi tekelleri altına almışlar. Bundan dolayı da yüzyıllar boyu sürececek olan insanların duygu ve inançlarını sömürerek güç ve para kazanan bir sistem ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- AKÇA, T. (2013). Bergama Asklepeionu'nun Tıbbi Bakış Açısı il Değerlendirilmesi. *Yayınlanmış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi* .
- AKÇAY, T. (2017). *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*. Ankara: Bilgi Kültür Sanat Yayınları.
- AMANDRY, P. (1951). La Mantigue Apollini Enne a Delphes Essai Surle Fanetionne Mant, de l' Oracle. *Revue de l' Histoire des Religions*, s. 238-245.
- ARSLAN, M. (2007). *Mithratadates IV Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odon Yayıncılık.
- AŞKİT, Ç. (2011). *Auspicium Et Imperium: Roma Cumhuriyet Döneminde İç Siyaset ve Kehanet*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BEAN, G. E. (2000). *Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi*. (P. Kurtoğlu, Çev.) İstanbul: Arion Yayınları.
- BONNARD, A. (2004). *Antik Yunan -I*. (K. Kurtgözü, Çev.) İstanbul: Evrensel Yayınları.
- BURKERT, W. (1985). *Greek Religion*. (J. Raffan, Çev.)
- ÇEVİK, N. (2013). "Likya'da Bir Kehanet Merkezi, Sura". *Aktüel Arkeoloji*, (S. 22), s. 92-97.
- DEMİRCİOĞLU, H. (2015). *Roma Tarihi*, (Cilt I). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DEMİRİŞ, B. (1998). *Roma'nın Yurt Sever Tarihçisi Titus Livius*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- DONALD, P. M. (2016). *The Homeric Hymns*.
- ER, Y. (2006). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Phonix Yayınevi.
- ERHAT, A. (2011). *Mitoloji Sözlüğü*.
- Ersoy, L. Ç.-O.-A. (2008). "Biyo Kimyasal Açından Apollon'un Simgesi Defne". *Arkeoloji Dergisi*, C. XII,(S. 2), s. 40-43.
- FOWLER, W. W. (1911). *The Religious Experience of the Roman People From the Earliest Times to The Ege of Augustos*. London: Mac Milland and Co. Yayınları.

- GENIERE, J. D. (1991). "Klaros Kazıları, 1990". *Kazı Sonuçları Toplantısı, C. XIII*,(S. 2), s. 69-79.
- GENIERE, J. D. (1992). "Klaros'taki Apollon Kutsal Merkezi". *Kazı Sonuçları Toplantısı, C. XIV*,(S. 2), s. 37-47.
- GENIERE, J. D. (1993). "Klaros'daki Apollon Kutsal Merkezi". *Kazı Sonuçları Toplantısı, C. XIV*,(S. 2), s. 37-47.
- GRAF, F. (2008). *Apollo*. Routledge.
- GRIMAL, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü*. (S. Tamgüç, Çev.) İstanbul.
- GÜNGÖR, H. (2005). "Bergama Karlık Kültü". *Belleten*,(S. 14).
- GÜRDAL, T. (2007). *Anadolu'da Apollon Kültü*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- HUBER, I. (2005). *Rituale der Seuchen-und Schaden Sabwehr im Varderen Orient und Griechen Land*.
- KAÇAR, T. (2008). "Bir Tedavi Yöntemi Olarak Aelius Aristides'in Rüyalari". *Toplumsal Tarih*,(S. 170), s. 72-76.
- KAHYAOĞLU, M. (2011). "Pağanizm ve Hristiyanlık Arasında Avaşın Aracı Olarak Kehanet". *Türk Bilim Dergisi*,(S. 7), s. 135-144.
- KARADAĞ, M. (2013). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Midas Kitap Yayıncılık.
- KAYAN, İ. (1995). "Klaros Kazı Alanında Jeomorfolojik, Jeorkeolojik Araştırmalar". *Ege Coğrafya Dergisi*,(S. 8), s. 1-24.
- LEVİ, P. (1997). *Eski Yunan*. (N. ERDİLEK, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- MALAY, H. (2010). "Klaros'lu Apollon'un Troketta'daki Bir Salgın Hastalık Hakkındaki Kehaneti". *Sosyal Tarih ve Arkeoloji*.
- MANSEL, A. M. (1968). "Hannibal'in Mezarı". *Belleten, C. XXXII*,(S. 128), s. 527-540.
- MANSEL, A. M. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MARTİN, T. R. (2014). *Eski Yunan: Tarih Öncesinden Helenistik Çağ'a*. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Say Yayınları.
- Numan TUNA, N. A. (2008). "Emecik Sarılıman Kutsal Alanı 2006 Yılı Çalışmaları". *Kazı Sonuçları Toplantısı, C. XXIX*,(S. 1), s. 141-155.

- Nuran ŞAHİN, O. Z. (1981). "Klaros". *Kazı Sonuçları Toplantısı, C. III*, s. 137-150.
- ÖZDİL, N. G. (2018). "Yazıtlar Işığında Küçük Asya'da Stephonephoria". *History Studies International Journal of History, C. X*, (S. 3), s. 197-205.
- PARKE, H. W. (1987). *The Oracles of Apollo in Asia Minor*. London: The Classical World.
- RODGERS, N. (2015). *Antik Yunan*. (Ü. E. Uysal, Çev.) Türkiye İş Bankası ve Kültür Yayınları.
- ROSENBERGER, V. (2001). *Griechische Orackel: Eine Kulturgeschichte*. Darmstadt.
- ROUX, G. (1976). "Delphes, Son Oracle et dieux". *L'antiquite classique*.
- RUGE, W. (1936). "Nilomedia". (A. Ayaz, Çev.) *Realencyclopadie, C. XXXIII*, S. 468-491.
- RUGE, W. (2019). "Bithynia'da Şehir: Nikomedia". Çev. A. Ayaz, S. 1-35.
- SARIGÜL, A. (1971). *CİCERO'NUN MEKTUPLARINDA BELİREN ŞAHSİYET*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- SEVİN, V. (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SMİTH, W. (1985). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. London.
- STRATEN, F. V. (1981). "Gifts for the Gods". *Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, s. 65-151.
- ŞAHİN, N. (1998). *Klaros/Apollon Klaros Bilicilik Merkezi*. Ege Yayınları.
- ŞAHİN, N. (2007). "Nation-Klaros-Kolophon Üçgeninde Myken Sorunu", Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı. *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, s. 343-351.
- ŞAHİN, N. (2009). "Kehanet ve Klaros". *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezinde Yapılan Konuşma Metni*, s. 1-11.
- ŞAHİN, N. (2010). "Kehanet Merkezi Klaros". *Eğeden Dergisi*, (S. 4), s. 48-50.
- ŞAHİN, N. (2012). "Apollon Klaros Bilicilik Merkezi". *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, s. 248-272.

- TANRIVER, A. (2009). *Apollon Klarios Kültü, Kehanet Pratikleri ve Adakları*. İzmir: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi.
- TAŞLIOĞLU, Z. (1963). *Anadolu'da Apollon Kültü ile İlgili Kaynaklar*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TAŞTEMÜR, E. (2007). "Klaros Kehanet Merkezinde Ortaya Çıkarılan Cam Eserlerin Üretim Teknikleri ve Uygulanan Dekor Çeşitleri". *Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye Sır ve Boya Semineri, C. IV*, s. 169-180.
- TEKİN, O. (2015). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÜRETen, H. (2010). *Neşredilmiş Yazıtlar Işığında Helenistik Döenem'de Pergamon Kenti Tanrı ve Kültleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, F. (2018). "Kalkhedon'daki Apollon Pythios Kehanet Merkezi'nin Propontis Bölgesi Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Propontis ve Çevresi Kültürleri Sempozyumu*, s. 87-89.

Antik Kaynaklar

- Aristoteles *Atinalıların Devleti*, Çv. Ari ÇOKONA, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, İstanbul
- Apollonlu Rhodu *Argonatica*, Book from the collections of Bavarian State Library, 1813, Paris
- Athenaeus *The Deipnosophists*,
(<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2013.01.0003>) (13.07.2019)
- Cornelius Tacitus *Germania ve Britannia* Alfa Yayıncılık, 2006, İstanbul
- Cornelius Tacitus *Annales*,
(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0078>) (19.07.2019)
- Cassius Dio, *Roman History*,
(<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Ca>

[ssius_Dio/53*.html](#)) (23.07. 2019)

- Dionysius of Halicarnassus *Roman Antiquities*,
(http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dionysius_of_Halicarnassus/home.html) (18.09.2019)
- Flavius Arrianos *İskenderin Seferi*, Çv. Furkan AKDERİN, Alfa Yayınları, 2005, İstanbul
- Heodotos *Tarih*, Çv. Mümtekin ÖKMEN, Türkiye İş Bankası kültür yayınları, 2016, İstanbul
- Homeros *İlahiler*, Çv. Ayşen ETİ SİNA, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008,
- Homeros, *İlyada*, Çv. Arza ERHAT- A. KADİR, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, İstanbul
- Homeros *Odysseia*, Çv. Arza ERHAT-A. KADİR, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, İstanbul
- Hesiodos *İşler ve Günler&Tanrıların Doğuşu*, Çv. Furkan AKDERİN, Say Yayınları, 2015, İstanbul
- Euripides *İphigenia Tauris'te*, Çv. Ari ÇOKONA, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, İstanbul
- Titus Livius *Roma Tarihi*, C. I, Çv. Uğur Yılmaz, İlya Yayın evi, 2018, İzmir
- Titus Livius *Roma Tarihi*, C. II, Çv. Uğur Yılmaz, İlya Yayın evi, 2018, İzmir
- Titus Livius *Roma Tarihi Şehrin Kuruluşundan İtibaren Ab Urbe Condita*, C. III-IV, Çv. Sabahat ŞENBARK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1997, İstanbul
- Titus Livius *Roma Tarihi Şehrin Kuruluşundan İtibaren Ab Urbe*

- Conditio*, C.V-VI-VII, Çv, Sabahat ŞENBARK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999, İstanbul
- Titus Livius *Roma Tarihi Şehrin Kuruluşundan İtibaren Ab Urbe Conditio*, C.VIII-IX-X, Çv, Sabahat ŞENBARK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999, İstanbul
- Titus Livius *Roma Tarihi Şehrin Kuruluşundan İtibaren Ab Urbe Conditio*, C.XXI-XXII, Çv, Sabahat ŞENBARK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2001, İstanbul
- Titus Livius *Roma Tarihi Şehrin Kuruluşundan İtibaren Ab Urbe Conditio*, C.XXIII-XIV-XXV, Çv, Sabahat ŞENBARK, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002, İstanbul
- Plutarkhos *Theseus-Romulus*, Çv. Arza ERHAT-A. KADİR,
- Plutarkhos *Lykurgos'un Hayatı*, Çv. İo ÇOKONA, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, İstanbul
- Plutarkhos *Gracchus Kardeşler*, Çv. Sema SANDALCI, Belge Yayıncılık, 2001, İstanbul
- Plutarkhos *Yaşamlar Lysandros- Sulla*, Çv. Ayşe SARIGÖLLÜ-Nlüfer GÜRİSOY, Cumhuriyet Yayınları, 1999
- Plutarkhos *Hayatlar Kimon-Lucullus*, Çv. Ayşen SİNA, Hel Yayıncılık, 2013
- Publius Ovidius Naso *Metamorphoses*,
(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0029>) (11.06.2019)
- Philostratus Junior *İmagine*,
(<https://www.loebclassics.com/view/LCL256/1931/volume.xml>) (05.08.2019)
- Thukydides *Peloponnessos Savaşları*, Çv. Furkan AKDERİN, Belge Yayıncılık, 2010, İstanbul
- Strabon *Geographika*, C. XII-XIII-XIV, Çv. Adnan PEKMAN, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015, İstanbul
- Ksenophon *Kyros'un Eğitimi(Kyrou Paideia)*, Çv. Furkan

Ksenophon	AKDERİN, Alfa Yayıncılık, 2005, İstanbul <i>Anabasis</i> , Çv. Ari ÇOKONA, Türkiye İş Bankası ve Kültür Yayınları, 2015, İstanbul
Marcus Tullius Cicero	<i>De Divination</i> , (https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:phi.0474.053:1:48) (10.07.2019)
Marcus Tullius Cicero	<i>The Fourteen Orations Against Marcus Antonius (Philippss)</i> , (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0021) (21.11.2019)
Suetanius Tranquillus	<i>The Lives of the Caesars</i> , (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0132) (17.09.2019)
Pausanias	<i>Description of Greece</i> , (https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0160) (18.09.2019)